

T.C.

**ERZİNCAN BİNALİ YILDIRIM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK
BİLİM DALI**

**LİSE ÖĞRENCİLERİNDE KARİYER KARARI ÖZ
YETERLİĞİ İLE ERGEN-EBEVEYN İLİŞKİLERİ,
ERTELEME DAVRANIŞI VE PSİKOLOJİK İHTİYAÇLAR
ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ**

Yüksek Lisans Tezi

**Hazırlayan
Serra TÜĞMEN ÖRS**

**Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Alaattin CİMİNLİ**

Ocak 2026, ERZİNCAN

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK

“Lise Öğrencilerinde Kariyer Kararı Öz Yeterliği ile Ergen-Ebeveyn İlişkileri, Erteleme Davranışı ve Psikolojik İhtiyaçlar Arasındaki İlişkinin İncelenmesi” isimli **“Yüksek Lisans”** tezim tarafımda incelenmiştir. Buna göre tezimde bilimsel etik ihlali ve intihal olarak nitelendirilebilecek herhangi bir durum olmadığını taahhüt ederim. Bu çalışmadaki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurallara uygun bir biçimde elde edildiğini; aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi, bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi beyan ederim.

Serra TÜĞMEN ÖRS

T.C.
ERZİNCAN BİNALİ YILDIRIM ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Ana Bilim Dalı : Eğitim Bilimleri

Program Adı : Tezli Yüksek Lisans

Tez Başlığı : Lise Öğrencilerinde Kariyer Kararı Öz Yeterliği ile Ergen-Ebeveyn İlişkileri, Erteleme Davranışı ve Psikolojik İhtiyaçlar Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

Yukarıda bilgileri verilen tez çalışmasının a) Giriş b) Ana bölümler ve c) Sonuç kısımlarından oluşan (Kapak, Ön söz, Özet, İçindekiler ve Kaynakça hariç) toplam 62 sayfalık kısmına ilişkin 10/12/2025 tarihinde Turnitin intihal programından aşağıda belirtilen filtreleme uygulanarak alınmış olan özgünlük raporuna göre tezin benzerlik oranı %14'tür.

Filtrelemeye tırnak içerisindeki alıntılar dahil edilmiştir. Filtrelemede yedi (7) kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç tutulmuştur.

Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez İntihal Raporu Uygulama Esaslarını inceledim ve bu uygulama esaslarında belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmasının herhangi bir intihal içermediğini, aksinin tespit edilmesi durumunda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini bilgilerinize arz ederim. 16/01/2026

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Alaattin CİMİNLİ

Öğrenci: Serra TÜĞMEN ÖRS

KILAVUZA UYGUNLUK

“Lise Öğrencilerinde Kariyer Kararı Öz Yeterliği ile Ergen-Ebeveyn İlişkileri, Erteleme Davranışı ve Psikolojik İhtiyaçlar Arasındaki İlişkinin İncelenmesi” başlıklı Yüksek Lisans Tezi, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Lisansüstü Tez Yazım Kılavuzuna uygun olarak hazırlanmıştır.

Hazırlayan

Serra TÜĞMEN ÖRS

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Alaattin CİMİNLİ

KABUL VE ONAY TUTANAĞI

Dr. Öğr. Üyesi Alaattin CİMİNLİ danışmanlığında **Serra TÜĞMEN ÖRS** tarafından hazırlanan “**Lise Öğrencilerinde Kariyer Kararı Öz Yeterliği Dr. Öğr. Üyesi Ergen-Ebeveyn İlişkileri, Erteleme Davranışı ve Psikolojik İhtiyaçlar Arasındaki İlişkinin İncelenmesi**” adlı bu çalışma jürimiz tarafından Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı’nda **Yüksek Lisans Tezi** olarak oy birliği kabul edilmiştir.

16/01/2026

JÜRİ:

Danışman : **Dr. Öğr. Üyesi Alaattin CİMİNLİ** (İmza)
Üye : **Doç.Dr. Namık Kemal HASPOLAT** (İmza)
Üye : **Dr. Öğr. Üyesi Burak AYDIN** (İmza)

ONAY:

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulu'nun / / 2026 tarih ve sayılı kararı ile onaylanmıştır.

.... / ... / 2026

Doç. Dr. Müge MANGA

Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

Bu tez çalışması hem akademik bir sürecin hem de kişisel bir yolculuğun ürünü olmuştur. Araştırmanın her aşamasında karşılaştığım zorluklar, bana sabrın, azmin ve öğrenmenin değerini yeniden hatırlatmıştır.

Öncelikle tez sürecinde bilgisini, tecrübesini ve rehberliğini büyük bir içtenlikle paylaşan, akademik gelişimime yön veren değerli tez danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Alaattin CİMİNLİ'ye şükranlarımı sunarım.

Bu süreçte her zaman yanımda olan, desteğiyle beni motive eden, sabrıyla en zor anlarda bile umut olmaktan vazgeçmeyen sevgili eşim Taner ÖRS'e minnettarım. Onun varlığı, bu sürecin en kıymetli dayanaklarından biri olmuştur.

Hayatımın her döneminde olduğu gibi, bu süreçte de koşulsuz sevgileri ve sonsuz destekleriyle yanımda olan sevgili aileme minnettarlığımı ifade etmek isterim. Onların inancı, bu çalışmayı tamamlamamda en büyük ilham kaynağım olmuştur.

Ayrıca, fikir alışverişlerimizle süreci daha anlamlı kılan, bilgi ve deneyimlerini benimle paylaşan değerli yüksek lisans arkadaşlarım Gamze CAN ve Elif MUTU'ya teşekkür ederim. Akademik yolda birlikte yürümek, bu süreci hem üretken hem de özel kılmıştır.

Ayrıca, bu süreçte her zaman pozitif enerjileriyle yanımda olan veri toplama aşamasında yardım ve desteklerini esirgemeyen çalışma arkadaşlarımlarım Özge BAKIR ve Neslihan ALTUN'a teşekkürlerimi sunarım.

Lisansüstü eğitimim boyunca bilgi ve deneyimleriyle beni akademik anlamda geliştiren tüm değerli hocalarıma saygı ve teşekkürlerimi sunarım.

Bu çalışmayı, sevgisiyle, sabrıyla ve fedakârlıklarıyla her daim yanımda olan, bugünlere gelmemi sağlayan sevgili anneme ve babama ithaf ediyorum.

Serra TÜĞMEN ÖRS, Erzincan, 2026

LİSE ÖĞRENCİLERİNDE KARIYER KARARI ÖZ YETERLİĞİ İLE ERGEN- EBEVEYN İLİŞKİLERİ, ERTELEME DAVRANIŞI VE PSİKOLOJİK İHTİYAÇLAR ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

Serra TÜĞMEN ÖRS

Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Yüksek Lisans Tezi, Ocak, 2026

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Alaattin CİMİNLİ

ÖZET

Bu araştırmada lise öğrencilerinde kariyer kararı öz yeterliği ile ergen ebeveyn ilişkileri, erteleme davranışı ve psikolojik ihtiyaçlar arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırma 2024–2025 eğitim öğretim yılında 326’sı kız ve 267’si erkek olmak üzere toplam 593 öğrenci ile yürütülmüştür. Çalışmada ilişkisel model kullanılmıştır. Veriler Kariyer Kararı Öz Yeterlik Ölçeği, Temel Psikolojik İhtiyaçlar Ölçeği, Ergen Ebeveyn İlişkileri Ölçeği ve Erteleme Eğilimi Ölçeği ile toplanmıştır. Verilerin analizinde bağımsız örneklem için t testi, korelasyon analizi ve çoklu doğrusal regresyon analizi kullanılmıştır. Bulgulara göre kariyer kararı öz yeterliği cinsiyet ve okul türüne göre anlamlı farklılık göstermemektedir. Kariyer kararı öz yeterliği sınıf düzeyine göre anlamlı farklılık göstermektedir. Kariyer kararı öz yeterliği ile psikolojik ihtiyaçlar arasında pozitif ve anlamlı ilişki vardır. Kariyer kararı öz yeterliği ile ergen ebeveyn ilişkileri arasında pozitif ve anlamlı ilişki vardır. Kariyer kararı öz yeterliği ile erteleme davranışı arasında negatif ve anlamlı ilişki vardır. Psikolojik ihtiyaçlar kariyer kararı öz yeterliğini pozitif yönde anlamlı olarak yordamaktadır. Erteleme davranışı kariyer kararı öz yeterliğini negatif yönde anlamlı olarak yordamaktadır. Ergen ebeveyn ilişkileri kariyer kararı öz yeterliğinin anlamlı bir yordayıcısı değildir. Sonuçlar psikolojik ihtiyaçların desteklenmesi ve erteleme davranışının azaltılması gerektiğini göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Kariyer kararı öz yeterliği, psikolojik ihtiyaçlar, erteleme davranışı, ergen–ebeveyn ilişkileri, ergenlik

**INVESTIGATION OF THE RELATIONSHIP BETWEEN CAREER DECISION
SELF-EFFICACY AND ADOLESCENT-PARENT RELATIONSHIPS,
PROCRASTINATION BEHAVIOR AND PSYCHOLOGICAL NEEDS IN HIGH
SCHOOL STUDENTS**

Serra TÜĞMEN ÖRS

Erzincan Binali Yıldırım University,

Graduate School of Social Sciences,

Master's Thesis, January, 2026

Supervisor: Dr. Öğr. Üyesi Alaattin CİMİNLİ

ABSTRACT

This study examined the relationship between career decision-making self-efficacy, adolescent–parent relationships, procrastination behavior, and psychological needs among high school students. The sample consisted of 593 students, including 326 females and 267 males, enrolled in the 2024–2025 academic year. A correlational research design was employed. Data were collected using the Career Decision-Making Self-Efficacy Scale, the Basic Psychological Needs Scale, the Adolescent–Parent Relationship Scale, and the Procrastination Tendency Scale. Independent samples t-test, correlation analysis, and multiple linear regression analysis were conducted. The results showed that career decision-making self-efficacy did not differ by gender or school type, but it differed by grade level. It was positively related to psychological needs and adolescent–parent relationships, and negatively related to procrastination behavior. Regression findings indicated that psychological needs positively predicted career decision-making self-efficacy, whereas procrastination behavior negatively predicted it. Adolescent–parent relationships were not a significant predictor. These findings highlight the importance of supporting psychological needs and reducing procrastination to enhance adolescents' career development.

Keywords: Career decision-making, self-efficacy, psychological needs, procrastination, adolescent–parent relationships, adolescence

İÇİNDEKİLER

LİSE ÖĞRENCİLERİNDE KARIYER KARARI ÖZ YETERLİĞİ İLE ERGEN-EBEVEYN İLİŞKİLERİ, ERTELEME DAVRANIŞI VE PSİKOLOJİK İHTİYAÇLAR ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK.....	i
TEZ UYGUNLUK SAYFASI	ii
KILAVUZA UYGUNLUK	iii
KABUL VE ONAY TUTANAĞI	iv
ÖNSÖZ	v
ÖZET	vi
ABSTRACT	vii
İÇİNDEKİLER.....	viii
SİMGELER ve KISALTMALAR LİSTESİ	xi
TABLolar LİSTESİ	xii
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE

1.1.Kariyer Gelişimi	8
1.2.Ergenlik Döneminde Kariyer Gelişimi.....	9
1.3.Kariyer Kararı Öz-yeterliği	11
1.4.Sosyal Bilişsel Kariyer Kuramı ve Kariyer Kararı Öz-yeterliği.....	12
1.5.Türkiye’de Eğitim-İstihdam Süreçleri ve Kariyer Gelişimi	14
1.6.Ergen-Ebeveyn İlişkileri.....	15
1.7.Psikolojik İhtiyaçlar.....	17
1.8.Erteleme Davranışı	18

İKİNCİ BÖLÜM

YÖNTEM

2.1.Araştırmanın Modeli	21
2.2.Araştırma Grubu	21
2.3. Veri Toplama Araçları.....	21
2.3.1.Kişisel Bilgi Formu	22
2.3.2.Kariyer Kararı Öz yeterliği Ölçeği (KKÖYÖ).....	22
2.3.3.Ergen Ebeveyn İlişkileri Ölçeği (EEİÖ).....	22
2.3.4.Psikolojik İhtiyaçlar Ölçeği.....	23

2.3.5.Genel Erteleme Ölçeği	23
2.4.Verilerin Toplanması.....	24
2.5.Verilerin Analizi.....	24

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

3.1.Katılımcıların Demografik Yapısına İlişkin Bulgular.....	26
3.2.Katılımcıların Kariyer Kararı Öz Yeterliği Ölçeği, Ergen-Ebeveyn İlişkileri Ölçeği, Psikolojik İhtiyaçlar Ölçeği ve Erteleme Ölçeğine İlişkin Betimsel İstatistikler	27
3.3. Katılımcıların Kariyer Kararı Öz Yeterliği Ölçeği, Ergen-Ebeveyn İlişkileri Ölçeği, Psikolojik İhtiyaçlar Ölçeği ve Erteleme Ölçeğinden Alınan Puanların Cinsiyete Göre İncelenmesi.....	28
3.4.Katılımcıların Kariyer Kararı Öz Yeterliği Ölçeği, Ergen-Ebeveyn İlişkileri Ölçeği, Psikolojik İhtiyaçlar Ölçeği ve Erteleme Ölçeğinden Alınan Puanların Okul Türüne Göre İncelenmesi	29
3.5. Katılımcıların Kariyer Kararı Öz Yeterliği Ölçeği, Ergen-Ebeveyn İlişkileri Ölçeği, Psikolojik İhtiyaçlar Ölçeği ve Erteleme Ölçeğinden Alınan Puanların Sınıf Düzeyine Göre İncelenmesi	31
3.6. Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi Sonuçları.....	32

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SONUÇ,TARTIŞMA VE ÖNERİLER

4.1. Kariyer Kararı Öz-Yeterliğinin Cinsiyet, Sınıf Düzeyi ve Okul Türü Değişkenleri Açısından Değerlendirilmesi	34
4.2.Erteleme Eğiliminin Cinsiyet, Sınıf Düzeyi ve Okul Türü Değişkenleri Açısından Değerlendirilmesi	37
4.3.Ergen-Ebeveyn İlişki Düzeylerinin Cinsiyet, Sınıf Düzeyi ve Okul Türü Değişkenleri Açısından Değerlendirilmesi.....	39
4.4.Psikolojik İhtiyaçların Karşılanma Düzeylerinin Cinsiyet, Sınıf Düzeyi ve Okul Türü Değişkenleri Açısından Değerlendirilmesi	42
4.6. Kariyer Kararı Öz-Yeterliğinin Yordayıcılarına İlişkin Değerlendirme	45
ÖNERİLER.....	47
1. Psikolojik Danışma ve Rehberlik Hizmetlerine Yönelik Öneriler	47
2. Okul Politikaları ve Öğretmenlere Yönelik Öneriler.....	48
3. Ebeveynlere Yönelik Öneriler	48
4. Araştırmacılara Yönelik Öneriler	49
KAYNAKÇA.....	51
EKLER	60

ÖZGEÇMİŞ	71
----------------	----

SİMGELER ve KISALTMALAR LİSTESİ

AB	:Avrupa Birliği
ILO	:Uluslararası alışma Teşkilatı
OECD	: Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü
TÜİK	:Türkiye İstatistik Kurumu
YKS	:Yükseköğretim Sınavı
YÖK	:Yükseköğretim Kurumu

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 3.1: Katılımcıların Demografik Özelliklerine Yönelik Frekans ve Yüzdelik Dağılımları.....	26
Tablo 3.2: Ölçeklere Yönelik Betimsel İstatistik Sonuçları.....	27
Tablo 3.3: Katılımcıların Kariyer Kararı Öz Yeterliği Ölçeği, Ergen-Ebeveyn İlişkileri Ölçeği, Psikolojik İhtiyaçlar Ölçeği ve Erteleme Ölçeği ve Alt Boyutlarından Alınan Puanların Cinsiyete Göre Farklılaşma Düzeyine İlişkin Bağımsız Gruplar İçin T- Testi Analiz Bulguları	28
Tablo 3.4: Katılımcıların Kariyer Kararı Öz Yeterliği Ölçeği, Ergen-Ebeveyn İlişkileri Ölçeği, Psikolojik İhtiyaçlar Ölçeği ve Erteleme Ölçeğinden Alınan Puanların Okul Türüne Göre Farklılaşma Düzeyine İlişkin Bağımsız Gruplar İçin Anova Testi Analiz Bulguları	29
Tablo 3.5: Katılımcıların Kariyer Kararı Öz Yeterliği Ölçeği, Ergen-Ebeveyn İlişkileri Ölçeği, Psikolojik İhtiyaçlar Ölçeği ve Erteleme Ölçeği Ve Alt Boyutlarından Alınan Puanların Sınıf Düzeyine Göre Farklılaşma Düzeyine İlişkin Bağımsız Gruplar İçin Anova Testi Analiz Bulguları	31
Tablo 3.6: Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi Sonuçları	32

GİRİŞ

Günümüz iş dünyasında yaşanan hızlı teknolojik, ekonomik ve toplumsal dönüşümler, geleneksel kariyer anlayışlarını önemli ölçüde değiştirmekte ve bireylerin mesleki geleceklerine ilişkin karar alma süreçlerini daha karmaşık bir hâle getirmektedir. Uluslararası Çalışma Örgütü'nün *Dünya İstihdam ve Sosyal Görünüm: Eğilimler 2025* raporu, küresel düzeyde ekonomik büyümenin yavaşladığını, genç işsizliğinin birçok ülkede yapısal bir sorun hâline geldiğini ve iş gücü piyasalarında belirsizliğin arttığını ortaya koymaktadır (ILO, 2025). Bu belirsizlik ortamı, özellikle genç bireylerin kariyer planlama süreçlerinde daha fazla risk ve kararsızlıkla karşı karşıya kalmasına neden olmaktadır.

Türkiye'de genç nüfusun istihdam görünümü incelendiğinde benzer bir tabloyla karşılaşılmaktadır. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verilerine göre 15–24 yaş grubundaki genç işsizlik oranlarının yüksek seyretmesi ve kayda değer bir genç nüfusun ne eğitimde ne de istihdamda yer alması, eğitimden iş gücü piyasasına geçiş sürecinde önemli güçlüklerin yaşandığını göstermektedir (TÜİK, 2024). Bununla birlikte her yıl üniversitelere yerleşen öğrenci sayısının artmasına karşın mezunların istihdam edilme oranlarının sınırlı kalması, kariyer kararı verme sürecinde ortaya çıkan sorunların çözümünü daha da önemli hâle getirmektedir (Duru, 2019).

Türkiye'de kariyer kararlarını etkileyen temel yapısal unsurlardan biri sınav temelli eğitim sistemidir. Ortaöğretimden yükseköğretime geçişte uygulanan Yükseköğretim Kurumları Sınavı (YKS), öğrencilerin yalnızca akademik başarılarını değil, aynı zamanda mesleki yönelimlerini ve kariyer hedeflerini de büyük ölçüde belirlemektedir. Ergenler, çoğu zaman yoğun sınav baskısı altında, ilgi ve yeteneklerini yeterince tanımadan kariyerle ilgili kritik kararlar almak durumunda kalmaktadır. Bu durum, bireyin kariyer karar sürecine ilişkin yeterli algısını büyük ölçüde zayıflatmaktadır (Bacanlı, 2012; Kuzgun, 2008).

Kariyer gelişimi, bireyin yaşam boyu devam eden karar verme süreçlerini içeren dinamik bir yapı olarak ele alınmaktadır. Ergenlik dönemi ise bu sürecin en kritik evrelerinden biri olarak kabul edilmektedir (Hirschi, 2020). Bu dönemde bireyler ilgi alanlarını, değerlerini ve yetkinliklerini keşfetmeye başlamakta geleceğe ilişkin mesleki

hedeflerini şekillendirmektedir. Bu bağlamda kariyer kararlarına ilişkin öz yeterlik inancı, ergenlerin mesleki yönelimlerini belirleyen temel psikolojik değişkenlerden biridir. Kariyer kararı öz yeterliği, bireyin mesleki seçenekleri araştırma, değerlendirme, karar verme ve bu kararı uygulama süreçlerinde kendini yeterli hissetmesi olarak tanımlanmaktadır (Brown ve Lent, 2020; Betz ve Taylor, 1983). Bu öz yeterlik algısı, yalnızca kariyer amaçlarını değil, akademik motivasyonu, problem çözme becerilerini ve geleceğe yönelik beklentileri de önemli ölçüde etkilemektedir (Betz vd., 1996).

Ergenlerin kariyer karar süreçleri, bireysel özellikler ile çevresel faktörlerin karşılıklı etkileşimi içinde gelişmektedir. Gelişimsel ve ekolojik yaklaşımlar, ebeveynlerin ergenin kariyer gelişiminde belirleyici bir role sahip olduğunu vurgulamaktadır (Ahn vd., 2023). Ergen–ebeveyn ilişkilerinin niteliği, ergenlerin kariyerle ilgili öz yeterlik inançlarını, mesleki ilgi düzeylerini ve geleceğe yönelik planlama becerilerini doğrudan etkilemektedir. Destekleyici ebeveyn tutumları, ergenin kendini yetkin hissetmesine ve kariyer karar süreçlerine daha aktif katılım göstermesine katkı sağlamaktadır (Cheung, 2024; Gültekin ve Söner, 2024). Bu tür destekleyici ilişkiler, ergenin hem kendini tanıma sürecini kolaylaştırmakta hem de geleceğe ilişkin daha gerçekçi ve umut odaklı planlar yapmasına imkân tanımaktadır (Jiang vd., 2022). Buna karşılık aile içi çatışmalar, aşırı kontrol ya da duygusal mesafe, ergenlerin psikolojik ihtiyaçlarını zedeleyerek kariyer karar sürecinde belirsizlik ve kararsızlığı artırabilmektedir (Wei vd., 2021).

Kariyer gelişimi, zamana duyarlı ve belirli adımların atılmasını gerektiren bir süreçtir. Bu süreçte erteleme davranışı, ergenlerin kariyer araştırması ve planlama etkinliklerini geciktirmelerine yol açarak önemli riskler oluşturmaktadır (Farhadi vd., 2025). Erteleme eğilimi yüksek ergenlerin, kariyerle ilgili görevleri yerine getirmekte zorlandıkları ve buna bağlı olarak mesleki öz yeterlik algılarının zayıfladığı görülmektedir (González-Brignardello ve López-González, 2023). Karar erteleme biçiminde ortaya çıkan bu durum, alan ya da bölüm seçimi, sınav hazırlığı ve üniversite tercihleri gibi kritik adımların sürekli geciktirilmesiyle kendini gösterebilmektedir. Araştırmalar, kariyer kararı öz yeterliği yüksek bireylerde ertelemenin olumsuz etkilerinin daha sınırlı olduğunu ortaya koymaktadır (Chuang vd., 2020; Ho vd., 2024; Levin vd., 2024).

Ergenlerin kariyer karar süreçleri, temel psikolojik ihtiyaçlarının karşılanma düzeyiyle de yakından ilişkilidir. Sevgi ve ait olma, özerklik, yeterlik ve güç gibi temel psikolojik ihtiyaçların karşılanması, ergenlerin motivasyonunu, öz yeterlik algısını ve gelişimsel görevlerle başa çıkma becerilerini desteklemektedir (Deci ve Ryan, 2020; Vansteenkiste vd., 2020). Bu doğrultuda psikolojik ihtiyaçların yeterince karşılanması, ergenlerin kariyerle ilgili öz yeterlik inançlarını ve geleceğe yönelik planlama becerilerini güçlendiren önemli bir unsur olarak değerlendirilmektedir (Çelik, 2024; Sönmez, 2024). Güncel araştırmalar, psikolojik ihtiyaçları karşılanan ergenlerin kariyer kararı öz yeterliğinin daha yüksek olduğunu göstermektedir (Xu vd., 2023). Buna karşılık bu ihtiyaçların yeterince karşılanmaması, karar verme güçlükleri ve erteleme davranışı gibi olumsuz sonuçlara yol açabilmektedir (Oram ve Rogers, 2022).

Ergenlik döneminde kariyer kararı öz yeterliği; ergen–ebeveyn ilişkileri, erteleme davranışı ve psikolojik ihtiyaçlar ile ele alındığında daha bütüncül biçimde anlaşılabilir. Alan yazında bu değişkenler farklı çalışmalarda incelenmiş olsa da özellikle ergen örnekleminde bu üç değişkenin kariyer kararı öz yeterliği ile ele alındığı çalışmaların sınırlı olduğu görülmektedir.

Bununla birlikte kariyer karar süreçlerinin cinsiyet, sınıf düzeyi ve okul türü gibi demografik değişkenlere göre farklılaşabildiği bilinmektedir. Toplumsal cinsiyet rolleri ve beklentiler, kariyer kararı öz yeterliğini etkileyebilen önemli bir değişken olarak değerlendirilmektedir (Betz ve Hackett, 2006). Sınıf düzeyi, ergenlerin kariyerle ilgili gelişimsel görevlerle karşılaşma sıklığını artırması nedeniyle karar verme süreçlerinde belirleyici olabilmektedir. Okul türü ise sunulan akademik ve mesleki olanaklar, yönlendirme süreçleri ve beklentiler açısından kariyer kararlarını etkileyen önemli bir bağlamsal faktördür. Bu nedenle bu değişkenlerin çalışmaya dâhil edilmesi, kariyer kararı öz yeterliğinin farklı gruplar açısından nasıl şekillendiğinin daha kapsamlı biçimde ortaya konmasına katkı sağlamaktadır.

1.Problem Durumu

Bu çalışmada lise öğrencilerinin kariyer kararı öz yeterliği, ebeveyn ilişkileri, psikolojik ihtiyaçlar ve erteleme davranışı arasında ilişkinin var olup olmadığı problem durumu olarak belirlenmiştir. Bu hedef kapsamında aşağıda belirtilen sorulara yanıt aranmıştır.

Lise öğrencilerinin;

1. Kariyer kararı öz yeterliği, ebeveyn ilişkileri, psikolojik ihtiyaçlar ve erteleme düzeyleri arasında ilişki var mıdır?
2. Ergenlerin kariyer kararı öz yeterliği, ergen–ebeveyn ilişkileri, psikolojik ihtiyaçlar ve erteleme düzeyleri cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
3. Ergenlerin kariyer kararı öz yeterliği, ergen–ebeveyn ilişkileri, psikolojik ihtiyaçlar ve erteleme düzeyleri sınıf düzeyine göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
4. Ergenlerin kariyer kararı öz yeterliği, ergen–ebeveyn ilişkileri, psikolojik ihtiyaçlar ve erteleme düzeyleri okul türüne göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
5. Ergen-ebeveyn ilişkileri, psikolojik ihtiyaçlar ve erteleme düzeyleri ergenlerin kariyer kararı öz-yeterliğinin anlamlı bir yordayıcısı mıdır?

2.Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, lise öğrencilerinde kariyer kararı öz-yeterliği ile ebeveyn ilişkileri, psikolojik ihtiyaçlar ve erteleme davranışları arasındaki ilişkileri ortaya koymak; söz konusu değişkenlerin cinsiyet, sınıf düzeyi ve okul türü gibi bazı kategorik değişkenlere göre farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek ve kariyer kararı öz-yeterliğini anlamlı düzeyde yordayan değişkenleri belirlemektir.

3.Araştırmanın Önemi

Ortaöğretim dönemi, ergenlerin kendilerini tanımaya başladıkları, yetenek ve ilgi alanlarını keşfettikleri ve geleceğe yönelik mesleki hedeflerini şekillendirdikleri gelişimsel açıdan kritik bir süreçtir. Bu süreçte alınan kararlar, yalnızca eğitim ve meslek seçimlerini değil, bireyin uzun vadeli yaşam doyumunu, çalışma hayatındaki uyumunu ve üretkenliğini de doğrudan etkilemektedir (Atay, 2021). Dolayısıyla ergenlerin kariyer karar sürecinde sahip oldukları beceriler, bu becerilere ilişkin öz-yeterlik algıları ve hedef belirleme kapasiteleri, kariyer gelişimlerinin sağlıklı ilerlemesine yönelik temel belirleyiciler arasında yer almaktadır. Bireyin kendi kapasitesine güvenmesi motivasyon,

aba düzeyi, karar verme becerisi ve hedefe yönelik devamlılığı güçlendirmekte, bu durum da kariyer gelişiminin niteliğini artırmaktadır (Zhou vd., 2023).

Son yıllarda Milli Eğitim Bakanlığı'nın kariyer gelişimine yönelik politika ve uygulamalarının güçlenmesi, bu alanın okul rehberlik hizmetleri içerisindeki yerini daha görünür hâle getirmiştir. Sınıf rehberliği programında kariyer gelişiminin bağımsız bir gelişim alanı olarak tanımlanması ve kariyer farkındalığı, kariyer hazırlığı ve kariyer planlama yeterliklerinin programa dahil edilmesi, ortaöğretim kurumlarında yürütülen kariyer danışmanlığı çalışmalarına hem yapısal bir ereve hem de uygulama açısından daha sistemli bir yön kazandırmıştır. Bu durum, öğrencilere mesleki ilgi ve becerilerini tanıma, kariyer alternatiflerini değerlendirme ve geleceğe yönelik gerçekçi planlar yapma noktasında önemli fırsatlar sunmaktadır.

Öte yandan, günümüz iş dünyasının hızlı değişim ve dönüşüm süreci içinde olması, yeni çalışma modellerinin ortaya çıkması ve gelecekte çok yönlü becerilere duyulan ihtiyacın giderek artması kariyer gelişiminin erken yaşlardan itibaren desteklenmesini zorunlu kılmaktadır. Belirsiz ve rekabetçi çalışma koşulları, esnek kariyer yollarının yaygınlaşması ve dijitalleşme ile şekillenen istihdam alanları, genç bireylerin yönlendirilmesini her zamankinden daha önemli kılmaktadır. Bu bağlamda yürütülen mevcut araştırma, ortaöğretim düzeyinde kariyer gelişimini etkileyen psikolojik ve çevresel değişkenlerin anlaşılmasına katkı sağlamayı hedeflemektedir.

Bu kapsamda ergen–ebeveyn ilişkileri, ergenlerin kendilerine duydukları güven ve karar alma süreçlerinde önemli bir çevresel faktör olarak değerlendirilmektedir. Aile içi iletişimin niteliği ve ebeveyn tutumları, ergenlerin kariyer kararlarına yönelik destek algılarını etkilemektedir. Bu araştırmanın, ergen–ebeveyn ilişkilerinin kariyer kararı öz-yeterliğiyle olan bağlantısını ortaya koyması bakımından ailelere ve okul rehberlik hizmetlerine önemli katkılar sağlaması beklenmektedir. Ayrıca ergenlerin psikolojik ihtiyaçlarının ne ölçüde karşılandığı, onların motivasyon düzeyleri, öz-yeterlik inançları ve karar verme süreçleri üzerinde belirleyici bir etkiye sahiptir. Bu alışma, psikolojik ihtiyaçların kariyer kararı öz-yeterliğiyle olan ilişkisini ortaya koyarak, ergenlerin kariyer gelişimini güçlendirmeye yönelik psiko-eğitsel uygulamaların hangi boyutlara odaklanması gerektiğine yönelik önemli ipuçları sunmaktadır.

Araştırmanın okul türü, sınıf düzeyi ve cinsiyet değişkenleri açısından ele alınması, kariyer kararı öz yeterliğinin farklı öğrenci gruplarında nasıl bir görünüm sergilediğinin anlaşılmasına katkı sağlamaktadır. Bu durum, rehberlik ve psikolojik danışmanlık hizmetlerinin tüm okul türlerinde erişilebilir ve ihtiyaç temelli biçimde planlanmasına olanak tanımaktadır. Ayrıca sınıf düzeyine göre elde edilen bulgular, kariyer rehberliği çalışmalarının hangi sınıf düzeylerinde yoğunlaştırılması gerektiğine ilişkin önemli ipuçları sunmaktadır. Çalışmanın bulgularının hem okullarda sunulan kariyer danışmanlığı uygulamalarının güçlendirilmesine hem de rehberlik ve psikolojik danışmanlık alanında yapılacak yeni araştırmalara yol gösterici olacağı düşünülmektedir.

3.Varsayımlar

1.Bu araştırmada yer alan lise öğrencilerinin çalışmaya gönüllü olarak katıldıkları ve kullanılan ölçekleri dürüst bir şekilde, gerçek durumlarını yansıtacak biçimde yanıtladıkları varsayılmaktadır.

2. Kariyer kararı öz-yeterliğinin, öğrencilerin ihtiyaçlarına uygun biçimde yapılandırılmış rehberlik ve psikolojik danışmanlık uygulamaları aracılığıyla geliştirilebilir bir psikolojik yapı olduğu alan yazında sıklıkla vurgulanmaktadır. Bu araştırmada, öğrencilere sunulan kariyer rehberliği uygulamalarının okul türlerine göre belirgin bir biçimde değişmediği; rehberlik servisi sayısı, erişilebilirliği, kariyer etkinliklerinin sıklığı ve içerik yapısının büyük ölçüde benzerlik gösterdiği kabul edilmiştir. Başka bir ifadeyle, farklı liselerde okuyan öğrencilerin bu hizmetlere erişiminin temelde eşdeğer olduğu varsayılmıştır.

4.Sınırlılıklar

1. Bu araştırmada kültürel ve sosyo-ekonomik faktörler doğrudan analize dahil edilmemiştir. Ailenin ekonomik güvencesi, ebeveyn eğitim düzeyi, yaşanan yerleşim biriminin (şehir/ilçe/kırsal) sunduğu imkânlar gibi değişkenlerin öğrencilerin kariyer algısı, karar verme süreçleri ve öz-yeterlik düzeyleri üzerinde belirleyici etkileri bulunabilir. Ancak çalışma kapsamında bu değişkenler göz ardı edilmiştir.

2. Araştırma kesitsel bir tasarıma dayandığı için değişkenlerin zamana bağlı olarak nasıl değiştiği ve birbirlerini hangi yönde etkilediği izlenememiştir. Boylamsal bir çalışma yürütülmediğinden, kariyer karar öz-yeterliğinin ve erteleme davranışının

gelişimsel süreç içerisinde nasıl bir değişim gösterdiği net olarak belirlenememiş değişkenler arası ilişkiler yalnızca mevcut zaman kesitine göre değerlendirilmiştir.

5.Tanımlar

Kariyer Kararı Öz Yeterliği: Kariyer kararı öz yeterliği, bireylerin kariyerle ilgili kararlarını alırken gerekli görevleri başarıyla yerine getirebileceklerine dair kendilerine olan inançlarıdır (Betz vd.,1996).

Ergen Ebeveyn İlişkileri: Ergen-ebeveyn ilişkileri, aile içindeki bireyler arasındaki karşılıklı ilişkileri, tutumları ve davranışları kapsar. Bu ilişkiler, ergenlerle ebeveynler arasındaki dinamik etkileşimleri ve geniş bir aile yapısının unsuru olarak tanımlanmaktadır (Deković vd.,2003).

Erteleme: Bireyin günlük yaşamında yerine getirmesi gereken önemli görevlerini, mantıklı bir gerekçe olmaksızın ertelemesi veya son ana bırakması durumudur (Balkıs, 2006).

Psikolojik İhtiyaçlar: Fizyolojik ve psikolojik büyümeyi destekleyen, insanın doğuştan gelişime eğilimli olmasını sağlayan, psikolojik sağlığın korunması için karşılanması gereken ve bireyler için besleyici bir değer taşıyan unsurlardır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde araştırma konusu içeriğindeki kavramlar tanıtılmakta ve bu kavramlara yönelik bilgiler sunulmaktadır.

1.1.Kariyer Gelişimi

Bireylerin kariyer gelişimi, kuramsal ve gelişimsel yaklaşımlar dikkate alındığında, çocukluk döneminde başlayıp yaşam boyunca devam eden bir süreç olarak görülmektedir (Altun ve Coğalan, 2019). Nitekim gelişimsel yaklaşımın öncülerinden Super (1990), kariyer gelişimini yaşam boyu devam eden bir süreç olarak ele almış ve çocukluk yıllarının bireyin benlik kavramı, ilgi alanları ve yetenek algısının şekillenmesi açısından kritik bir dönem olduğunu vurgulamıştır. Benzer şekilde Gottfredson (2002), çocukların erken yaşlardan itibaren mesleklere ilişkin toplumsal kalıpları, cinsiyet rollerini ve statü algılarını içselleştirmeye başladığını ve bu süreçte kariyer seçeneklerini giderek daralttıklarını belirtmiştir. Bu durum, kariyer gelişiminin yalnızca ergenlik veya genç yetişkinlikte ortaya çıkan bir süreç olmadığını, erken çocukluk döneminden itibaren şekillenen bilişsel ve sosyal temellere dayandığını göstermektedir. Ayrıca bireylerin kariyer gelişiminde aile tutumları, sosyal çevre, eğitim olanakları ve kültürel faktörlerin de önemli rol oynadığı bilinmektedir. Çocukluk döneminde edinilen deneyimlerin, ilerleyen yıllarda mesleki ilgi ve beklentilerin oluşumunda temel bir zemin hazırladığı ve bireyin kariyer karar verme süreçlerini dolaylı olarak etkilediği kabul edilmektedir. Bu nedenle kariyer gelişimi, yaşam boyu süren dinamik ve çok boyutlu bir süreç olarak ele alınmaktadır. Bu bağlamda, bireyin kariyer gelişim sürecinin desteklenmesinde erken dönemden itibaren sunulan rehberlik ve kariyer farkındalığı çalışmalarının önemli bir rol oynadığı ve bu çalışmaların bireyin ilerleyen yıllardaki mesleki uyum ve doyum düzeyine katkı sağlayabileceği de vurgulanmaktadır.

1.2.Ergenlik Döneminde Kariyer Gelişimi

Ergenlik dönemi, bireyin bilişsel, duygusal ve sosyal alanlarda değişim yaşadığı kritik bir gelişim evresidir (Santrock, 2014). Bu dönemde ergenler hem fiziksel olgunlaşma hem de kimlik kazanımı ile ilgili yeni deneyimler edinirler. Bu deneyimler onların gelecekte nasıl bir yaşam sürecine dair daha fazla sorumluluk almalarına zemin hazırlar. Bu nedenle meslek seçimi ve geleceğe ilişkin planlamalar ergenlik yıllarında daha önemli hâle gelir. Bu dönemde, alınan kariyer kararları yalnızca geleceğe yönelik bir tercih değil, gelişimsel bir görev niteliği taşır (Karamenderes, 2020).

Kariyer kararı verme süreci, seçeneklerin çokluğu kadar ergenin bu süreci yönetme becerisiyle de yakından ilişkilidir. Bu noktada ergenin ilgi ve yeteneklerini değerlendirme, hedef belirleme ve uygun kararı verebilme kapasitesine duyduğu inanç belirleyici bir rol oynamaktadır. Nitekim bu inancı yüksek ergenlerin mesleki bilgi toplamaya daha istekli oldukları, seçenekleri karşılaştırarak değerlendirdikleri ve karar sürecini daha sistemli şekilde yürüttükleri gözlenmektedir (Zhou vd., 2023). Bu nedenle yeterlik algısı yüksek olan ergenler, belirsizlik dönemlerinde dahi kariyer gelişim sürecini daha iyi yönetmekte ve verdikleri kararları daha güvenle hayata geçirmektedir. Buna karşın kariyer kararı verme yeterliğine yönelik inancı düşük olan ergenlerde ise kararsızlık, başarısızlık kaygısı ve erteleme davranışları daha sık görülmektedir (Betz ve Hackett, 2006). Bu nedenle ergenlik döneminde mesleki yönelim ve kariyer kimliğinin gelişiminde, ergenin karar verme sürecine ilişkin yeterlik algısı temel bir belirleyici olarak değerlendirilmektedir. Nitekim ilgi ve yeteneklerine güvenen ergenlerin, geleceğe yönelik daha gerçekçi değerlendirmeler yapabildiği ve farklı meslek alternatiflerini daha bilinçli biçimde ele aldığı görülmektedir (Ulaş-Kılıç vd., 2020). Söz konusu yeterlik algısı, literatürde kariyer kararı öz-yeterliği olarak tanımlanmaktadır.

Kariyer gelişimi alanında önemli kuramlardan biri olan Super'in yaşam boyu kariyer gelişimi kuramı da ergenlik dönemini kariyer gelişiminin kritik bir aşaması olarak ele almaktadır. Super'e göre bireyler kariyer gelişimi sürecinde büyüme, keşfetme, yerleşme ve sürdürme gibi aşamalardan geçmektedirler. Ergenlik dönemi ise "keşfetme" aşamasının önemli bir bölümünü oluşturmaktadır. Bu aşamada bireyler farklı meslek alanlarını tanımaya, kendi ilgi ve yeteneklerini değerlendirmeye ve geleceğe yönelik

alternatifleri araştırmaya yönelirler (Super, 1990). Bu süreçte ergenlerin çevrelerinden aldıkları destek, sahip oldukları fırsatlar ve kendilerine yönelik algıları kariyer gelişimini önemli ölçüde etkilemektedir.

Ergenlik döneminde kariyer gelişimini etkileyen önemli faktörlerden biri de bireyin karar verme becerileridir. Meslek seçimi çoğu zaman çok sayıda seçenek arasından uygun olanı belirlemeyi gerektiren karmaşık bir süreçtir. Bu nedenle ergenlerin bilgi toplama, seçenekleri değerlendirme, olası sonuçları düşünme ve uygun kararları verme becerileri kariyer gelişim sürecinde önemli rol oynamaktadır. Karar verme becerileri gelişmiş olan ergenlerin kariyer planlaması sürecinde daha etkin oldukları ve geleceğe yönelik hedeflerini daha net biçimde belirleyebildikleri görülmektedir (Gati vd.,1996).

Bununla birlikte ergenlerin kariyer kararlarını etkileyen yalnızca bireysel özellikler değildir. Aile, okul ve sosyal çevre gibi çevresel faktörler de kariyer gelişiminde önemli rol oynamaktadır. Özellikle ebeveynlerin eğitim düzeyi, mesleki beklentileri ve çocuklarına sundukları destek ergenlerin kariyer kararları üzerinde belirleyici olabilmektedir (Keller ve Whiston, 2004). Okul ortamında sunulan rehberlik hizmetleri, meslek tanıtımları ve kariyer danışmanlığı faaliyetleri de ergenlerin kariyer gelişim sürecini destekleyen önemli unsurlar arasında yer almaktadır.

Ergenlik döneminde kariyer gelişimini etkileyen bir diğer önemli faktör ise bireyin psikolojik kaynaklarıdır. Öz-yeterlik algısı, motivasyon, benlik saygısı ve gelecek beklentileri gibi psikolojik özellikler ergenlerin kariyer planlamasına yaklaşımını doğrudan etkileyebilmektedir. Özellikle kariyer kararı öz-yeterliği yüksek olan bireylerin kariyer araştırması yapma, bilgi toplama ve mesleki hedefler belirleme konusunda daha aktif oldukları görülmektedir (Lent vd., 1994). Buna karşılık öz-yeterlik algısı düşük olan bireyler ise karar vermekten kaçınma, belirsizlik yaşama ve mesleki seçimleri erteleme eğilimi gösterebilmektedir.

Sonuç olarak ergenlik dönemi, bireyin kariyer gelişimi açısından önemli bir dönüm noktası olarak değerlendirilmektedir. Bu dönemde bireyler hem kendilerini tanıma hem de gelecekte üstlenecekleri mesleki rollerle ilgili kararlar alma sürecine girmektedirler. Ergenlerin kariyer gelişim sürecinin sağlıklı biçimde ilerleyebilmesi için

bireysel özelliklerinin yanı sıra aile, okul ve sosyal çevre tarafından desteklenmeleri büyük önem taşımaktadır. Özellikle kariyer kararı öz-yeterliği, karar verme becerileri ve psikolojik ihtiyaçların karşılanması ergenlerin kariyer gelişimini destekleyen temel faktörler arasında yer almaktadır.

1.3.Kariyer Kararı Öz-yeterliği

Bireyin kariyer kararı sırasında karşılaştığı güçlüklerle başa çıkabilmesinde sahip olduğu yeterlik algısı önemli bir rol oynamaktadır. Bu bağlamda öz-yeterlik, bireyin bir görevi ya da zorlayıcı bir durumu başarıyla yürütebileceğine dair inancıyla ilişkilendirilen temel bir kavramdır. Bu kavram, Bandura (1977) tarafından ortaya konulmuş olup bireyin düşünce, duygu ve davranış örüntülerinin karşılıklı etkileşim içinde şekillendiğini ileri süren sosyal bilişsel kuramın önemli bileşenlerinden biri olarak ele alınmaktadır. Söz konusu inanç, bireyin düşünme biçimini, duygu düzenlemesini ve motivasyonunu etkileyerek davranışlarını doğrudan şekillendirir. Nitekim öz-yeterliği yüksek bireylerin problem çözme süreçlerinde daha kararlı, esnek ve ısrarcı davranma eğiliminde oldukları ifade edilmektedir (Gati vd., 1996).

Öz-yeterliğin kariyer gelişiminde kritik bir role sahip olduğu, özellikle bireyin mesleki karar alma, hedef belirleme ve seçenekleri değerlendirme süreçlerinde etkili bir mekanizma olarak işlediği görülmektedir. Bu kapsamda Lent (2012), öz-yeterliğin yalnızca bireyin bir görevi yerine getirme kapasitesine inanmasıyla sınırlı olmadığını; bunun yanında karar verme sırasında kullanılan bilişsel kaynaklar, motivasyon ve sebat gibi önemli süreçleri de içerdiğini vurgulamaktadır. Benzer şekilde kariyer gelişim sürecini açıklayan sosyal bilişsel kariyer kuramı yaklaşımı, bireyin mesleki ilgi ve hedeflerinin oluşumunda öz-yeterlik algısının belirleyici olduğunu ortaya koymaktadır (Lent vd., 2002). Bu görüş, kariyer gelişiminin yalnızca dışsal fırsatlar ve alternatiflerle değil, bireyin bu süreci yönetme becerisine duyduğu güvenle de yakından ilişkili olduğunu göstermektedir.

Bu çerçevede tanımlanan kariyer kararı öz-yeterliği, bireyin mesleki seçenekleri değerlendirme, kariyer planı oluşturma ve karar verme sürecini etkili şekilde yürütebilmesine yönelik inancını ifade etmektedir. Alan yazında kariyer kararı öz-yeterliği yüksek olan bireylerin belirsizlik durumlarında daha kararlı davrandığı,

seçenekler üzerinde daha sistematik ve analitik biçimde düşünme eēilimi gsterdiēi ve uzun vadeli kariyer hedeflerine yönelme konusunda daha istikrarlı tutum sergilediēi belirtilmektedir. Öte yandan düşük öz-yeterlik algısına sahip ergenlerde karar verme sürecinin daha kırılgan ilerlediēi, bu bireylerin başarısızlık beklentisi ve kaygı düzeyi nedeniyle alternatifleri deēerlendirmede zorlanabildiēi ifade edilmektedir (Lee vd., 2022). Bu bireyler, zorluklarla karşılaştıklarında daha çabuk vazgeçebilmekte, başarısızlık kaygısı nedeniyle geri çekilme davranışı sergileyebilmekte ve karar verme sürecini sıklıkla ertelemektedir (Lent, 2012; Lent vd., 2002; Zunker, 2012). Dolayısıyla kariyer kararı öz-yeterliēinin desteklenmesi, ergenlerin mesleki yönelimlerini daha bilinçli, tutarlı ve sürdürülebilir bir biçimde oluşturmasına katkı saēlayabilecek önemli bir deēiřken olarak deēerlendirilmektedir. Ayrıca okul temelli rehberlik uygulamaları, kariyer danıřmanlıēı müdahaleleri ve deneyimsel ērenme fırsatlarının öz-yeterlik algısının güçlendirilmesinde etkili stratejiler olduēu da alan yazında sıklıkla vurgulanmaktadır.

1.4.Sosyal Bilişsel Kariyer Kuramı ve Kariyer Kararı z-yeterliēi

z-yeterlik, bireyin davranışlarını yönlendiren temel psikolojik yapılardan biri olarak görülmekte ve kişinin bir görevi başarıyla yerine getirebileceēine dair inancını kapsamaktadır. Bu inanç yalnızca davranışı başlatma ve sürdürme gücünü deēil, aynı zamanda bireyin hangi etkinliklere yneleceēini, ne kadar çaba gstereceēini ve glklrle karřılařtıēında ısrar düzeyinin nasıl řekilleneceēini belirleyen dinamik bir mekanizma niteliēindedir. Bandura (1997), z-yeterliēi bu açıdan bireyin davranışlarının temel belirleyicilerinden biri olarak ele alırken, Lent ve diēerleri (1994) aynı yapıyı duygusal tepkileri, bilişsel süreçleri ve çevresel tercihlerle ilişkili kararları yönlendiren çok boyutlu bir inanç sistemi olarak açıklamaktadır. Bu yaklaşım, öz-yeterliēin bireyin yaşamındaki seçim ve eylemleri biçimlendiren güçlü bir psikolojik kaynak olduēunu göstermektedir.

z-yeterlik kavramının kariyer gelişimi baēlamında ele alınması, alan yazında önemli bir dönüm noktası olarak deēerlendirilmektedir. Bu yaklaşım ilk kez Betz ve Hackett'ın (1981) alışmalarıyla gündeme gelmiş ve özellikle kadınların kariyer gelişim sürecini anlamada açıklayıcı bir ereve olarak sunulmuştur. Araştırmacılar, z-yeterlik inancının bireylerin kariyer seçeneklerini deēerlendirmesinde, fırsat ve engelleri algılama biçimlerinde ve mesleki ilerlemeye yönelik tutumlarında belirleyici olabileceēini öne

sürmüşlerdir. Bu çalışmalar, öz-yeterlik kuramının kariyer gelişimiyle kuramsal olarak bütünleştirilmesine önemli katkılar sağlamıştır. Kuramsal çerçeve daha sonra Betz ve Taylor'un (1983) çalışmasıyla genişletilmiş ve literatüre kariyer kararı verme öz-yeterliği kavramı kazandırılmıştır. Bu kavram, bireyin mesleki karar verme sürecinde gerekli görevleri yerine getirebileceğine ve süreci başarıyla yönetebileceğine ilişkin inancını ifade etmektedir.

Sosyal Bilişsel Kariyer Kuramı kariyer gelişimini açıklamada bilişsel süreçlerin önemini vurgulayan temel kuramsal yaklaşımlardan biridir. Kurama göre bireylerin mesleki seçimleri yalnızca çevresel koşullar ve fırsatlarla değil, aynı zamanda öz-yeterlik inançları, sonuç beklentileri ve kişisel hedefleriyle şekillenmektedir (Bandura, 1986; Lent vd., 1994). Bu nedenle kariyer gelişimi, bireyin bilişsel süreçleri ile bulunduğu çevresel bağlam arasındaki etkileşim sonucunda ortaya çıkan dinamik bir yapı olarak ele alınır.

SCCT kapsamında öz-yeterlik, bireyin belirli bir görevi başarıyla yerine getirme kapasitesine duyduğu inancı ifade eder. Bu inanç, mesleki karar verme sürecinde bireyin girişimde bulunma isteğini, çaba düzeyini ve karşılaştığı güçlükler karşısındaki ısrarını doğrudan etkiler. Öte yandan mesleki sonuç beklentisi, bireyin gerçekleştirdiği görevlerin sonucunda elde edeceğini düşündüğü başarı, geri bildirim, doyum veya olası kazanımlara ilişkin algısını içerir. Başka bir ifadeyle öz-yeterlik, eyleme yön veren temel güç iken; sonuç beklentisi, bireyin eylemlere devam etme veya geri çekilme kararını belirleyen motivasyonel bir unsurdur. Bu iki bilişsel yapının etkileşimi, bireyin kariyer hedefleri oluşturma ve bu hedeflere yönelik davranış geliştirme süreçlerinde kritik öneme sahiptir.

Sosyal Bilişsel Kariyer Kuramı'na (Lent vd., 2000) göre bireylerin hem kişisel özellikleri hem de çevresel koşulları, onların algıları üzerinden kariyer gelişimlerini olumlu ya da olumsuz biçimde etkileyebilmektedir. Bir kişi, belirli bir faktörü kariyer ilerlemesini kolaylaştıran veya destekleyen bir unsur olarak yorumladığında, bu durum kuram kapsamında "algılanan kariyer desteği" olarak tanımlanmaktadır. Buna karşın bir faktörün kariyer sürecini zorlaştırdığı ya da ilerlemeyi engellediği düşünülüyorsa, söz konusu faktör "algılanan kariyer engeli" olarak değerlendirilmektedir. Bir faktörün destek ya da engel olarak kabul edilmesi için onun gerçekten mevcut olması ya da gelecekte ortaya çıkma olasılığının bulunması zorunlu değildir. Bu değerlendirme büyük ölçüde bireyin kendisi ve çevresine ilişkin inançlarına dayanmaktadır (Lent vd., 2000). Algılanan kariyer destekleri ve engelleri, bireylerin öz-yeterlik algıları ile sonuç beklentilerini

şekillendirmekte, dolayısıyla mesleki ilgi ve motivasyonlarını etkileyerek kariyer gelişimi üzerinde belirleyici bir rol üstlenmektedir (Brown ve Lent, 1996). Mesleki sonuç beklentisi ise bireyin kariyerine yönelik çabalarının gelecekte ne tür sonuçlar doğuracağına dair taşıdığı inançları ifade etmektedir (Lent vd., 1994). Bireyin mesleki sonuç beklentisi, önceki deneyimleri, gözlemleri, sosyal çevresinden edindiği geri bildirimler ve özellikle öz-yeterlik algısı tarafından şekillenmektedir (Brown ve Lent, 2013).

1.5.Türkiye’de Eğitim-İstihdam Süreçleri ve Kariyer Gelişimi

Türkiye’de ergenler, ortaöğretim sonrası yükseköğretime geçişte YKS’ye katılmakta ve yalnızca yaklaşık üçte biri yükseköğretim programlarına yerleşebilmektedir. 2024 yılında sınava giren 3.120.870 adayın yalnızca %31,7’sinin yerleşebilmiş olması (Yükseköğretim Kurumu, 2024), gençlerin kariyer hedeflerini belirleme ve mesleğe yönelme süreçlerinde önemli güçlükler yaşadığını göstermektedir. Türkiye ve diğer ülkelerde yapılan araştırmalar da lise ve üniversite öğrencilerinin kariyer kararı verme sürecinde çeşitli zorluklar yaşadığını ortaya koymaktadır (Amir ve Gati, 2006; Bacanlı, 2012; Bacanlı vd., 2013; Bacanlı ve Doğan, 2012; Dabanlı vd., 2024; Mızrak, 2025; Mutlu, 2011).

İstihdam olanakları, ergenlerin kariyer gelişimini etkileyen önemli bir faktör olarak değerlendirilmektedir. OECD verilerine göre Türkiye’nin istihdam oranı, OECD ülkeleri ortalamasının altında seyretmektedir (Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü, 2023). Bu durum, ergenlerin iş bulma sürecinde artan rekabetle karşılaşmalarına ve geleceğe yönelik planlarında belirsizlik yaşamalarına yol açmaktadır (Aksoy, 2024). Türkiye’nin genç nüfus oranı (%15,1), Avrupa Birliği ülkeleri ortalamasının üzerindedir ve ülkenin sahip olduğu geniş genç nüfus, istihdamı stratejik bir konu haline getirmektedir (Türkiye İstatistik Kurumu, 2023). Ancak 2022 verilerine göre, 15–24 yaş grubundaki gençlerin yaklaşık dörtte biri ne eğitimde ne de istihdamdadır (TÜİK, 2023). Bu oran, özellikle kadınlarda daha yüksektir (%32,3). Eğitim düzeyine göre incelendiğinde, meslek lisesi mezunlarının istihdama geçişte daha avantajlı olduğu; genel lise ve lise altı eğitim düzeyine sahip gençlerde ise işgücüne katılım ve iş bulma açısından belirgin sorunların devam ettiği görülmektedir (Akbulut, 2021; Pekel, 2019; TÜİK, 2024). Buna ek olarak sosyoekonomik koşulların da kariyer gelişiminde belirleyici bir etken olduğu araştırmalarla ortaya konmuştur. Sosyoekonomik düzeyi yüksek olan

ergenlerin daha düşük düzeyde kariyer kaygısı yaşadığı (Şama, 2022), maddi geliri düşük olan ergenlerin ise daha yüksek kariyer kaygısı bildirdiği görülmektedir (Dilekçi, 2023). Bu bulgular, gençlerin kariyer kararlarını etkileyen ekonomik, sosyal ve psikolojik faktörlerin birlikte ele alınması gerektiğini göstermektedir.

1.6.Ergen-Ebeveyn İlişkileri

Ergenlik dönemi, bilişsel kapasitenin genişlediği, duygusal tepkilerin yoğunlaştığı ve sosyal beklentilerin çeşitlendiği bir gelişim aşamasıdır. Ergen, bu dönemde giderek güçlenen özerklik arayışı doğrultusunda kendi kararlarını alma, sınırlarını belirleme ve kişisel alanını genişletme isteği taşımaktadır. Bu isteğin karşısında ebeveyn, güvenliği sağlama, uygun sınırlar koyma ve rehberlik sunma sorumluluklarını sürdürmeye çalışmaktadır. Her iki tarafın da konumunu yeniden tanımladığı bu süreç, ilişkideki iletişim biçimlerini, etkileşim yoğunluğunu ve duygusal yakınlığı önemli ölçüde etkilemektedir (Branje, 2018).

Alan yazın, ebeveyn sıcaklığının, duyarlılığın ve tutarlılığının ergenin akademik, sosyal ve duygusal gelişiminde güçlü bir koruyucu faktör olduğunu göstermektedir. Açık ve iki yönlü iletişim, ergenin düşüncelerini ifade etmesini kolaylaştırmakta ve aile içi etkileşimin niteliğini artırmaktadır. Buna karşılık, aşırı denetim, psikolojik kontrol, eleştirel tutumlar ve reddedilme deneyimleri ise ilişkideki güveni zayıflatan bir nitelik taşımaktadır. Bu tür etkileşimler, ergenin duygusal düzenleme becerilerini olumsuz etkilemekte ve davranışsal sorunlara zemin hazırlamaktadır (Schofield vd., 2017). Dolayısıyla ergen–ebeveyn ilişkisinin niteliği, sadece aile içi uyumu değil, aynı zamanda ergenin gelişimsel işlevselliğini anlamak açısından da temel bir kavramsal çerçeve sunmaktadır.

Ergen–ebeveyn ilişkisinin etkisinin belirgin biçimde gözlemlendiği alanlardan biri de kariyer gelişimidir. Nitekim alan yazın kariyer gelişiminin sadece bireysel yetenek ve ilgi alanlarına göre değil, aynı zamanda aile yapısı, ebeveyn tutumları ve aile içindeki iletişim kalitesi gibi çevresel faktörlere bağlı olarak şekillendiğini belirtmektedir. Bu bağlamda aile, bireyin kariyer kararlarını etkileyen temel sosyal çevrelerden biri olarak değerlendirilmekte ve kariyer gelişimi sürecinin en önemli bileşenlerinden biri kabul edilmektedir (Özen, 2011). Ergenlik döneminde birey, ilgi ve yeteneklerini tanımlamaya, mesleki yönelimlerini şekillendirmeye ve geleceğe ilişkin kararlar almaya başlamaktadır.

Bu süreçte ebeveynlerle kurulan ilişkinin niteliği, ergenin öz-yeterlik algısını, mesleki hedeflerine yönelik motivasyonunu ve karar verme becerilerini etkilemektedir. Ailenin eğitim düzeyi, çocuk yetiştirme tutumları, mesleki beklentileri, sahip olduğu kültürel değerler ve sağladığı maddi destek, bireyin kariyer yönelimlerini biçimlendiren temel unsurlar arasında yer almaktadır (Tanhan ve Yılmaz, 2017). Bu faktörler, bireyin hem kendine ilişkin algılarını hem de mesleki seçeneklere yönelik değerlendirmelerini etkileyerek kariyer gelişiminin yönünü belirlemektedir.

Çevresel koşulların, bireyin öz-yeterlik inançlarının oluşumu ve gelişiminde kritik bir rol oynadığı araştırmalarla desteklenmektedir (Lent vd., 1994). Buna göre ergenler, anne babalarının başarı öykülerini, meslek algılarını, beklentilerini ve yönlendirmelerini gözlemleyerek kendi mesleki benlik algılarını oluştururlar. Bu süreçte ebeveynlerin tutumları, sağladıkları öğrenme deneyimleri ve destek düzeyleri, bireylerin kariyerle ilgili öz-güvenlerinin ve mesleki ilgi alanlarının temelini oluşturur (Bandura, 1997).

Aile içindeki iletişim biçimi, ebeveynlerin demokratik, otoriter veya izin verici tutumları, çocuklarına sağladıkları özgürlük ve sorumluluk alanları ile kariyer süreçlerine ilişkin sahip oldukları bilgi düzeyi, ergenlerin karar verme yeterliklerini doğrudan etkileyen önemli değişkenlerdir. Ebeveynlerin kariyer süreçlerine ilişkin aktardıkları bilgiler, yönlendirmeler ve beklentiler, bireyin mesleki benlik algısının gelişmesinde kritik rol oynamaktadır (Akgül ve Aşık, 2022). Özellikle kariyer kararının belirsizlik ve risk içeren bir süreç olması, gençlerin ailelerinin tutumlarına daha fazla duyarlılık göstermesine yol açmakta; ebeveynlerin destekleyici veya baskıcı yaklaşımları, karar verme sürecinin niteliğini önemli ölçüde şekillendirmektedir.

Araştırmalar, ebeveynlerin çocuk yetiştirme tarzlarının ergenlerin kariyerle ilgili beklentilerini etkileyebildiğini göstermektedir (Hetherington vd., 2006; Yazıcıoğlu, 2008). Bu bağlamda, demokratik tutum sergileyen ebeveynlerin çocukları, daha yüksek karar verme öz-yeterliği geliştirebilirken; aşırı koruyucu ya da otoriter ebeveyn tutumlarının, çocuklarda bağımsız karar verme becerilerinin zayıflamasıyla ilişkili olabileceği belirtilmektedir (Soenens ve Vansteenkiste, 2010). Dolayısıyla ergenlerin ebeveynleriyle kurmuş ilişkiler onların kariyer karar verme süreçlerinde yaşadıkları güçlükler ile ilişkili olabileceği düşünülmekte ve bu ilişkinin incelenmesi kariyer gelişimi alanında önemli bir araştırma konusu olarak değerlendirilmektedir.

1.7.Psikolojik İhtiyaçlar

Psikolojik ihtiyaçlar, bireyin duygusal uyumu ve sosyal işlevselliği için karşılanması gereken temel gereksinimler olarak ele alınmaktadır. Araştırmalar, ait olma ve kabul görme gereksiniminin karşılanmasının sağlıklı psikolojik işleyişi desteklediğini (Baumeister ve Leary, 1995), temel ihtiyaçların doyumunun günlük iyi oluşla pozitif yönde ilişkili olduğunu (Reis vd., 2000) ve ihtiyaçların karşılanmamasının stres ve psikolojik kırılganlığı artırdığını ortaya koymaktadır (Ryan ve Vansteenkiste, 2013). Bu nedenle psikolojik ihtiyaçların niteliği, bireyin gelişimsel süreçlerinde kritik bir belirleyici olarak değerlendirilmektedir. Bu nedenle farklı kuramsal yaklaşımlar psikolojik ihtiyaçları tanımlamaya ve sınıflandırmaya yönelik çeşitli çerçeveler geliştirmiştir. Bu yaklaşımlardan biri olan Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisi, insanın temel gereksinimlerini belirli bir düzende ele alır ve bu gereksinimlerin en basitten en karmaşığa doğru sıralandığını öne sürer. Maslow'a (1954) göre birey, fizyolojik gereksinimleri karşılanmadan güvenlik ve emniyet gereksinimlerine; bu basamaklar karşılanmadan sevgi ve aidiyet ile saygı gereksinimlerine yönelmez. Hiyerarşinin en üstünde yer alan kendini gerçekleştirme ise ancak alt düzey gereksinimlerin yeterli ölçüde karşılanmasıyla erişilebilecek bir düzey olarak tanımlanmaktadır.

Seçim teorisine göre ise temel psikolojik gereksinimler hayatta kalma, sevgi görme/sevme ve ait olma, özgürlük, güç ve eğlenme olarak sıralanır. Glasser, bireyleri harekete geçiren ve motive eden unsurların bu beş temel psikolojik gereksinim olduğunu belirtir. Bu gereksinimlerin öncelik sırasının, bireylerin yaptıkları seçimler üzerinde etkili olduğu ifade edilmektedir. Dolayısıyla bireylerin benlik inşası ya da kişilik gelişim süreçlerinde bu gereksinimler önemli bir rol oynarken, ihtiyaçların sıralaması da bireylerin kararlarını şekillendirebilmektedir. Hayatta kalma gereksinimi, kişinin genlerinde yerleşiktir ve hayatta kalma uğruna verilen mücadeleyi içerir. Eğlenme gereksinimi, bireyleri öğrenmeye yönlendiren ve öğrenme sürecini destekleyen bir ihtiyaçtır. Güç gereksinimi, hayatta kalmanın bir uzantısı olarak kabul edilmekle birlikte, gerçeklik kavramı ile ilişkilendirilir. Özgürlük gereksinimi ise yaratıcılık yeteneğiyle tanımlanır ve temel olarak kişilerin diğerlerine kendilerine davranılmasını istedikleri şekilde davranmaları olarak ifade edilir. Sevgi ve ait olma gereksinimi ise bireylerin temel gereksinimlerinden biridir ve karşılıklılık, verme-alma, aileye ve sosyal destek sistemlerine ait olma ile bağlılık gibi unsurları merkezine alır (Glasser, 1998).

Psikolojik ihtiyaçların karşılanması, bireyin motivasyonunu, öz-yeterlik algısını ve duygusal uyumunu güçlendirerek kariyer gelişimi üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Temel psikolojik ihtiyaçların doyumunu, bireyin kendini yetkin, değerli ve çevresi tarafından desteklenmiş hissetmesine katkı sağlamakta bu da mesleki seçenekleri keşfetme isteğini ve kariyer kararlarıyla ilgili öz-güveni artırmaktadır (Deci ve Ryan, 2000). Araştırmalar, psikolojik işlevselliği destekleyen bu ihtiyaçların, bireyin güçlü yönlerini fark etmesine, sağlıklı hedefler belirlemesine ve kariyer yollarına yönelik daha kararlı adımlar atmasına yardımcı olduğunu göstermektedir (Ryan ve Vansteenkiste, 2013). Ayrıca, kariyer gelişiminde önemli bir bileşen olan kişisel kaynakların ve öz-yeterlik inancının güçlenmesi, psikolojik ihtiyaçların yeterli düzeyde karşılanmasıyla yakından ilişkilidir (Hirschi, 2012). Bu nedenle psikolojik ihtiyaçların doyumunu, kariyer gelişim süreçlerini hem bilişsel hem de duygusal düzeyde besleyen temel bir unsur olarak değerlendirilmektedir. Buna ek olarak Glasser (1999), temel psikolojik ihtiyaçları karşılanan bireylerin yaşamlarında daha güçlü bir içsel motivasyon, özdenetim ve sorumluluk geliştirdiklerini belirtmektedir. Bu ihtiyaçların doyumunu, bireyin kendisini güçlü, zgr, güvende ve ait hissetmesini sağlayarak çeşitli yaşam alanlarında daha işlevsel seçimler yapmasına katkıda bulunmaktadır. Dolayısıyla psikolojik ihtiyaç doyumunu, kariyer gelişiminde gerekli olan karar verme, seçenekleri değerlendirme ve hedef belirleme süreçlerini dolaylı olarak destekleyici bir unsur olarak değerlendirilmektedir.

1.8. Erteleme Davranışı

Erteleme davranışı, bireyin gerçekleştirmesi gereken bir görevi bilinçli olarak geciktirmesi ya da son ana bırakması şeklinde tanımlanan, akademik, mesleki ve kişisel yaşam alanlarını doğrudan etkileyen yaygın bir öz-düzenleme sorunudur (Knaus 1998). Alan yazın, ertelemenin yalnızca zaman yönetimi yetersizliğinden ibaret olmayıp bilişsel, duygusal ve motivasyonel süreçlerle yakından ilişkili çok boyutlu bir yapı olduğunu ortaya koymaktadır (Svartdal vd., 2018). Özellikle görevlerin zorlayıcı ya da tehdit edici olarak algılandığı durumlarda, birey kısa süreli rahatlama sağlayan kaçınma eğilimine yönelebilmektedir. Bu durum uzun vadede artan stres, düşük performans, başarısızlık kaygısı ve yaşam doyumunda azalma gibi olumsuz sonuçlar doğurabilmektedir (Cerit, 2019). Erteleme davranışı, gelişimsel olarak ergenlik döneminde daha belirgin hale gelmektedir. Çünkü bu dönemde öz-düzenleme becerileri tam olarak olgunlaşmamış,

duygusal dalgalanmalar yoğunlaşmış ve akademik-sosyal beklentiler artmıştır. Ayrıca aile ortamı, okul baskısı, öz-yeterlik düzeyi ve bireysel kişilik özellikleri gibi çeşitli faktörler, ergenin görev yönetimi ve sorumluluk alma süreçlerini etkileyerek erteleme eğiliminin güçlenmesine yol açabilmektedir. Bu nedenle erteleme davranışının anlaşılması, yalnızca bireysel eğilimlerin değil, aynı zamanda ergenin içinde bulunduğu sosyal ve duygusal bağlamın bütüncül biçimde değerlendirilmesini gerektirmektedir.

Araştırmalar, erteleme davranışının çoğu zaman bireyin rasyonel değerlendirmeleriyle uyumlu olmayan, irrasyonel bir eğilim olarak ortaya çıktığını göstermektedir. Bu eğilim, kişinin belirlediği hedeflerle çelişen bir geciktirme davranışının sürdürmesine yol açmaktadır (Senécal vd., 2003). Ertelemenin irrasyonel niteliği, bireyin bir görevi yerine getirmek için gerekli bilişsel kapasiteye, kaynaklara ve becerilere sahip olmasına karşın, göreve yönelik kaygı, baskı algısı, başarısızlık korkusu veya öz-denetim güçlükleri nedeniyle eyleme geçmeyi geciktirmesiyle daha belirgin hâle gelmektedir. Bu bağlamda, erteleme yalnızca zaman yönetimindeki bir zayıflık olarak değil aynı zamanda kişinin duygusal süreçleriyle bilişsel hedefleri arasındaki uyumsuzluğu yansıtan karmaşık bir öz-düzenleme sorunu olarak değerlendirilmektedir. Bu durum, görevle ilgili olumsuz duyguların azaltılması için kısa vadeli kaçınma stratejilerinin tercih edilmesine, uzun vadede ise performans düşüşü, öz-yeterlikte azalma ve daha yoğun kaygı gibi olumsuz sonuçların ortaya çıkmasına neden olmaktadır (Pychyl ve Sirois, 2013).

Erteleme davranışı, ergenlik döneminde bireysel, duygusal ve çevresel dinamiklerin etkileşimi sonucunda ortaya çıkan çok boyutlu bir olgudur. Bu dönemde görülen gelişimsel özellikler, görev yönetimi ve sorumluluk alma süreçlerini doğrudan etkileyerek erteleme eğiliminin ortaya çıkmasına zemin hazırlamaktadır. Nitekim ergenlik döneminde bilişsel işlevlerde belirgin bir gelişme gözlenirse de yürütücü işlevler olarak adlandırılan planlama, dikkat kontrolü, zaman yönetimi ve öz-düzenleme becerileri henüz tam anlamıyla olgunlaşmamıştır. Bu durum, ergenlerin akademik ve günlük görevleri organize etmede zorlanmalarına ve görevleri erteleme davranışına yönelmelerine neden olabilmektedir (Best ve Miller, 2010). Özellikle uzun vadeli hedeflere odaklanma gerektiren görevlerde bu gelişimsel sınırlılıklar daha belirgin hâle gelmektedir. Bunun yanında, başarı odaklı eğitim anlayışı hem okulların hem de ebeveynlerin ergenlerden yüksek akademik performans beklentisinde bulunmalarına yol

açmaktadır. Bu bağlamda öğrenciler, çoğu zaman kendi öğrenme hızları, ilgi alanları ve bilişsel kapasiteleri dikkate alınmaksızın yoğun bir ders yüküyle karşı karşıya kalmaktadır. Ailelerin çocuklarının yeteneklerine dair yüksek beklentileri, sınav başarısını merkeze alan tutumlarla birleştiğinde, ergen üzerinde baskı oluşturan bir öğrenme ortamı ortaya çıkmaktadır. Bu baskı yalnızca akademik performansı değil, ergenin günlük yaşamını, duygusal dengesini ve görev yönetimine ilişkin tutumlarını da doğrudan etkilemektedir (Suldo vd., 2008).

Aile ortamı ve ebeveyn tutumları da ergenlikte erteleme eğiliminin önemli belirleyicileri arasındadır. Araştırmalar, ilgisiz, tutarsız veya aşırı kontrolcü ebeveyn tutumlarının ergenlerin sorumluluk alma becerilerini olumsuz etkilediğini ve erteleme davranışını artırdığını göstermektedir. Buna karşılık demokratik ebeveyn tutumları, ergenin öz-düzenleme becerilerini ve görev tamamlama motivasyonunu desteklediğinden erteleme eğiliminin azalmasına katkı sağlamaktadır (Gündüz, 2020). Bu bağlamda, aile dinamikleri ergenin zaman yönetimi, motivasyon ve görev algısı üzerinde belirleyici bir çevresel faktör olarak değerlendirilebilir.

Ergenlik dönemine özgü duygusal dalgalanmalar da erteleme davranışının oluşmasında etkili olmaktadır. Yoğun stres, kaygı ya da olumsuz duygulanım yaşayan bireyler, zorlayıcı veya sıkıcı olarak algıladıkları görevleri erteleyerek kısa süreli rahatlama sağlamaya çalışabilmektedir. Bu durum, ertelemenin duygusal düzenleme amacıyla kullanılan işlevsel olmayan bir başa çıkma stratejisi biçiminde ortaya çıkmasına yol açmaktadır (Pychyl ve Sirois, 2013). Son olarak, sosyal çevrede ve dijital ortamda geçirilen sürenin artması da dikkat dağınıklığını artırarak ergenlerin görev odaklı davranışlarını zorlaştırmakta ve ertelemeyi teşvik edebilmektedir. Sosyal medya, oyun ve çevrimiçi etkileşimler anlık haz sağlayan alternatif faaliyetler sunduğundan, uzun süreli çaba gerektiren görevlerin geri plana itilmesine neden olabilmektedir (Dokumacı ve Türel, 2022). Bu bulgular birlikte değerlendirildiğinde, ergenlik döneminde erteleme davranışının bilişsel, duygusal ve çevresel faktörlerin etkileşimiyle oluştuğu görülmektedir. Dolayısıyla erteleme eğiliminin anlaşılması, bireyin gelişimsel özellikleri kadar aile ve okul bağlamının da dikkate alınmasını gerektirmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

YÖNTEM

Bu bölümde, araştırmanın modeli, örneklem grubu, veri toplama araçları ile verilerin toplanma süreci ve analizine dair ayrıntılı açıklamalar sunulmuştur.

2.1.Araştırmanın Modeli

Bu çalışmada kariyer kararı öz yeterliği, ergen-ebeveyn ilişkileri, psikolojik ihtiyaçlar ve erteleme düzeyleri arasındaki ilişkileri ortaya koymak amacıyla nicel araştırma yöntemi tercih edilmiştir. Araştırmada, değişkenler arasındaki ilişkiyi incelemek için ilişkisel model kullanılmıştır. Bu model, iki ya da daha fazla değişken arasındaki etkileşim ve miktar hakkında bilgi sağlamayı amaçlayan bir desendir (Creswell, 2014; Karasar, 2006).

2.2.Araştırma Grubu

Bu araştırmanın evrenini, 2024-2025 eğitim-öğretim yılında Doğu Anadolu bölgesindeki bir ilde farklı lise türlerinde öğrenim gören 9, 10, 11 ve 12. sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemi ise, bu evrenden seçilen 326'sı kız ve 267'si erkek olmak üzere toplamda 593 öğrenciden oluşmaktadır. Çalışma grubu belirleme sürecinde, uygun örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Aynı zamanda kazara ya da elverişli örnekleme olarak da adlandırılan bu yöntem, süre, maliyet ve iş gücü açısından ekonomik bir yaklaşımdır (Büyüköztürk vd., 2012).

2.3.Veritoplama Araçları

Araştırmada örneklem grubunda yer alan bireylere “Kişisel Bilgi Formu” (EK-4), “Kariyer Kararı Öz yeterliği Ölçeği (KKÖYÖ)” (EK-5), “Ergen Ebeveyn İlişkileri

Ölçeği(EEİÖ)” (EK-6), “Psikolojik İhtiyaçlar Ölçeği” (EK-7) ve “Genel Erteleme Ölçeği” (EK-8) uygulanmıştır.

2.3.1.Kişisel Bilgi Formu

Veri toplama aracı olarak 3 sorudan oluşan kişisel bilgi formu kullanılmıştır. Araştırmacı tarafından hazırlanan kişisel bilgi formunda katılımcılara cinsiyet, sınıf düzeyi, okul türü gibi sorular yöneltilmiştir.

2.3.2.Kariyer Kararı Öz yeterliği Ölçeği (KKÖYÖ)

Ölçek; Betz ve diğerleri (1996) tarafından geliştirilmiş ve Büyükgöze Kavas (2013) tarafından Türkçe’ye uyarlanmıştır. Bireyin kariyer kararları vermek için gerekli görevleri başarıyla tamamlayabileceğine dair inanç derecesini belirleyen ölçek, beş alt boyuttan oluşmaktadır. Ölçekte yer alan alt boyutlar; kendini değerlendirme, mesleki bilgi toplama, hedef seçimi, gelecek için plan yapma ve problem çözme şeklindedir. Ölçek toplamda 25 maddeden oluşan ve beşli likert tipi bir ölçektir. Maddeler (1=hiç güvenmiyorum, 2=Çok az güveniyorum, 3=Biraz güveniyorum, 4=Çok güveniyorum, 5 tam güveniyorum) şeklinde derecelendirilmiştir. Ölçekten alınabilecek toplam puanlar 25 ile 125 arasında değişmekte ve ölçekten alınan yüksek puanlar daha yüksek düzeyde kariyer kararı öz yeterliliğine işaret etmektedir. Ölçeğe ait madde örneği: “Düşündüğüm olası kariyer alanlardan birini seçme noktasında kendime güveniyorum.” olarak verilebilir. Ölçeğin güvenirlik çalışması sonuçlarına göre; ölçeğin tamamına ilişkin cronbach alpha iç tutarlık katsayısı .92’dir. Bu çalışmada ise ölçeğin tamamına ilişkin cronbach alpha iç tutarlık katsayısı .88 olarak hesaplanmıştır.

2.3.3.Ergen Ebeveyn İlişkileri Ölçeği (EEİÖ)

Aktaş (2017) tarafından lise öğrencilerinin ebeveynleriyle olan ilişkilerinin niteliğini ölçmek amacıyla geliştirilen ölçek dört alt boyuttan oluşmaktadır. Ölçekte yer alan alt boyutlar; destek, paylaşım, yakınlık ve izleme şeklindedir. Ölçek toplamda 27 maddeden oluşan ve beşli likert tipi bir ölçektir. Dereceleme ölçeği (1=Hiç uygun değil, 2=Uygun değil, 3=Kısmen uygun, 4=Uygun, 5=Tamamen uygun) şeklinde oluşturulmuştur. Ölçekten alınabilecek en düşük puan 27, en yüksek puan 135’tir. Ölçekten alınan yüksek puanlar lise öğrencilerinin anne babalarıyla ilişkilerini olumlu algıladıkları anlamına gelmektedir. Ölçeğe ait madde örneği: “Ebeveynlerim sorunlarımı çözmem için bana yardım ederler.” olarak verilebilir. Ölçeğin güvenirlik çalışması sonuçlarına göre;

cronbach alpha iç tutarlık katsayısı “.95”, olarak hesaplanmıştır. Bu çalışmada ise ölçeğin tamamına ilişkin cronbach alpha iç tutarlık katsayısı .90 olarak hesaplanmıştır.

2.3.4.Psikolojik İhtiyaçlar Ölçeği

Eşici (2021) tarafından geliştirilen ölçek, bireylerin temel psikolojik ihtiyaçlarını giderme düzeylerini belirlemeyi amaçlamaktadır. Ölçek 4 boyut ve 25 maddeden oluşan beşli likert tipindedir. Ölçeğin alt boyutları ‘sevgi/ait olma’, ‘özgürlük’, ‘güç’, ‘eğlence’ olarak belirlenmiştir. Ölçeğe ait madde örneği: “Başkaları tarafından bana değer ve önem verildiğini hissedirim.” olarak verilebilir. Ölçeğin alt boyutlara ait cronbach alpha güvenirlik katsayısı değerleri sırasıyla sevgi/ait olma .87, özgürlük .69, güç .66 ve eğlence .76 olarak bulunmuştur.

Psikolojik İhtiyaçlar Ölçeğinde toplam puan kullanımının uygunluğunu değerlendirmek amacıyla ölçeğin dört alt boyutunu (ait olma, özgürlük, güç ve eğlence) kapsayan ikinci düzey doğrulayıcı faktör analizi uygulanmıştır. Analiz sonucunda elde edilen uyum indeksleri modelin veriye genel olarak kabul edilebilir düzeyde uyum sağladığını göstermektedir (RMSEA = .078, CFI = .921, TLI = .913, SRMR = .064). RMSEA değerinin kabul edilebilir sınırlar içinde olması ve CFI/TLI değerlerinin .90’ın üzerinde bulunması, psikolojik ihtiyaçları temsil eden üst düzey faktörün istatistiksel olarak desteklendiğini göstermektedir. Bu sonuçlar, ölçeğin alt boyutlarının ortak bir yapıyı yansıttığını ve psikolojik ihtiyaçlara ilişkin toplam puanın kullanılabilir olduğunu ortaya koymaktadır (Bentler ve Bonett, 2020). Dolayısıyla, elde edilen bulgular toplam puanın yorumlanabilir ve araştırmalarda kullanılabilir olduğunu desteklemektedir.

Bu çalışmada ise ölçeğin tamamına ilişkin cronbach alpha iç tutarlık katsayısı ise .84 olarak hesaplanmıştır.

2.3.5.Genel Erteleme Ölçeği

Gülebağlan (2003) tarafından geliştirilen ölçek 18 maddeden oluşmaktadır. Beşli likert formatında tasarlanan ölçekten alınabilecek en düşük puan 18, en yüksek puan ise 90’dır. Ölçekten elde edilen yüksek puanlar, bireyin erteleme eğiliminin yüksek olduğunu göstermektedir. Ölçek, erteleme ve zamanı etkin kullanma olmak üzere iki alt boyuttan oluşmaktadır. Ölçek tek boyutlu olarak da kullanılabilir. Ölçeğe ait madde örneği: “Yapmak zorunda olduğum işleri son dakikaya bırakırım.” şeklindedir. Genel erteleme ölçeğinin Cronbach alpha güvenirlik katsayısı .91 olarak belirlenmiştir. Bu araştırmada ise cronbach alpha iç tutarlık katsayısı .89 olarak hesaplanmıştır.

2.4.Verilerin Toplanması

Araştırma kapsamında kullanılacak veri toplama araçlarını geliştiren ya da Türkçe'ye uyarlayan araştırmacılarla elektronik posta yoluyla iletişime geçilmiş ve ölçeklerin kullanımı için gerekli izinler alınmıştır. Araştırma sürecinin yürütülmesine ilişkin olarak, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Etik Kurulu'na başvuruda bulunulmuş ve etik kurul onayı alınmıştır. Ardından Erzincan İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden 28.02.2025 tarih ve MEB.TT.2025.018445.01 başvuru numarası ile araştırma izni alınmıştır. Tüm izin işlemleri tamamlandıktan sonra, bilgilendirilmiş onam formu ve ölçme araçları elektronik ortamda hazırlanmıştır.

Verilerin toplanması süreci, araştırmacı tarafından yüz yüze uygulama ile gerçekleştirilmiştir. Önceden bilgilendirme yapıldıktan sonra, gönüllü öğrenciler üzerinde ölçme araçları uygulanmıştır. Ayrıca, ölçme araçlarının yanıtlanmasına ilişkin yönergeler, araştırmanın amacı ve içeriği gibi bilgiler ölçekler üzerinde açıkça belirtilmiştir. Tüm maddelerin yanıtlanması için gerekli olan süre yaklaşık olarak 40 dakika olarak belirlenmiştir.

2.5.Verilerin Analizi

Araştırmadan elde edilen veriler SPSS 24 paket programı kullanılarak analiz edilmiştir. Uygulanan analizlerin türünü belirleyebilmek için öncelikle veri setinin normallik varsayımlarını karşılayıp karşılamadığı incelenmiştir. Bu kapsamda tek ve çok değişkenli normallik varsayımları test edilmiştir. Tek değişkenli normallik koşullarını test etmek amacıyla veri setinde yer alan puanlar standart z puanına dönüştürülmüştür. Uç değerlerin belirlenmesinde ± 4 değerinin kabul edilebilir bir sınır olduğu ifade edilmektedir (Mertler ve Vannatta, 2005). Bu nedenle bu sınırın dışında kalan 6 gözlem veri setinden çıkarılmıştır. Ardından çok değişkenli normallik varsayımları incelenmiştir. Çokluk vd. (2016), Mahalanobis uzaklığının çok değişkenli normallik varsayımını değerlendirmek ve $p < .001$ ölçütü temelinde uç değerleri belirlemek için kullanılabileceğini belirtmektedir. Bu kapsamda $p < .001$ anlamlılık düzeyi temel alınarak Mahalanobis uzaklık değerleri hesaplanmıştır ve bu ölçüte uymayan 3 veri daha veri setinden çıkarılmıştır.

Veri seti üzerinde yapılan düzenlemelerin ardından çarpıklık basıklık katsayıları incelenmiştir. Fidell ve Tabachnick (2013), çarpıklık ve basıklık değerlerinin ± 1.5 aralığında olmasının verilerin normale yakın dağıldığını göstermeye yeterli olduğunu

belirtmektedir. Veri seti incelendiğinde değerlerin ± 1.5 aralığında olduğu görülmüştür. Histogram, dal-yaprak ve Q-Q grafikleri incelendiğinde verilerin normale oldukça yakın bir dağılım gösterdiği saptanmıştır. Bu nedenle çalışmada normallik varsayımını karşılayan 593 veri analize dahil edilmiştir.

Veri analizinde çoklu doğrusal regresyon analizinin yapılabilmesi için veri setinin bazı varsayımları karşılaması gerekmektedir. Bu varsayımlardan biri çoklu bağlantılılık (multicollinearity) problemidir. Alan yazında çoklu bağlantılılık probleminin oluşmaması için Durbin-Watson değerinin 2.5'in altında olması gerektiği ifade edilmektedir (Walker vd., 2021). Analiz sürecinde Durbin-Watson değerinin (1.782) kabul edilen referans aralık içerisinde olduğu belirlenmiştir. Ayrıca çoklu bağlantılılığın değerlendirilmesinde koşul indeksi (CI), varyans şişme faktörleri (VIF) ve tolerans değerleri temel ölçütler olarak kullanılmaktadır. Alan yazında araştırmacılar, çoklu bağlantılılık sorununun belirlenmesinde bazı eşik değerlerin dikkate alınması gerektiğini vurgulamaktadır. Buna göre, değişkenlerin koşul indeksi (CI) değerlerinin 30'un altında, varyans şişme faktörlerinin (VIF) 10'dan küçük ve tolerans değerlerinin .10'un üzerinde olması, çoklu bağlantılılık probleminin bulunmadığına işaret etmektedir (Field, 2013; Kline, 2016). Elde edilen sonuçlara göre (CI=6.84–23.10; VIF=1.09–1.90; Tolerans=.52–.91), tüm değerlerin alanyazında kabul edilen eşik aralıklarında yer aldığı görülmekte, bu da modelde çoklu bağlantılılık probleminin bulunmadığını göstermektedir.

Yapılan ön analizler, 593 gözlemden oluşan veri setinde gerekli varsayımların sağlandığını göstermektedir. Bu doğrultuda, araştırmada temel psikolojik ihtiyaçlar, ergen-ebeveyn ilişkisi ve erteleme davranışının kariyer kararı öz-yeterliği üzerindeki yordayıcı etkisi çoklu doğrusal regresyon analiziyle test edilmiştir. Bu yöntem, bağımlı değişken olan kariyer kararı öz yeterliği ile birden fazla bağımsız değişken arasındaki doğrusal ilişkinin aynı anda değerlendirilmesini sağlamaktadır (Field, 2013).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

3.1.Katılımcıların Demografik Yapısına İlişkin Bulgular

Kişisel bilgi formu aracılığıyla elde edilen veriler kapsamında katılımcıların cinsiyet, sınıf düzeyi, okul türü değişkenlerine ilişkin bilgilere yer verilmiştir.

Tablo 3. 1:Katılımcıların Demografik Özelliklerine Yönelik Frekans ve Yüzdelik Dağılımları

Cinsiyet	Frekans(n)	Yüzde (%)
Kız	326	%55
Erkek	267	%45
Sınıf Düzeyi		
9. sınıf	155	%26
10. sınıf	148	%25
11. sınıf	185	%31
12. sınıf	105	%18
Okul Türü		
Fen Lisesi	103	%17
Anadolu Lisesi	148	%25
Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi	75	%13
Spor Lisesi	35	%6
İmam Hatip Lisesi	100	%17
Sosyal Bilimler Lisesi	88	%15
Diğer	44	%7
Toplam	593	%100

Tablo 3.1’de katılımcıların demografik özelliklerine ilişkin frekans ve yüzdelik bilgilerine yer verilmiştir. Tablo incelendiğinde katılımcıların %55’ini (326) kızlar oluştururken %45’ini (267) erkekler oluşturmakta, kız öğrencilerin erkek öğrencilerden (%10) daha fazla olduğu görülmektedir. Öğrencilerin %26’sı (155) 9. Sınıfta, %25’i (148)

10. Sınıfta, %31'i (185) 11. Sınıfta ve %18'i (105) 12. Sınıfta okumaktadır. Sınıf değişkenine bakıldığında en fazla katılımcının 9. Sınıf öğrencileri (%26), en az katılımcının ise 12. Sınıf öğrencilerinin (%18) olduğu görülmektedir. Okul türü değişkenine göre öğrencilerin %17'si fen lisesi (103), %25'i Anadolu lisesi (148), %13'ü mesleki ve teknik Anadolu lisesi (75), %6'sı spor lisesi (35), %17'si imam hatip lisesi (100), %15'i sosyal bilimler lisesi (88), %7'si diğer (44) lise türlerinden oluşmaktadır.

3.2. Katılımcıların Kariyer Kararı Öz Yeterliği Ölçeği, Ergen-Ebeveyn İlişkileri Ölçeği, Psikolojik İhtiyaçlar Ölçeği ve Erteleme Ölçeğine İlişkin Betimsel İstatistikler

Araştırma bulgularına ilişkin analiz ve yorumlara geçmeden önce, mevcut durumu belirlemek amacıyla betimsel analizler yapılmış; elde edilen sayısal sonuçlar Tablo 3.2'de gösterilmiştir.

Değişkenler	1	2	3	4
Kariyer Kararı Öz-yeterliği	-			
Erteleme	-.269*	-		
Ergen-Ebeveyn İlişkileri	.314*	-.254*	-	
Psikolojik İhtiyaçlar	.478*	-.274*	.680*	-
Ortalama ($\bar{x}$)	91.14	46.94	101.87	97.81
Minimum – maksimum	39-125	18-86	31-135	26-125
Standard sapma	14.56	13.28	20.55	14.91
Skewness	-.154	.039	-.684	-.597
Kurtosis	.376	-.398	.207	.513
Cronbach alpha	.88	.89	.90	.84

Tablo 3. 2: Ölçeklere Yönelik Betimsel İstatistik Sonuçları

$p < .05^*$

Tanımlayıcı istatistikler değerlendirildiğinde, değişkenlerin ortalama puanlarının orta-yüksek düzeyde yoğunlaştığı, standart sapma değerlerinin ise ölçümlerde kabul edilebilir bir dağılıma işaret ettiği görülmektedir. Basıklık ve çarpıklık değerleri normal dağılıma yakın bir simetri göstermekte, bu da verilerin parametrik analizler için uygun olduğunu göstermektedir. Cronbach alfa değerleri tüm ölçeklerin yüksek düzeyde iç tutarlılığa sahip olduğunu göstermektedir. Bu durum, kullanılan ölçme araçlarının güvenilir olduğunu ve her bir değişkenin kendi yapısını tutarlı biçimde yansıttığını ortaya koymaktadır.

Kariyer kararı öz-yeterliği ile diğer değişkenler arasındaki ilişkiler incelendiğinde, bu değişkenin erteleme eğilimiyle olumsuz, ergen-ebeveyn ilişkileri ve psikolojik ihtiyaçlarla ise olumlu yönde ilişkili olduğu görülmektedir.

3.3. Katılımcıların Kariyer Kararı Öz Yeterliği Ölçeği, Ergen-Ebeveyn İlişkileri Ölçeği, Psikolojik İhtiyaçlar Ölçeği ve Erteleme Ölçeğinden Alınan Puanların Cinsiyete Göre İncelenmesi

Tablo 3.3'te katılımcıların Kariyer Kararı Öz Yeterliği, Ergen-Ebeveyn İlişkileri, Psikolojik İhtiyaçlar ve Erteleme Ölçeklerinden aldıkları puanların cinsiyete göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla gerçekleştirilen analiz sonuçlarına yer verilmiştir.

Tablo 3. 3:Katılımcıların Kariyer Kararı Öz Yeterliği Ölçeği, Ergen-Ebeveyn İlişkileri Ölçeği, Psikolojik İhtiyaçlar Ölçeği ve Erteleme Ölçeğinden Alınan Puanların Cinsiyete Göre Farklılaşma Düzeyine İlişkin Bağımsız Gruplar İçin T- Testi Analiz Bulguları

Değişkenler	Cinsiyet	N	$\bar{X}$	Ss.	t	P
Kariyer kararı öz yeterliği	Kız	326	88.89	13.96	-4.213	.173
	Erkek	267	93.89	14.84		
	Toplam	593				
Erteleme	Kız	326	47.69	14.15	1,532	.019*
	Erkek	267	46.03	12.11		
	Toplam	593				
Ergen ebeveyn ilişkileri	Kız	326	102.74	21.25	1,148	.045*
	Erkek	267	100.81	19.64		
	Toplam	593				
Psikolojik ihtiyaçlar	Kız	326	97.19	15.67	-1,120	.033*
	Erkek	267	98.56	13.91		
	Toplam	593				

$p < .05^*$

Tablo 3.3 incelendiğinde lise öğrencilerinin kariyer kararı öz yeterlik puan ortalamalarının cinsiyete göre anlamlı farklılaşmadığı belirlenmiştir. Bu durum kariyer kararı öz yeterliğinin cinsiyete göre herhangi bir farklılaşma göstermediğine işaret etmektedir.

Lise öğrencilerinin erteleme puan ortalamalarının cinsiyete göre anlamlı farklılaştığı belirlenmiştir ($p < .05$). Kızların erteleme puan ortalamalarının ($\bar{X}=47.69$, $Ss=14.15$) erkeklerin erteleme puan ortalamalarından ($\bar{X}= 46.03$, $Ss= 12.11$) anlamlı

olarak daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu bulgu neticesinde kızların erkeklere göre erteleme düzeylerinin daha yüksek olduğu söylenebilir.

Lise öğrencilerinin ergen ebeveyn ilişkileri puan ortalamalarının cinsiyete göre anlamlı farklılaştığı belirlenmiştir ($p < .05$). Kızların ergen ebeveyn ilişkileri puan ortalamalarının ($\bar{X} = 102.74$, $Ss = 21.25$) erkeklerin ergen ebeveyn ilişkileri puan ortalamalarından ($\bar{X} = 100.81$, $Ss = 19.64$) anlamlı olarak daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu bulgu neticesinde kızların erkeklere göre ergen ebeveyn ilişkileri düzeylerinin daha yüksek olduğu söylenebilir.

Lise öğrencilerinin psikolojik ihtiyaçlar puan ortalamalarının cinsiyete göre anlamlı farklılaştığı belirlenmiştir ($p < .05$). Erkeklerin psikolojik ihtiyaçlar puan ortalamalarının ($\bar{X} = 98.56$, $Ss = 13.91$) kızların psikolojik ihtiyaçlar puan ortalamalarından ($\bar{X} = 97.19$, $Ss = 15.67$) anlamlı olarak daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu bulgu neticesinde cinsiyeti erkek olanların kızlara göre psikolojik ihtiyaçlar düzeylerinin daha yüksek olduğu söylenebilir.

3.4. Katılımcıların Kariyer Kararı Öz Yeterliği Ölçeği, Ergen-Ebeveyn İlişkileri Ölçeği, Psikolojik İhtiyaçlar Ölçeği ve Erteleme Ölçeğinden Alınan Puanların Okul Türüne Göre İncelenmesi

Tablo 3.4'te katılımcıların Kariyer Kararı Öz Yeterliği, Ergen-Ebeveyn İlişkileri, Psikolojik İhtiyaçlar ve Erteleme Ölçeklerinden elde ettikleri puanların okul türüne göre anlamlı düzeyde farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla yapılan analiz sonuçları sunulmuştur.

Tablo 3. 4: Katılımcıların Kariyer Kararı Öz Yeterliği Ölçeği, Ergen-Ebeveyn İlişkileri Ölçeği, Psikolojik İhtiyaçlar Ölçeği ve Erteleme Ölçeğinden Alınan Puanların Okul Türüne Göre Farklılaşma Düzeyine İlişkin Bağımsız Gruplar İçin Anova Testi Analiz Bulguları

Değişkenler	Bölüm	N	Ort.	Ss	F	P	η^2
Kariyer kararı öz yeterliği	Spor Lisesi	35	93,40	10,86	1.708	.117	.017
	Meslek Lisesi	75	90,96	13,39			
	Anadolu Lisesi	148	89,30	14,67			
	İmam Hatip Lisesi	100	91,65	15,57			

	Sosyal Bilimler Lisesi	88	91,77	12,23			
	Fen Lisesi	103	89,87	17,10			
	Diğer	44	96,47	13,35			
	Toplam	593	91,14	14,56			
Erteleme	Spor Lisesi	35	49,94	13,87			
	Meslek Lisesi	75	45,89	12,18			
	Anadolu Lisesi	148	47,66	13,42			
	İmam Hatip Lisesi	100	45,68	14,05	1.186	.312	.012
	Sosyal Bilimler Lisesi	88	46,63	12,68			
	Fen Lisesi	103	48,41	13,03			
	Diğer	44	43,97	13,95			
	Toplam	593	46,94	13,28			
Ergen ebeveyn ilişkileri	Spor Lisesi	35	104,54	24,62			
	Meslek Lisesi	75	103,00	16,28			
	Anadolu Lisesi	148	101,37	20,24			
	İmam Hatip Lisesi	100	98,41	23,59	.956	.455	.010
	Sosyal Bilimler Lisesi	88	100,92	21,13			
	Fen Lisesi	103	103,82	19,37			
	Diğer	44	104,77	18,54			
	Toplam	593	101,87	20,55			
Psikolojik ihtiyaçlar	Spor Lisesi	35	98,22	16,13			
	Meslek Lisesi	75	99,61	11,98			
	Anadolu Lisesi	148	96,61	15,35			
	İmam Hatip Lisesi	100	97,29	15,91	.600	.730	.002
	Sosyal Bilimler Lisesi	88	97,00	13,97			
	Fen Lisesi	103	98,30	16,43			
	Diğer	44	100,1136	12,92			
	Toplam	593	97,8128	14,91			

p< .05*

Tablo 3.4'teki analiz sonuçlarına bakıldığında, lise öğrencilerinde okul türü değişkenine göre kariyer kararı öz yeterliği ($p > .05$), erteleme ($p > .05$), ergen ebeveyn ilişkileri ($p > .05$) ve psikolojik ihtiyaçlar puan ortalamalarının anlamlı farklılaşmadığı

görülmektedir. Bu bulgu lise öğrencilerinin kariyer kararı öz yeterliği, erteleme, ergen ebeveyn ilişkileri, psikolojik ihtiyaçlara göre herhangi bir farklılaşma göstermediğine işaret etmektedir.

3.5. Katılımcıların Kariyer Kararı Öz Yeterliği Ölçeği, Ergen-Ebeveyn İlişkileri Ölçeği, Psikolojik İhtiyaçlar Ölçeği ve Erteleme Ölçeğinden Alınan Puanların Sınıf Düzeyine Göre İncelenmesi

Tablo 3.5'te katılımcıların Kariyer Kararı Öz Yeterliği, Ergen-Ebeveyn İlişkileri, Psikolojik İhtiyaçlar ve Erteleme Ölçeklerinden aldıkları puanların sınıf düzeyine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla gerçekleştirilen analiz sonuçları sunulmuştur.

Tablo 3. 5:Katılımcıların Kariyer Kararı Öz Yeterliği Ölçeği, Ergen-Ebeveyn İlişkileri Ölçeği, Psikolojik İhtiyaçlar Ölçeği ve Erteleme Ölçeğinden Alınan Puanların Sınıf Düzeyine Göre Farklılaşma Düzeyine İlişkin Bağımsız Gruplar İçin Anova Testi Analiz Bulguları

Değişkenler	Sınıf Seviyeleri	N	Ort.	Ss	F	p	η^2
Kariyer kararı öz yeterliği	9.Sınıf	155	94,18	13,33			
	10.Sınıf	148	89,94	15,21			
	11.Sınıf	185	89,24	14,30	3.734	.011*	.037
	12.Sınıf	105	91,72	15,27			
	Toplam	593	91,14	14,56			
Erteleme	9.Sınıf	155	46,52	13,11			
	10.Sınıf	148	48,56	12,34			
	11.Sınıf	185	46,70	13,86	1.109	.345	.014
	12.Sınıf	105	45,71	13,76			
	Toplam	593	46,94	13,28			
Ergen ebeveyn ilişkileri	9.Sınıf	155	105,51	20,01			
	10.Sınıf	148	99,93	18,98			
	11.Sınıf	185	100,45	21,23	2.373	.069	.026
	12.Sınıf	105	101,75	21,80			
	Toplam	593	101,87	20,55			
Psikolojik ihtiyaçlar	9.Sınıf	155	99,05	15,39			
	10.Sınıf	148	96,77	14,43			
	11.Sınıf	185	96,84	15,19	1.138	.333	.014
	12.Sınıf	105	99,14	14,32			
	Toplam	593	97,81	14,91			

$p < .05^*$

Tablo 3.5'teki analiz sonuçlarına bakıldığında, lise öğrencilerinde sınıf düzeyi değişkenine göre kariyer kararı öz yeterlik ($p < .05$) puan ortalamalarının sınıf düzeyine göre anlamlı farklılaştığı belirlenmiştir ($p < .05$). Tukey HSD post hoc analizine göre, 9.sınıfların kariyer kararı öz yeterlik puan ortalamalarının ($\bar{X} = 94,1806$, $S_s = 13,33$) 10,11 ve 12.sınıf öğrencilerinin kariyer kararı öz yeterlik puan ortalamalarından anlamlı olarak daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu bulgu neticesinde 9.sınıf öğrencilerinin 10,11 ve 12.sınıf öğrencilerine göre kariyer kararı öz yeterlik düzeylerinin daha yüksek olduğu söylenebilir.

Lise öğrencilerinin sınıf düzeyine göre erteleme ($p > .05$), ergen ebeveyn ilişkileri ($p > .05$) ve psikolojik ihtiyaçlar ($p > .05$) puan ortalamalarının anlamlı farklılaşmadığı görülmektedir. Bu bulgu lise öğrencilerinin erteleme, ergen ebeveyn ilişkileri ve psikolojik ihtiyaçlara göre herhangi bir farklılaşma göstermediğine işaret etmektedir. Ayrıca çalışmada elde edilen etki büyüklüğü (η^2) değerleri, bağımsız değişkenlerin ölçek puanları üzerindeki açıklayıcı etkisinin oldukça sınırlı olduğuna işaret etmektedir.

3.6. Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi Sonuçları

Bu bölümde, bağımsız değişkenlerin katılımcıların kariyer kararı öz yeterliliği düzeylerini yordama gücünü belirlemek amacıyla gerçekleştirilen çoklu doğrusal regresyon analizi sonuçlarına yer verilmiştir.

Tablo 3. 6:Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi Sonuçları

	B	S.E.	t	P
Sabit		4.53	12.69	.000*
Erteleme	-.15	.04	-4.07	.000*
Ergen-Ebeveyn İlişkileri	-.04	.03	-.83	.406
Psikolojik İhtiyaçlar	.46	.04	9.42	.000*
R= .50 Adjust R ² = .24 F = 65.31 p < .001*				

Analiz sonuçları, modelin kariyer kararı öz yeterliliğini anlamlı biçimde yordadığını ortaya koymaktadır. Bulgular, bireylerin psikolojik ihtiyaçlarının karşılanma düzeyinin kariyer karar süreçlerinde belirleyici bir rol oynadığını göstermektedir. Temel psikolojik ihtiyaçları karşılanan bireyler, kendilerini daha yeterli hissetmekte, karar

verme sürecinde daha kararlı ve güvenli davranmaktadır. Buna karşın, erteleme eğilimi yüksek olan bireylerin kariyer kararlarını verme konusunda daha fazla kararsızlık yaşadıkları ve öz yeterlik algılarının zayıfladığı görülmektedir. Erteleme, bireyin karar verme sürecini geciktirerek kendine yönelik güven duygusunu olumsuz etkilemektedir. Öte yandan, ergen–ebeveyn ilişkilerinin kariyer kararı öz yeterliliği üzerinde anlamlı bir etkisi saptanmamıştır. Genel olarak, psikolojik ihtiyaçların karşılanması kariyer kararı öz yeterliliğinin en güçlü yordayıcısı olduğu, erteleme davranışının ise bu yeterliliği zayıflatan bir unsur olarak işlev gördüğü söylenebilir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Bu bölümde, araştırmadan elde edilen bulgular alan yazındaki ilgili çalışmalarla karşılaştırmalı olarak ele alınmış, sonuçlar doğrultusunda yorumlamalar yapılmış ve konuya ilişkin öneriler sunulmuştur.

4.1. Kariyer Kararı Öz-Yeterliğinin Cinsiyet, Sınıf Düzeyi ve Okul Türü Değişkenleri Açısından Değerlendirilmesi

Bu araştırmada elde edilen bulgulara göre, öğrencilerin kariyer kararı öz yeterliği cinsiyet değişkenine göre anlamlı biçimde farklılaşmamaktadır. Bu bulgu, kariyer kararı verme sürecinin cinsiyetten ziyade öğrencilerin bireysel özellikleri, aldıkları sosyal destek ve eğitim ortamındaki deneyimleri gibi farklı etmenlerden etkilendiğini göstermektedir. Cinsiyet farkının görülmemesi, her iki grubun da kariyer planlama süreçlerinde benzer düzeyde öz yeterlik geliştirebildiğini düşündürmektedir.

Türkiye’de kariyer kararı öz yeterliğini inceleyen çalışmaların bir bölümünde cinsiyete bağlı anlamlı farklılaşmalar rapor edilmiştir. Örneğin bazı araştırmalarda erkek öğrencilerin kariyer kararı öz yeterliği düzeylerinin kız öğrencilere kıyasla daha yüksek olduğu bildirilmiştir (Akpınar ve Kuloğlu, 2023; Mert vd., 2019). Bu bulgular, özellikle lise düzeyindeki erkek öğrencilerin toplumsal roller gereği daha fazla özerklik deneyimlemesi veya karar verme konusunda daha fazla desteklenmesiyle açıklanabilir. Bununla birlikte, İskender ve Turan (2020) tarafından yapılan ve yine lise öğrencilerini kapsayan bir diğer araştırmada kız öğrencilerin kariyer kararı öz yeterliğinin daha yüksek olduğu saptanmıştır. Bu durum, kız öğrencilerin akademik sorumluluklara daha fazla

önem vermeleri ya da mesleki beklentilerin cinsiyete göre farklılaşmasıyla ilişkili olabilir. Alanyazında ayrıca cinsiyete göre anlamlı bir farklılaşma bulmayan çalışmalar da bulunmaktadır (Fındık,2024; Fouad ve Ghosh, 2017; Koçak,2023;Negru-Subtirica ve Pop, 2016). Bu sonuç, mevcut çalışmanın bulgularıyla da paralellik göstermektedir.

Farklı sonuçların ortaya çıkmasında çalışmaların örneklem gruplarındaki değişkenlik önemli bir etken olarak görülmektedir. Örneğin bazı araştırmalar lise öğrencileriyle yürütülürken (Akpınar ve Kuloğlu, 2023;İskender ve Turan, 2020; Mert vd., 2019), bazı çalışmalar üniversite öğrencileri üzerinde gerçekleştirilmiştir (Fındık,2024; Fouad ve Ghosh, 2017; Koçak,2023;Negru-Subtirica ve Pop, 2016). Üniversite öğrencileri, lise öğrencilerine kıyasla kariyer kararlarına daha yakın bir gelişim döneminde oldukları için öz yeterlik düzeyleri daha istikrarlı ve cinsiyetten daha az etkilenir hâle gelebilmektedir. Dolayısıyla örneklem grubunun yaş düzeyi, içinde bulunduğu gelişim aşaması ve eğitim bağlamı sonuçların farklılaşmasına neden olabilmektedir.

Benzer şekilde uluslararası literatürde de örneklem özellikleri sonuçların yönünü belirleyen önemli bir unsurdur. Örneğin Kore’de yapılan bir araştırmada hem ortaokul hem de lise öğrencilerinin dâhil edildiği büyük bir örneklemde erkek ve kız öğrencilerin kariyer kararı öz yeterlik düzeylerinde anlamlı bir farklılaşma bulunmamaktadır (Hwang vd., 2022). Bu örneklem, kültürel olarak erkek çocuklarına daha fazla özerklik tanınan bir bağlamdan geldiği için sonuçlar Türkiye’deki bazı çalışmalardan farklılık göstermektedir.

Sonuç olarak, cinsiyete ilişkin bulgular arasındaki farklılaşmanın yalnızca kültürel farklılıklardan değil, aynı zamanda örneklemelerin eğitim düzeyi (lise–üniversite), yaş grubu (ortaokul–lise–genç yetişkin), okul türü, sosyoekonomik çevre ve aileden algılanan destek düzeyi gibi değişkenlerden de kaynaklandığı söylenebilir. Mevcut çalışmada lise düzeyinde bir örneklem kullanılması, cinsiyete ilişkin anlamlı bir farklılığın bulunmamasını açıklayabilecek etkenlerden biridir. Çalışmaların farklı örneklem özelliklerine sahip olması, sonuçların farklılaşmasının doğal bir sonucudur.

Araştırmada lise öğrencilerinin kariyer kararı öz yeterlik puanlarının okul türüne göre anlamlı bir farklılık göstermediği bulunmuştur. Bu bulgu, öğrencilerin öğrenim gördükleri lise türünün kariyer kararı öz yeterlik düzeyleri üzerinde belirleyici olmadığını

göstermektedir. Elde edilen bulgu, Akpınar ve Kuloğlu'nun (2023) çalışmasıyla uyum göstermekte olup, söz konusu araştırmada da lise türünün kariyer kararlılığı üzerinde anlamlı bir farklılık oluşturmadığı rapor edilmiştir. Bu durum, kariyer kararı öz yeterliğinin okul türünden çok bireysel ve sosyal faktörlerle (benlik saygısı, umut, ebeveyn ve öğretmen desteği) ilişkili olduğunu düşündürmektedir (Cho ve Jo, 2023; Demirci, 2023). Dolayısıyla öğrencilerin kariyer gelişiminde okul türünden ziyade aile ve öğretmen desteği ile bireysel psikolojik faktörlerin daha belirleyici olduğu görülmektedir.

Analiz sonuçlarına göre lise öğrencilerinin kariyer kararı öz yeterlik düzeyleri sınıf düzeyine göre anlamlı biçimde farklılaşmıştır. Bulgular, 9. sınıf öğrencilerinin kariyer kararı öz yeterlik puanlarının 10., 11. ve 12. sınıf öğrencilerine göre anlamlı şekilde daha yüksek olduğunu göstermektedir. Bu durum, lise eğitimine yeni başlayan öğrencilerin gelecekleri konusunda daha iyimser, motive ve kendilerine güvenli olduklarını; üst sınıflara geçtikçe sınav baskısı, mesleki belirsizlik ve akademik kaygıların öz yeterlik algılarını olumsuz yönde etkileyebileceğini düşündürmektedir. Alan yazındaki çalışmalar da bu bulguyu destekler niteliktedir. Hwang ve arkadaşlarının (2022) Kore'de ortaokul ve lise öğrencileri üzerinde yürüttükleri çalışmada kariyer kararı öz yeterliğinin sınıf seviyesine göre farklılık gösterdiği, öğrencilerin eğitim kademesi ilerledikçe öz yeterliliklerinde değişim yaşandığı belirtilmiştir. Benzer şekilde, Cho ve Jo (2023) ebeveyn ve öğretmen desteğinin öğrencilerin kariyer hazırlığı ve öz yeterliliklerini güçlendirdiğini, bu desteğin özellikle lise başlangıcında önemli rol oynadığını vurgulamaktadır. Diğer yandan, Akpınar ve Kuloğlu (2023) araştırmasında sınıf düzeyine göre anlamlı bir farklılık bulamamıştır. Bu çelişkili sonuçlar, öz yeterliğin yalnızca sınıf düzeyinden değil, aynı zamanda aile desteği, öğretmen rehberliği, sosyal çevre ve bireysel faktörlerden de etkilendiğini göstermektedir. Sonuç olarak, mevcut araştırmada 9. sınıf öğrencilerinin kariyer kararı öz yeterlik düzeylerinin daha yüksek olduğu bulunmuştur. Bu bulgu, lise başlangıcında öğrencilerin geleceklerine dair daha güçlü bir güven duygusuna sahip olduklarını, ancak ilerleyen yıllarda sınav baskısı ve belirsizliklerle birlikte bu güvenin zayıflayabildiğini göstermektedir. Dolayısıyla, üst sınıf öğrencilerinde kariyer karar süreçlerini destekleyecek rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerine daha fazla ihtiyaç duyulduğu söylenebilir.

4.2. Erteleme Eğiliminin Cinsiyet, Sınıf Düzeyi ve Okul Türü Değişkenleri Açısından Değerlendirilmesi

Araştırmada lise öğrencilerinin erteleme puan ortalamalarının cinsiyete göre anlamlı farklılık gösterdiği belirlenmiştir. Analizler sonucunda kız öğrencilerin erteleme puan ortalamalarının erkek öğrencilerin puan ortalamalarından daha yüksek olduğu görülmüştür. Bu bulgu, kız öğrencilerin erkek öğrencilere kıyasla daha fazla erteleme eğilimine sahip olduklarını göstermektedir. Dolayısıyla cinsiyetin, öğrencilerin erteleme davranışları üzerinde belirleyici bir değişken olduğu ve kız öğrencilerin erteleme düzeylerinin daha yüksek olduğu söylenebilir.

Araştırma bulgularına göre kız öğrencilerin erkeklere kıyasla daha yüksek düzeyde erteleme davranışı göstermeleri, literatürdeki bazı çalışmalarla benzerlik gösterirken bazı bulgularla çelişmektedir. Örneğin Cerit (2019), lise öğrencileri üzerinde yaptığı çalışmada erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre daha yüksek erteleme düzeyine sahip olduğunu ortaya koymuştur. Bu durum, erteleme davranışının yalnızca biyolojik cinsiyet ile açıklanamayacağını, okul türü, sınıf seviyesi, yaş, akademik baskı ve ebeveyn tutumları gibi çok sayıda değişkenin etkili olduğunu düşündürmektedir.

Erteleme davranışının bireysel ve çevresel birçok faktörle ilişkili olduğu bilinmektedir. Literatürde, öğrencilerin akademik başarı kaygılarının, mükemmeliyetçilik eğilimlerinin, motivasyon eksikliklerinin ve zaman yönetimi becerilerindeki yetersizliklerin erteleme davranışını artırabileceği vurgulanmaktadır. Kız öğrencilerin erteleme puanlarının erkeklerden yüksek çıkması, toplumsal cinsiyet rollerinin yarattığı beklentiler ve akademik yüklerin farklı algılanmasıyla ilişkili olabilir. Özellikle kız öğrencilerin aile ve öğretmenler tarafından daha fazla akademik sorumluluk üstlenmeleri yönünde teşvik edilmesi, bu sorumlulukları erteleme eğilimini tetikleyebilir. Bunun yanında, ebeveyn tutumları da erteleme davranışında önemli bir değişkendir. Cerit (2019)'in bulguları, ilgisiz anne-baba tutumlarının öğrencilerde daha yüksek düzeyde erteleme davranışına yol açtığını göstermektedir. Bu bağlamda kız öğrencilerin ebeveynleriyle olan ilişkilerindeki beklentiler, onların görev ve sorumluluklarını erteleme eğilimlerini dolaylı olarak etkileyebilir.

Sonuç olarak, araştırmada kız öğrencilerin daha yüksek düzeyde erteleme davranışı göstermeleri dikkat çekici olmakla birlikte, bu bulgunun farklı kültürel ve

eğitimsel bağlamlarda farklılaşabileceği unutulmamalıdır. Bu nedenle erteleme davranışı cinsiyet temelinde ele alınırken, sosyoekonomik koşullar, okul türü, ebeveyn tutumları ve öğrencilerin psikolojik ihtiyaçları, mükemmeliyetçilik gibi değişkenlerle birlikte değerlendirilmelidir.

Analiz sonuçlarına göre lise öğrencilerinin erteleme davranışlarının okul türü değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermediği bulunmuştur. Bu bulgu, öğrencilerin okudukları okul türünden bağımsız olarak benzer düzeyde erteleme eğilimleri sergilediklerini göstermektedir. Literatürde ise farklı sonuçlara ulaşılmıştır. Örneğin, Cerit (2019) tarafından yapılan araştırmada okul türü değişkenine göre erteleme davranışının anlamlı şekilde farklılaştığı, en yüksek erteleme düzeyinin fen lisesi öğrencilerinde, en düşük düzeyin ise sosyal bilimler lisesi öğrencilerinde görüldüğü belirtilmiştir. Bu çalışmada ise okul türüne göre anlamlı bir fark saptanmamış olması, araştırmanın örneklem yapısı, öğrenci sayısı ya da öğrencilerin akademik beklentilerinin benzer düzeyde olmasıyla açıklanabilir. Elde edilen bulgu, erteleme davranışının okul türünden çok bireysel faktörler (örneğin öz düzenleme becerileri, ebeveyn tutumları, motivasyon, kişilik özellikleri) ile ilişkili olabileceğini düşündürmektedir. Nitekim alan yazında algılanan anne-baba tutumlarının erteleme davranışını anlamlı biçimde etkilediğini gösteren çalışmalar bulunmaktadır. Örneğin, ilgisiz ebeveyn tutumuna sahip öğrencilerin erteleme davranışının daha yüksek olduğu bulunmuştur (Cerit, 2019). Bu durum, okul türünden ziyade aile, çevre ve kişisel özelliklerin erteleme davranışı üzerinde daha belirleyici olabileceğini desteklemektedir. Sonuç olarak, araştırma bulguları lise öğrencilerinde erteleme davranışının okul türüne bağlı olarak değişmediğini göstermektedir. Bu nedenle erteleme davranışını azaltmaya yönelik müdahalelerin okul türüne göre değil, bireysel ve ailesel faktörler göz önünde bulundurularak planlanmasının daha etkili olacağı söylenebilir.

Analiz sonuçlarına göre lise öğrencilerinin erteleme davranışları sınıf düzeyi değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir. Bu bulgu, öğrencilerin sınıf düzeyi ilerledikçe erteleme eğilimlerinde belirgin bir artış ya da azalış olmadığını göstermektedir. Oysa literatürde farklı sonuçlara ulaşılmıştır. Cerit (2019) tarafından yapılan araştırmada sınıf düzeyine göre erteleme davranışının anlamlı biçimde farklılaştığı, en fazla erteleme düzeyinin 12. sınıf öğrencilerinde, en düşük düzeyin ise 9. sınıf öğrencilerinde görüldüğü belirtilmiştir. Bu durum, öğrencilerin sınav kaygısı,

üniversite hazırlık süreci ve artan akademik sorumluluklar nedeniyle sınıf seviyesi yükseldikçe daha fazla erteleme davranışı sergileyebildiklerini göstermektedir. Mevcut çalışmada ise sınıf düzeyine göre anlamlı bir farklılaşma bulunmamış olması, örneklem grubundaki öğrencilerin benzer akademik ve sosyal koşullara sahip olmaları, erteleme davranışını etkileyen bireysel farklılıkların (öz düzenleme, motivasyon, ebeveyn tutumları vb.) daha baskın rol oynamasıyla açıklanabilir. Ayrıca, öğrencilerin erteleme davranışlarının sadece sınıf düzeyinden değil; aile desteği, kişilik özellikleri ve akademik hedeflerinden de etkilendiği literatürde sıkça vurgulanmaktadır.

Sonuç olarak, bu araştırmanın bulguları lise öğrencilerinde erteleme davranışının sınıf düzeyine göre farklılaşmadığını göstermektedir. Bu durum, erteleme davranışını azaltmaya yönelik müdahalelerin sınıf düzeyine göre değil, bireysel ve çevresel faktörlere odaklanılarak planlanmasının daha etkili olabileceğini ortaya koymaktadır.

4.3.Ergen-Ebeveyn İlişki Düzeylerinin Cinsiyet, Sınıf Düzeyi ve Okul Türü Değişkenleri Açısından Değerlendirilmesi

Araştırmada lise öğrencilerinin ergen-ebeveyn ilişkileri puan ortalamalarının cinsiyete göre anlamlı düzeyde farklılaştığı bulunmuştur. Bulgulara göre kız öğrencilerin ergen-ebeveyn ilişkileri puan ortalamaları, erkek öğrencilerin puan ortalamalarından anlamlı düzeyde daha yüksektir. Bu sonuç, kız öğrencilerin ebeveynleriyle olan ilişkilerini erkek öğrencilere kıyasla daha olumlu değerlendirdiklerini göstermektedir. Araştırmanın bulguları, kız öğrencilerin ebeveyn ilişkilerini erkeklere göre daha olumlu algıladığını ortaya koymuştur. Bu durum, literatürde yer alan bazı çalışmalarla örtüşmektedir. Örneğin Gönültaş ve diğerlerinin (2021) çalışmasında erkek öğrencilerin aile içi ilişkileri algılayışlarının kız öğrencilere göre daha olumsuz olduğu saptanmıştır. Araştırmacılar, erkek ergenlerin aile ilişkilerini özellikle belirli alt boyutlarda daha sağlıklı yönde algıladıklarını belirtmişlerdir. Bu sonuç, mevcut çalışmanın bulgusuyla paralellik göstermektedir.

Ebeveyn desteğinin ergenlerin kariyer gelişimi ve öz yeterlikleri üzerinde önemli bir rol oynadığı bilinmektedir. Nitekim Şeker (2022) lise öğrencilerinde umut düzeyleri ve aile desteğinin kariyer planlamaya yönelik verilen önemin anlamlı bir yordayıcısı olduğunu bulmuştur. Benzer şekilde Bang (2022), ebeveyn desteğinin öğrencilerin kariyer kararı verme öz yeterlikleriyle ve kariyer hazırlık davranışlarıyla doğrudan ilişkili

olduğunu belirtmiştir. Muna ve diğerleri (2023) de yaptıkları sistematik incelemede ebeveyn desteğinin ergenlerin kariyer kararı alma öz yeterlikleriyle güçlü biçimde bağlantılı olduğunu göstermiştir. Bu bulgular, ebeveyn desteğinin ergenlik dönemindeki bireyler için yalnızca kariyer kararlarında değil, genel psikososyal gelişimde de belirleyici bir unsur olduğunu göstermektedir.

Kız öğrencilerin ebeveynleriyle ilişkilerini daha olumlu değerlendirmelerinin birkaç nedeni olabilir. Birincisi, kültürel açıdan kız çocuklarının ebeveynleriyle özellikle anneyle daha yakın ilişkiler kurmaya teşvik edilmesi, aile içi iletişimde daha fazla duygusal paylaşım yapmalarına yol açmaktadır. Bu da ebeveyn ilişkilerini daha olumlu algılamalarını desteklemektedir. İkincisi, erkek çocukların ergenlik döneminde özerklik ve bağımsızlık arayışının daha belirgin olması, ebeveynlerle yaşanan çatışmaları artırarak ilişkilerin daha olumsuz algılanmasına neden olabilir. Öte yandan ebeveynlerin çocuklarına yönelik tutumlarının da cinsiyet farklılıklarını etkilediği görülmektedir. Toplumda kız çocuklarına yönelik daha koruyucu, erkek çocuklarına ise daha otoriter veya mesafeli tutumların sergilenmesi, bu farklılığın temelinde yatan faktörlerden biri olabilir. Bu bağlamda ebeveyn desteğinin niteliği ve algılanışı, öğrencilerin ebeveyn ilişkilerine dair değerlendirmelerinde belirleyici bir rol oynamaktadır.

Sonuç olarak bu araştırmanın bulguları, kız öğrencilerin ebeveynleriyle daha olumlu ilişkiler kurduğunu, erkek öğrencilerin ise ebeveyn ilişkilerini daha düşük düzeyde algıladıklarını ortaya koymuştur. Bu durum, ebeveyn-ergen ilişkilerinde cinsiyete bağlı farklılıkların varlığını göstermektedir. Elde edilen bulgular, ailelerin çocuklarına yönelik iletişim tarzlarının ve destek mekanizmalarının cinsiyet farklılıklarını dikkate alacak şekilde düzenlenmesinin önemini ortaya koymaktadır.

Bulgulara göre lise öğrencilerinin ergen–ebeveyn ilişkileri okul türüne göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir. Bu sonuç, öğrencilerin aileleriyle olan ilişkilerinin okudukları okul türünden bağımsız olduğunu, ergen–ebeveyn ilişkisinde okul bağlamının belirleyici bir faktör olmadığını ortaya koymaktadır. Literatürde ebeveynlerin ergenlerin kariyer gelişimi ve psikososyal uyumları üzerindeki etkisinin oldukça güçlü olduğu vurgulanmaktadır. Örneğin, Bang (2022) tarafından yapılan çalışmada ebeveynlerin kariyerle ilgili desteğinin, öğrencilerin kariyer karar verme öz yeterliği ve hazırlık davranışları üzerinde anlamlı bir etkisi olduğu bulunmuştur. Benzer şekilde, Muna ve

arkadaşlarının (2023) sistematik incelemesi, ebeveyn desteğinin ergenlerin kariyer kararları alma sürecinde öz yeterliliklerini artıran kritik bir değişken olduğunu ortaya koymuştur. Bunun yanında, ebeveyn desteğinin ergenlerin umut düzeyi ve kariyer planlamasına yönelik ilgilerini de artırdığı belirtilmiştir (Şeker, 2022).

Öte yandan, bazı çalışmalarda okul türüne göre ergen–ebeveyn ilişkilerinde farklılıklar saptanmıştır. Nehir ve Özyürek’in (2021) araştırmasında Fen Lisesi ve İmam Hatip Lisesi öğrencilerinin ebeveynleriyle olan ilişki düzeylerinin, Anadolu Lisesi ve Meslek Lisesi öğrencilerine kıyasla daha olumlu olduğu bulunmuştur. Bu bulgu, okul türüne bağlı akademik beklentiler, aile katılımı ve değer aktarımı gibi dolaylı faktörlerin ebeveyn–ergen ilişkilerini etkileyebileceğine işaret etmektedir. Ancak Gönültaş ve diğerlerinin (2021) çalışmasında ergenlerin aile ilişkilerini algılayış biçimlerinin anne-baba birliktelik durumu veya anne-baba öğrenim durumu gibi demografik faktörlere göre anlamlı farklılık göstermediği bulunmuştur. Bu sonuç, mevcut araştırmadaki “okul türü farklılığına bağlı bir değişim olmaması” bulgusuyla örtüşmektedir. Dolayısıyla ergen–ebeveyn ilişkilerinde belirleyici etkenin okul türünden çok, ebeveynlerin tutumları, iletişim biçimleri ve aile içi dinamikler olduğu söylenebilir.

Sonuç olarak, bu araştırmada lise öğrencilerinin ergen–ebeveyn ilişkilerinin okul türüne göre farklılaşmadığı görülmüştür. Bu durum, ebeveyn–ergen ilişkilerinin daha çok aile içi faktörlerden etkilendiğini göstermektedir. Bu bulgu, ergenlere yönelik rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinde, okul türünden ziyade aile desteğini güçlendirmeye yönelik çalışmaların önemini ortaya koymaktadır.

Analiz sonuçlarına göre lise öğrencilerinin ergen–ebeveyn ilişkileri sınıf düzeyi değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir. Bu bulgu, öğrencilerin aileleriyle olan ilişki algılarının lise süresince görece sabit kaldığını, sınıf ilerledikçe belirgin bir değişim göstermediğini ortaya koymaktadır. Literatürde benzer bulgulara rastlanmaktadır. Gönültaş ve diğerlerinin (2021) araştırmasında ergenlerin aile ilişkilerini algılayışlarının sınıf düzeyi ve yaş değişkenine göre farklılaşmadığı, aile içi ilişkilerin ergenlik döneminde görece tutarlı seyrettiği belirtilmiştir. Bu durum, öğrencilerin lise yılları boyunca aileleriyle ilişkilerinde sınıf düzeyine bağlı belirgin bir değişim olmadığına işaret etmektedir. Bununla birlikte, literatürde ebeveyn desteğinin ergenlerin kariyer gelişiminde ve psikososyal uyumlarında kritik rol oynadığı vurgulanmaktadır.

(Bang, 2022;Muna ve diğeri, 2023;Şeker,2022). Yani, aile desteği öğrencilerin gelişiminde belirleyici bir faktör olmakla birlikte bu destek, sınıf düzeyinden çok ebeveynlerin tutumları, iletişim biçimleri ve aile içi dinamiklere bağlıdır.

Sonuç olarak, araştırma bulguları lise öğrencilerinin ergen–ebeveyn ilişkilerinin sınıf düzeyine göre farklılaşmadığını göstermektedir. Bu durum, aile–ergen ilişkilerinin okul sürecindeki sınıf basamağından ziyade ebeveyn tutumları ve aile ortamıyla daha yakından ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır. Dolayısıyla, ergen–ebeveyn ilişkilerini güçlendirmeye yönelik müdahalelerin sınıf düzeyinden bağımsız olarak aile içi iletişim ve ebeveyn desteğini artırmaya odaklanması önerilebilir.

4.4.Psikolojik İhtiyaçların Karşılama Düzeylerinin Cinsiyet, Sınıf Düzeyi ve Okul Türü Değişkenleri Açısından Değerlendirilmesi

Araştırmada lise öğrencilerinin psikolojik ihtiyaçlar puan ortalamalarının cinsiyete göre anlamlı şekilde farklılaştığı bulunmuştur. Erkek öğrencilerin psikolojik ihtiyaçlar puan ortalamaları kız öğrencilerden daha yüksek çıkmıştır. Bu bulgu, erkek öğrencilerin temel psikolojik ihtiyaçlarını karşılama düzeylerinin kız öğrencilere göre daha yüksek olduğunu göstermektedir. Araştırma bulgularına göre erkek öğrencilerin psikolojik ihtiyaçlar düzeyleri kız öğrencilere kıyasla daha yüksek bulunmuştur. Bu sonuç, literatürdeki bazı araştırmalarla paralellik göstermektedir. Örneğin Navarro Patón ve diğeri (2018), Şilili ergenler üzerinde yaptıkları çalışmada erkek öğrencilerin temel psikolojik ihtiyaçlardan kızlara göre daha fazla doyum sağladığını ortaya koymuşlardır. Benzer şekilde Turgeon ve diğeri (2022) de cinsiyetin, temel psikolojik ihtiyaçların karşılanması ile ruh sağlığı arasındaki ilişkide önemli bir rol oynadığını, erkek öğrencilerin daha yüksek ihtiyaç karşılanma düzeyine sahip olduğunu belirtmiştir. Bu durum, erkek öğrencilerin özellikle özerklik ve yeterlilik ihtiyaçlarını daha kolay karşılayabildiklerini göstermektedir. Bununla birlikte, literatürde farklı sonuçlara ulaşan çalışmalar da bulunmaktadır. Çelikkaleli (2015), ebeveynlerin kız öğrencilere erkeklere kıyasla daha katı ve engelleyici tutumlar sergilediğini, bunun sonucunda kızların psikolojik ihtiyaçlarının daha yüksek düzeyde görülebildiğini ifade etmiştir. Ayrıca ebeveynlerin demokratik ya da destekleyici tutumları, ergenlerin psikolojik ihtiyaçlarını karşılama düzeyinde belirleyici bir rol oynamaktadır (Abidin vd., 2022; Kurdi vd., 2023). Bu bulgular, psikolojik ihtiyaçların sadece cinsiyetle açıklanamayacağını, aile tutumları,

okul ortamı, sosyal ilişkiler ve kültürel faktörler gibi birçok değişkenin etkili olduğunu göstermektedir.

Erkek öğrencilerin daha yüksek psikolojik ihtiyaç düzeyine sahip olmalarının olası nedenleri arasında, toplumsal cinsiyet rollerine bağlı olarak erkeklerin daha fazla özerklik alanına sahip olmaları ve sosyal ortamlarda kendilerini daha rahat ifade edebilmeleri sayılabilir. Buna karşılık kız öğrencilerin özellikle ergenlik döneminde daha fazla kontrol ve kısıtlamaya maruz kalmaları, ihtiyaçlarının doyumunu sınırlandırabilir. Ayrıca erkek öğrencilerin beden eğitimi gibi alanlarda daha olumlu deneyimler yaşaması, yeterlilik duygularını pekiştirerek psikolojik ihtiyaçlarının karşılanmasına katkı sağlayabilir (Navarro Patón vd., 2018).

Sonuç olarak, bu araştırmada erkek öğrencilerin psikolojik ihtiyaçlarını karşılama düzeylerinin kız öğrencilerden daha yüksek bulunması, literatürdeki bazı bulgularla örtüşürken bazı araştırmalarla çelişmektedir. Bu durum, psikolojik ihtiyaçların çok boyutlu bir kavram olduğunu, yalnızca cinsiyet temelli değerlendirmelerle sınırlı kalmadan aile, okul ve kültürel bağlamla birlikte incelenmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

Analiz sonuçlarına göre lise öğrencilerinin psikolojik ihtiyaçları okul türüne göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir. Bu bulgu, öğrencilerin temel psikolojik ihtiyaçlarının yalnızca öğrenim gördükleri okul türü ile açıklanamayacağını, bu ihtiyaçların daha çok bireysel ve ailevi faktörlerle ilişkili olduğunu göstermektedir. Literatürde farklı sonuçlara ulaşılmıştır. Çelikkaleli (2015) çalışmasında Anadolu Lisesi öğrencilerinin depresyon ve hostilite puanlarının Meslek Lisesi öğrencilerine göre daha yüksek olduğu, dolayısıyla okul türünün öğrencilerin bazı psikolojik ihtiyaçlarını etkileyebildiği bulunmuştur. Buna karşın Üstündağ'ın (2022) çalışmasında, sınıf düzeyi ile psikolojik ihtiyaçlar arasında olumlu bir ilişki olduğu vurgulanmıştır. Ayrıca ebeveyn tutumlarının ergenlerin psikolojik ihtiyaçlarını doğrudan etkilediği, demokratik veya koruyucu-istekçi tutumlara sahip ailelerde yetişen ergenlerin psikolojik ihtiyaç düzeylerinin daha düşük, otoriter ve reddedici tutumlara maruz kalan ergenlerde ise daha yüksek olduğu belirtilmiştir (Çelikkaleli, 2015). Bu açıdan bakıldığında, mevcut araştırmada okul türüne göre anlamlı bir farkın saptanmaması, psikolojik ihtiyaçların

okuldan çok aile tutumları, arkadaş ilişkileri ve bireysel özelliklerle şekillendiğini göstermektedir.

Sonuç olarak, lise öğrencilerinin psikolojik ihtiyaçlarının okul türüne bağlı olarak değişmediği görülmüştür. Bu bulgu, okul türüne göre farklılaşma yerine aile desteği, öğretmen-öğrenci ilişkileri ve arkadaşlık bağlarının psikolojik ihtiyaçların karşılanmasında daha belirleyici olduğunu ortaya koymaktadır. Psikolojik ihtiyaçların sağlıklı biçimde karşılanabilmesi için okullarda öğrencilerin sosyal bağlarını güçlendirecek ve aile-öğrenci-öğretmen iş birliğini destekleyecek çalışmalara ağırlık verilmesi gerektiği söylenebilir.

Analiz sonuçlarına göre lise öğrencilerinin psikolojik ihtiyaçları sınıf düzeyi değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir. Bu bulgu, öğrencilerin özerklik, yeterlik ve ilişkisellik gibi temel psikolojik ihtiyaçlarının sınıf ilerledikçe belirgin şekilde değişmediğini ortaya koymaktadır. Literatürde ise farklı sonuçlara ulaşılmıştır. Üstündağ'ın (2022) araştırmasında ergenlerin sınıf seviyeleri ile temel psikolojik ihtiyaçları arasında olumlu ve anlamlı bir ilişki olduğu, sınıf düzeyi yükseldikçe ihtiyaçların farklılaştığı belirtilmiştir. Bu durum ergenlik dönemi sosyal gelişimi göz önünde bulundurulduğunda bu yaş grubunda ergenler, kurdukları arkadaşlık ilişkileri sayesinde ortak inanç ve değerleri paylaşıyor, boş zamanlarını birlikte değerlendirir, farklı konularda bilgi alışverişinde bulunur ve ilgi duydukları konular üzerine tartışarak sosyal becerilerini geliştirir. Aynı zamanda, bir gruba ait olma duygusunu yaşama ve benlik saygılarını güçlendirme konusunda önemli fırsatlar elde ederler (Atalay ve Özyürek, 2020). Benzer şekilde, Navarro Patón ve diğerleri (2018) yaş ilerledikçe psikolojik ihtiyaç tatmininde azalma olduğunu vurgulamıştır. Buna karşın Çelikkaleli (2015) araştırmasında sınıf düzeyinin psikolojik ihtiyaçlar üzerinde anlamlı bir fark oluşturmadığını, ihtiyaçların daha çok ebeveyn tutumlarıyla ilişkili olduğunu ortaya koymuştur. Bu çelişkili bulgular, psikolojik ihtiyaçların yalnızca sınıf düzeyinden değil; aile desteği, öğretmen-öğrenci ilişkileri, arkadaşlık bağları ve bireysel farklılıklardan etkilendiğini göstermektedir. Mevcut çalışmada farkın gözlenmemesi, öğrencilerin benzer sosyal koşullara sahip olmaları ve ailevi dinamiklerin sınıf düzeyine göre daha güçlü bir rol oynamasından kaynaklanıyor olabilir.

Sonuç olarak, lise öğrencilerinin psikolojik ihtiyaçlarının sınıf düzeyine göre anlamlı bir farklılık göstermediği bulunmuştur. Bu bulgu, psikolojik ihtiyaçların daha çok aile ortamı, sosyal ilişkiler ve bireysel faktörlerle şekillendiğini ortaya koymaktadır. Öğrencilerin psikolojik ihtiyaçlarını desteklemek için sınıf düzeyinden bağımsız olarak aile-okul iş birliği, akran ilişkilerini güçlendirme ve öğrenci merkezli destek programlarının önem taşıdığı söylenebilir.

4.6. Kariyer Kararı Öz-Yeterliliğinin Yordayıcılarına İlişkin Değerlendirme

Araştırmanın çoklu doğrusal regresyon analizinden elde edilen sonuçlar, kariyer kararı öz yeterliliğinin anlamlı bir biçimde yordandığını göstermektedir. Elde edilen bulgulara göre, psikolojik ihtiyaçların karşılanma düzeyi, kariyer kararı öz yeterliliğinin en güçlü yordayıcısıdır. Bu bulgu, literatürdeki birçok araştırmayla (Abidin vd., 2022; Dost-Gözkan, 2021; Kurdi vd., 2023; Usta, 2019) paralellik göstermektedir. Söz konusu çalışmalar, temel psikolojik ihtiyaçların karşılanmasının bireylerin öz yeterlilik, iyi oluş ve karar verme süreçlerinde belirleyici bir rol oynadığını ortaya koymaktadır. Araştırma bulgularına göre, temel psikolojik ihtiyaçları karşılanan bireylerin kendilerini daha yeterli hissettikleri, karar verme sürecinde daha kararlı ve güvenli davrandıkları söylenebilir. Bu durum, öz belirleme kuramı bağlamında bireyin özerklik, yeterlik ve ilişkililik gereksinimlerinin karşılanmasının içsel güdülenmeyi desteklediği (Deci ve Ryan, 2000) yönündeki kuramsal açıklamaları da desteklemektedir.

Araştırmada erteleme davranışının kariyer kararı öz yeterliliğini anlamlı ve negatif yönde yordadığı saptanmıştır. Bu bulgu, erteleme davranışının bireyin karar verme sürecini geciktirerek öz güvenini olumsuz etkilediğini ve kariyer kararsızlığına zemin hazırladığını göstermektedir. Literatürdeki benzer bulgular (Cerit, 2019) da erteleme eğiliminin özellikle lise öğrencilerinde artan yaş ve sınıf düzeyiyle birlikte yükseldiğini, bunun da öz düzenleme becerileri ve karar verme yeterlikleri üzerinde olumsuz etkiler oluşturduğunu göstermektedir. Erteleme davranışının artması, bireyin kariyer sürecinde kararsızlık yaşamasına, seçenekleri değerlendirmede zorluk çekmesine ve geleceğe yönelik planlarını ertelemesine neden olabilmektedir. Dolayısıyla, erteleme davranışını azaltmaya yönelik psiko-eğitsel çalışmalar, öğrencilerin kariyer karar süreçlerinde daha etkin olmalarına katkı sağlayabilir.

Araştırmanın dikkat çeken bir diğer sonucu ise ergen–ebeveyn ilişkilerinin kariyer kararı öz yeterliliği üzerinde anlamlı bir etkisinin bulunmamasıdır. Nitekim Bang (2022) ve Muna vd., (2023) tarafından yürütülen araştırmalarda da ebeveyn desteğinin doğrudan değil, bireylerin öz yeterlilik düzeyleri aracılığıyla kariyer karar süreçlerini etkilediği vurgulanmaktadır.

Elde edilen sonuçlar, literatürdeki benzer çalışmalarla genel olarak örtüşmektedir. Örneğin Atay (2021), Demirci (2023) ve Koçak (2023) tarafından yapılan çalışmalarda da kariyer kararı öz yeterliliğinin bireylerin kariyer hedefleri, istihdam edilebilirlik ve umut düzeyleri ile yakından ilişkili olduğu; düşük öz yeterlilik düzeyinin ise kariyer kararsızlığı ile ilişkili olduğu bulunmuştur. Aynı şekilde Cho ve Jo (2023) tarafından yapılan araştırma, ebeveyn ve öğretmen desteğinin kariyer kararı verme öz yeterliliğini artırarak öğrencilerin kariyer hazırlık davranışlarını güçlendirdiğini göstermektedir. Bu açıdan bakıldığında, araştırma bulguları hem ulusal hem de uluslararası literatürle tutarlıdır.

Sonuç olarak, bu araştırma ergenlerin kariyer kararı öz yeterliliklerinin artırılmasında psikolojik ihtiyaçların karşılanmasının kritik öneme sahip olduğunu ortaya koymuştur. Erteleme davranışının azaltılması ve destekleyici ebeveyn tutumlarının güçlendirilmesi, öğrencilerin karar verme süreçlerini olumlu yönde etkileyebilir. Elde edilen bulgular, rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinde kariyer gelişimi çalışmalarına yön verir niteliktedir. Okullarda öğrencilerin temel psikolojik ihtiyaçlarını destekleyen bir iklimin oluşturulması, kariyer kararı verme süreçlerinde güven duygusunu ve kararlılığı artırabilir. Ayrıca, öğrencilerin zaman yönetimi, öz düzenleme ve hedef belirleme becerilerini geliştiren programlar, erteleme davranışını azaltarak öz yeterlilik algılarını güçlendirebilir.

ÖNERİLER

1. Psikolojik Danışma ve Rehberlik Hizmetlerine Yönelik Öneriler

Psikolojik Danışma ve Rehberlik hizmetleri kapsamında, öğrencilerin kariyer kararı öz-yeterliğini desteklemek amacıyla bütüncül müdahalelerin uygulanması önemlidir. Üst sınıflarda görülen öz-yeterlik düşüşünü azaltmak için kariyer farkındalığını artıran, karar verme becerilerini geliştiren ve sınav sürecine bağlı stresle başa çıkmayı öğreten programlar düzenlenmelidir. Öz-yeterliği doğrudan güçlendiren uygulamalara (başarı yaşantıları oluşturma, destekleyici geri bildirim verme, model alma gibi) yer verilmesi, öğrencilerin kariyer karar süreçlerinde daha sağlam bir öz-yeterlik geliştirmelerine katkı sağlayacaktır.

Erteleme davranışının kariyer gelişimini olumsuz etkilediği göz önünde bulundurularak, öğrencilerde zaman yönetimi, öz-düzenleme ve görev başlatma becerilerini destekleyen psikoeğitimler uygulanmalıdır. Bu süreçte erteleme altında yatan bilişsel süreçler (başarı kaygısı, mükemmeliyetçilik, düşük motivasyon) ele alınmalı ve öğrencilerin kariyer planlamasıyla ilişkili görevleri küçük adımlarla sürdürmelerine yönelik yapılandırılmış çalışma alışkanlıkları geliştirilmelidir.

Araştırmanın bulguları doğrultusunda, ergen-ebeveyn ilişkilerinin kariyer kararı öz-yeterliği ve psikolojik ihtiyaçların doyumu üzerinde belirleyici olduğu dikkate alınarak, ailelerle iletişim temelli çalışmalar yapılmalıdır. Ebeveynlere yönelik seminerlerde destekleyici iletişim, özerklik tanıma, gerçekçi beklenti geliştirme ve kariyer sürecini baskıdan uzak biçimde yönlendirme konularına yer verilebilir. Böylece öğrencilerin hem ilişki hem de yeterlik ihtiyaçlarının daha sağlıklı biçimde karşılanması desteklenmiş olur.

Psikolojik ihtiyaçların doyumu açısından okul ortamında özerklik destekleyici bir yaklaşım benimsenmeli; öğrencilere seçim yapma, kendi hedeflerini belirleme ve güçlü yönlerini tanıma fırsatları sunulmalıdır. Güçlü ve güvenilir akran ilişkilerini destekleyen uygulamalar da öğrencilerin aidiyet duygusunu güçlendirerek kariyer gelişim sürecine dolaylı katkı sağlayabilir.

2. Okul Politikaları ve Öğretmenlere Yönelik Öneriler

Kariyer planlama çalışmalarının yalnızca son sınıflara yönelik değil, tüm lise kademelerine yayılması önemlidir. Öğrencilerin kariyer gelişiminin doğrusal değil, sürekli bir süreç olduğu dikkate alındığında, bu çalışmaların 9. sınıftan itibaren düzenli, yapılandırılmış ve gelişimsel ihtiyaçlara uygun biçimde yürütülmesi gerekmektedir. Erken dönemde sunulan farkındalık etkinlikleri, öğrencilerin ilgi ve yeteneklerini daha sağlıklı tanımlarını sağlar; ilerleyen sınıflarda ise karar verme becerileri, hedef belirleme ve kariyer seçeneklerini değerlendirme gibi daha üst düzey kazanımlar desteklenmelidir. Bu yaklaşım, öğrencilerin yalnızca tercih döneminde yoğunlaşan bir süreç yerine, uzun vadeli ve bilinçli bir kariyer gelişim yolu izlemelerine katkıda bulunacaktır.

Öğretmenlerin, öğrencilerin akademik baskı, performans beklentisi ve sınav kaygısıyla baş etmelerine yardımcı olabilmek için okul rehberlik birimleri ile sistemli bir iş birliği içinde olması gereklidir. Bu iş birliği, öğrencilerin psikolojik ihtiyaçlarını fark etme, sınıf içindeki stres göstergelerini tanıma ve gerektiğinde öğrenciye uygun yönlendirme yapma konularını içermelidir. Rehberlik birimlerinin öğretmenlere yönelik düzenleyeceği bilgilendirme toplantıları, psikoeğitimler ve sınıf içi uygulama önerileri, öğretmenlerin öğrencilerin duygu düzenleme becerilerini desteklemesini kolaylaştıracaktır. Böylece akademik başarının yanı sıra öğrencilerin psikolojik iyi oluşu da korunmuş olur.

Okul türünden bağımsız olarak tüm öğrencilere eşit düzeyde kariyer rehberliği hizmeti sunulması, eğitimde fırsat eşitliğini güçlendiren temel bir unsurdur. Farklı okul türlerinde (Anadolu lisesi, meslek lisesi, imam hatip lisesi vb.) öğrencilerin sosyoekonomik imkânlarının, eğitim hedeflerinin ve aile beklentilerinin değişiklik gösterebildiği göz önünde bulundurulduğunda, kariyer rehberliğinin her öğrenciye erişilebilir, nitelikli ve ihtiyaç temelli bir şekilde sunulması gerekmektedir. Okullar arası fırsat farklılıklarının azaltılması için standartlaştırılmış kariyer programları geliştirilmeli; rehberlik uzmanları, öğrencilerin ilgi, yetenek ve kişisel özelliklerine uygun yönlendirmeyi yapabilecek kaynaklara eşit biçimde erişebilmelidir.

3. Ebeveynlere Yönelik Öneriler

Ailelerin, ergenlerin gelişimsel ihtiyaçlarını gözetken destekleyici ancak aşırı kontrolcü olmayan tutumlar geliştirmeleri teşvik edilmelidir. Ergenlik döneminde

özerklik ihtiyacı belirginleştikinden, ebeveynlerin gençlerin karar verme süreçlerine tamamen müdahale eden baskıcı bir yaklaşım yerine, rehberlik eden ve gerektiğinde yönlendiren bir tutum benimsemeleri önem taşır. Bu tür bir ebeveynlik tarzı, hem ilişkinin niteliğini güçlendirmekte hem de ergenin yeterlik ve özerklik duygusunun daha sağlıklı biçimde gelişmesine katkı sağlamaktadır.

Ailelerin akademik beklentileri konusunda dengeli ve gerçekçi bir tutum sergilemeleri gerekmektedir. Aşırı eleştirel, sürekli kıyaslayıcı veya performans odaklı beklentiler, ergenlerin motivasyonunu düşürmekte ve kaygı düzeylerini artırabilmektedir. Bu nedenle ebeveynlerin, çocuklarının çabasını takdir eden, güçlü yönlerini fark etmelerine yardımcı olan, hataları gelişimsel bir süreç olarak değerlendiren bir iletişim tarzı benimsemeleri desteklenmelidir. Bu yaklaşım, öğrencinin akademik benlik algısını olumlu yönde etkilerken kariyer kararı öz-yeterliliğini de dolaylı olarak güçlendirebilir.

Ebeveynlere yönelik, ergenlik döneminin psikososyal özelliklerini ve bu dönemde ortaya çıkan ihtiyaçları açıklayan bilgilendirici seminerler ve aile eğitimleri düzenlenmelidir. Bu seminerlerde ergenlerde görülen özerklik arayışı, duygusal dalgalanmalar, kimlik gelişimi, arkadaşlık ilişkilerinin önemi ve ebeveyn desteğinin niteliği gibi temel konular ele alınabilir. Ayrıca ebeveynlere, ergenlerin akademik ve kariyer gelişimlerini destekleyebilecek iletişim stratejileri, çatışma yönetimi becerileri ve sınır koyma yöntemleri hakkında uygulanabilir bilgiler sunulmalıdır. Böylelikle ailelerin ergenleri daha iyi anlamaları sağlanarak hem ebeveyn-çocuk ilişkisi güçlendirilmekte hem de ergenlerin psikolojik ihtiyaçlarının daha sağlıklı şekilde karşılanmasına katkı sunulmaktadır.

4. Araştırmacılara Yönelik Öneriler

Gelecek araştırmalarda, farklı okul türlerini ve çeşitli sosyoekonomik düzeyleri kapsayan daha geniş ve çeşitlendirilmiş örneklemelerle çalışmalar yürütülmesi önerilmektedir. Böyle bir yaklaşım, kariyer kararı öz-yeterliliği ve erteleme davranışının farklı sosyokültürel bağlamlarda nasıl değiştiğini daha iyi anlamaya yardımcı olacak; bulguların genellenebilirliğini artıracaktır. Özellikle meslek liseleri, imam hatip liseleri ve farklı başarı düzeyindeki Anadolu liselerinin kapsandığı araştırmalar, okul türüne bağlı gelişimsel farklılıkların ortaya konulmasına katkı sağlayabilir.

Boylamsal araştırma desenlerinin kullanılması, öğrencilerin kariyer öz-yeterliği, psikolojik ihtiyaçları ve erteleme davranışlarında zaman içerisinde meydana gelen değişimleri izleme açısından büyük önem taşımaktadır. Kesitsel çalışmalar tek bir zaman noktasına ilişkin veri sunarken, boylamsal tasarımlar gelişimsel eğilimleri, nedensel ilişkileri ve değişkenlerin birbirini nasıl etkilediğini daha sağlıklı biçimde ortaya koyabilir. Bu sayede özellikle sınav yılı, lise geçişleri veya akademik stres dönemlerinde yaşanan değişimlerin dinamiği daha kapsamlı şekilde anlaşılabilir.

Gelecek araştırmalarda aile yapısı, ebeveyn tutumları, kişilik özellikleri, akademik motivasyon, okul iklimi ve sosyal destek gibi ek değişkenlerin modele dahil edilmesi, kariyer kararı öz-yeterliği ve erteleme davranışını daha açıklayıcı bir çerçevede ele almaya olanak sağlayacaktır. Bu tür değişkenler, hem öğrencilerin psikososyal gelişim süreçlerini hem de karar verme davranışlarını etkileyen önemli faktörler olduğundan, analitik modellerin kapsamını genişletmek araştırma sonuçlarının açıklayıcılığını artırabilir. Özellikle çok değişkenli yapısal eşitlik modelleri, bu ilişkilerin karmaşık yapısını daha doğru biçimde ortaya koyabilir.

Son olarak, nitel araştırma yöntemlerinin kullanılması, öğrencilerin erteleme davranışına ve kariyer karar süreçlerine ilişkin öznel deneyimlerini daha derinlemesine anlamayı sağlayacaktır. Görüşmeler, odak grup çalışmaları ve metafor analizleri gibi teknikler, öğrencilerin yaşadıkları güçlükleri, motivasyon kaynaklarını, aile ve okul etkilerini nasıl algıladıklarını daha zengin ve bağlamsal bir şekilde ortaya koyabilir. Böylelikle nicel bulguların arka planını destekleyen daha kapsamlı ve bütüncül bir anlayış geliştirilebilir.

KAYNAKÇA

- Abidin, F. A., Yudiana, W., & Fadilah, S. H. (2022). Parenting Style and Emotional Well Being Among Adolescents: The Role of Basic Psychological Needs Satisfaction and Frustration. *Frontiers in Psychology*, 13, 901646. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2022.901646>
- Ahn, J. S., Plamondon, A., & Ratelle, C. F. (2023). Different ways to support and thwart autonomy: Parenting profiles and adolescents' career decision-making. *Journal of Family Psychology*, 37(2), 161–172. <https://doi.org/10.1037/fam0000982>
- Akıncı, A. Y. (2022). Anadolu lisesi öğrencilerinin yirmi birinci yüzyıl becerileri ve kariyer kaygısı, *Journal of Social, Humanities and Administrative Sciences*, 8(57), 1338-1345. <http://dx.doi.org/10.29228/JO SHAS.64759>
- Akpınar, E. N., & Kuloğlu, A. (2023). Lise Öğrencilerinin Kariyer Kararı Yetkinliğinin Demografik Değişkenlere Göre Analizi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(87), 1367-1378. <https://doi.org/10.17755/esosder.1297779>
- Aksoy, S. (2024). *İşsizlik Kaygısı Umutsuzluk Girişimcilik İle İlgili Kariyer Planlaması ve Girişimcilik Niyeti İlişkisi: Spor Bilimleri Fakülteleri Son Sınıf Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma* (Yüksek lisans tezi). Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Aktaş, E. F. (2017). *Ergen-ebeveyn ilişkileri: Bir model testi* (Doktora tezi). Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Altun Coğalan, D. (2019). *Lise Öğrencilerinin Kariyer Gelişiminde Aile Etkisi ve Algılanan Anne-Baba Tutumları Arasındaki İlişki* (Yayınlanmış yüksek lisans tezi). Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Amir, T. & Gati, I. (2006). Facets of career decision making difficulties. *British Journal of Guidance and Counselling*, 34, 483-503. <http://dx.doi.org/10.1080/03069880600942608>
- Arnett, J. J. (2006). Emerging Adulthood: Understanding the New Way of Coming of Age. İçinde J. J. Arnett & J. L. Tanner (Eds.), *Emerging adults in America: Coming of age in the 21st century* (p. 3–19). *American Psychological Association*. [10.1037/11381-001](https://doi.org/10.1037/11381-001)
- Aşık, G., & Akgül, H. (2022). Üniversite Öğrencilerinin Kariyer Stresleri, Kariyer Kararında Ailenin Etkisi ve Kariyer Kararı Verme Yetkinlik Algıları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19(1), 192-212. <https://doi.org/10.33711/yyuefd.1083796>
- Atalay, D. (2018). *Ergenlerin Anne-Baba Tutum Algısı Ve Arkadaşlık İlişkileri ile Duygu Düzenlemelerinin İncelenmesi* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Karabük Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Atalay, D., & Özyürek, A. (2020). Ergenlerde Arkadaşlık İlişkileri ve Akran Sapması. *Journal of Humanities and Tourism Research*, 10(2), 249-261. [doi:10.14230/johut843](https://doi.org/10.14230/johut843)
- Atay, M. R. (2021). *Lise Öğrencilerinin Kariyer Hedeflerinde Kariyer Kararı Öz-Yeterliliği ve Kariyer Sonuç Beklentisinin Rolü* (Yüksek lisans tezi). Ondokuz Mayıs Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Bacanlı, F., Eşici, H. ve Özünlü, M. B. (2013). Kariyer Karar Verme Güçlüklerinin Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 5(40), 198-211. <https://doi.org/10.17066/pdrd.71875>

- Bacanlı, H., İlhan, T., & Güngör, H. C. (2012). Adaptation of Relational Humor Inventory to Turkish: A Validity and Reliability Study. *Turkish Psychological Counseling and Guidance Journal*, 4(37), 11-23. <https://doi.org/10.17066/pdrd.28987>
- Balkıs, M. (2006). *Öğretmen Adaylarının Davranışlarında kim Erteleme Eğiliminin, Düşünme Karar Verme Tarzları ile İlişkisi*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Bandura, A. (1994). Self-Efficacy. In V. S. Ramachaudran (Ed.), *Encyclopedia of human behavior* (Vol. 4, pp. 71–81). New York: Academic Press.
- Bandura, A. (1995). Exercise of Personal and Collective Efficacy in Changing Societies. A. Bandura (Ed.). *Self-Efficacy in Changing Societies* (1-45). New York: Cambridge University Press.
- Bandura, A. (1997). *Self-efficacy: The exercise of control*. New York: Freeman.
- Bang, H.-W. (2022). Lise Öğrencileri Tarafından Algılanan Ebeveyn Kariyerle İlgili Davranışlar İle Kariyer Hazırlık Davranışları Arasındaki İlişkide Kariyer Karar Verme Öz Yeterliliğinin Aracılık Etkileri. *Kore Öğrenci Merkezli Müfredat ve ÖğretimDerneği*, 22 (24), 171–185. <https://doi.org/10.22251/jlcci.2022.22.24.171>
- Baumeister, R. F., & Leary, M. R. (1995). The need to belong: Desire for interpersonal attachments as a fundamental human motivation. *Psychological Bulletin*, 117(3), 497–529. [10.1037/0033-2909.117.3.497](https://doi.org/10.1037/0033-2909.117.3.497)
- Best, J. R., & Miller, P. H. (2010). A developmental perspective on executive function. *Child Development*, 81(6), 1641–1660. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.2010.01499.x>
- Betz, N. E., & Hackett, G. (2006). Career Self-Efficacy Theory: Back to the Future. *Journal of Career Assessment*, 14(1), 3–11. <https://doi.org/10.1177/1069072705281347>
- Betz, N. E., Klein, K. L. ve Taylor, K. M. (1996). Evaluation of a short form of the career decision-making self-efficacy scale. *Journal of Career Assessment*, 4(1), 47-57. [10.1177/1069072712471506](https://doi.org/10.1177/1069072712471506)
- Bican, B. (2023). *Üniversite Öğrencilerinin Kariyer Kararsızlıklarının Belirsizliğe Tahammülsüzlük, Benlik Farklılaşması ve Kariyer Kararı Verme Öz Yeterliliğine Göre İncelenmesi* (Yüksek lisans tezi). Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Branje, S. (2018). Development of parent–adolescent relationships: Conflict interactions as a mechanism of change. *Child Development Perspectives*, 12(3), 171–176. <https://doi.org/10.1111/cdep.12283>
- Brown, S. ve Lent, R. A (1996). Social cognitive framework for career choice counseling. *Career Development Quarterly*, 44, 354–366.
- Buyukgoze-Kavas, A. (2014). A psychometric evaluation of the career decision self-efficacy scale-short form with Turkish university students. *Journal of Career Assessment*, 22, 386-397. <https://doi.org/10.1177/1069072713484561>
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E., Akgün, Ö., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2012). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri* (12. Baskı). Pegem Akademi.
- Can Göl, R. (2023). *Güzel Sanatlar Lisesi ile Diğer Liselerde Öğrenim Gören Öğrencilerin 21. yy Becerileri-Kariyer Özyeterliliği ve Kaygısı Düzeylerinin Karşılaştırılması ve Sanatla İlgili Mesleklere İlişkin Görüşleri* (Yüksek lisans tezi). Pamukkale Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

- Cerit, H. (2019). *Lise Öğrencilerinin Stresle Başa Çıkma Tarzlarıyla Akademik Erteleme ve Genel Erteleme Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi* (Yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Cheung, F. (2024). Career self-efficacy as a mediator between career-specific parental behaviors and school career support on career doubt. *BMC Psychology*, 12, Article 1536. <https://doi.org/10.1186/s40359-024-01536-9>
- Chuang, N.-K., Lee, P. C., & Kwok, L. (2020). Assisting students with career decision-making difficulties: Can career decision-making self-efficacy and career decision-making profile help? *Journal of Hospitality, Leisure, Sport & Tourism Education*, 26, 100235. <https://doi.org/10.1016/j.jhlste.2019.100235>
- Corey, G. (2015). *Theory and practice of counseling and psychotherapy*. New York: Nelson Education.
- Creswell, J. W. (2014). *Research design: Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches* (4th ed.). Sage.
- Çelik, O. (2024). Parental autonomy support, psychological needs satisfaction, self-control and academic motivation among high school adolescents. *Frontiers in Psychology*. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2024.1384695>
- Çelikkaleli, Ö. (2015). Ergenlerin Cinsiyet, Sınıf Düzeyi, Okul Türü ve Algılanan Ebeveyn Tutumlarına Göre Psikolojik Belirtilerinin İncelenmesi. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*(26),148-162. [doi:10.14582/DUZGEF.543](https://doi.org/10.14582/DUZGEF.543)
- Çelikkaleli, Ö., Gökçakan, N. ve Çapri, B. (2005). Lisenin Bazı Psikolojik İhtiyaçlarının Cinsiyet, Okul Türü, Anne ve Baba Eğitim Düzeyine Göre İncelenmesi. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18(2), 245-268.
- Çokluk, Ö., Şekercioğlu, G., & Büyüköztürk, Ş. (2016). *Sosyal Bilimler İçin Çok Değişkenli İstatistik: SPSS ve LISREL Uygulamaları* (4. baskı). Pegem Akademi.
- Dabanlı, A. F., Arslan, C., & Yalçın, S. B. (2024). Üniversite Öğrencilerinde Kariyer Kararsızlığı, Benliğin Farklılaşması Ve Uyumsuz Düşünce Stilleri Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi. *Kariyer Psikolojik Danışmanlığı Dergisi*, 7(1), 1–22. https://doi.org/10.58501/kpdd.1288915_1
- Deci, E. L. and Ryan, R. M., 2008, Self-Determination Theory: A macrotheory of human motivation, development, and health, *Canadian Psychology/Psychologie Canadienne*, 49(3), 182. <https://doi.org/10.1037/a0012801>
- Deci, E. L., & Ryan, R. M. (2000). The “what” and “why” of goal pursuits: Human needs and the self-determination of behavior. *Psychological Inquiry*, 11(4), 227–268. https://doi.org/10.1207/S15327965PLI1104_01
- Deković, M., Janssens, J. M., & Van As, N. (2003). Family Predictors Of Antisocial Behavior İn Adolescence. *Family Process*, 42(2),223-235. [10.1111/j.1545-5300.2003.42203.x](https://doi.org/10.1111/j.1545-5300.2003.42203.x)
- Demirci, B. (2023). *Üniversite Öğrencilerinde Kariyer Kararsızlığı ile Kariyer Kararı Öz Yeterliği, Kariyer Engelleri ve Umut Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi* (Yüksek lisans tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Dilekçi, U. (2023). Spor Lisesi Öğrencilerinin Kariyer Kaygılarına Yönelik İnceleme: İstanbul İli Örneği. *Yalova Üniversitesi Spor Bilimleri Dergisi*,2(3),118-136. <https://orcid.org/0000-0001-7859-0301>
- Doğan, H. & Bacanlı, F. (2012). The effect of a career decision-making group guidance program on career decision-making difficulties. *Energy Education Science and Technology Part B: Social and Educational Studies, Special Issue*(1), 912-916.

- Dost-Gözkın, A. (2021). The Gratification of Psychological Needs and Well-Being Among Turkish Adolescents: An Examination of Direct and Indirect Links. *Journal of Research on Adolescence*, 31(1),52–70. <https://doi.org/10.1111/JORA.12582>
- Duru,H.(2019). *Lise Öğrencilerinin Mesleki Olgunlukları, Kariyer Kararı Verme Güçlükleri ve Kariyer Kararı Verme Öz Yetkinlikleri Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). BursaUludağ Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü [OECD], 2023 Aralık 10). https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2025/08/Genclik-OIK_Raporu_01082025.pdf
- Ergen, Y. (2019). Popüler Kültürün Popüler Rol Modelleri Youtuberlar: İlköğretim Çağındaki Özel Okul Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma. *İnsan & Toplum*, 9(1), 117-153. <https://doi.org/10.12658/M0284>
- Eşici, H. (2021). Beliren Yetişkinlik Dönemindeki Bireyler İçin Temel Psikolojik İhtiyaçlar Ölçeği'nin Geliştirilmesi. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 25(2), 443-454.
- Farhadi Rad, H., Bordbar, Ş., Bahmaei, J., & Vejdani, M. (2025). Predicting academic procrastination of students based on academic self-efficacy and emotional regulation difficulties. *Scientific Reports*, 15, 3003. <https://doi.org/10.1038/s41598-025-87664-7>
- Fındık,E.(2024). *Ebeveynleşme ve Kariyer Kararı Öz-Yeterliği İlişkisinde Savunma Biçimlerinin Aracı Rolü* (Yüksek lisans tezi). Maltepe Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
- Field, A. (2013). Discovering statistics using IBM SPSS statistics (4th ed.). Sage.
- Forman, E. M. & Davies, P. T. (2003). Family Instability And Young Adolescent Maladjustment: The Mediating Effects Of Parenting Quality and Adolescent Appraisals Of Family Security.*Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology*, 32(1), 94-105. https://doi.org/10.1207/S15374424JCCP3201_09
- Gati, I., Krausz, M. & Osipow, S.H. (1996). A Taxonomy of Difficulties in Career Decision Making. *Journal of CounselingPsychology*,43(4),510-526. <https://doi.org/10.1037/0022-0167.43.4.510>
- Glasser, W. (1998). Choice theory: A new psychology of personal freedom. HarperCollins.
- Glasser, W. (1998). The quality school: managing students without coercion New York: Harper Collins.
- Glasser, W. (1999). Choice theory: A new psychology of personal freedom. Harper Perennial.
- Glasser, W. (2000). School violence from the perspective of William Glasser. *Professional School Counseling*, 4(2), 77.
- Glasser, W. (2002). For parents and teenagers: Dissolving the barrier between you and your teen. New York, HarperCollins
- González-Brignardello, M. P., & López-González, M. Á. (2023). Academic procrastination in children and adolescents: A scoping review. *Children*, 10(6), 1016. <https://doi.org/10.3390/children10061016>
- Gök Camoğlu, E., & Kocayörük, E. (2019). Anne-baba algısı, aile aidiyeti ve psikolojik ihtiyaçlar ile ergenlerin öznel iyi oluş ilişkisi. *Aile Psikolojik Danışmanlığı Dergisi*, 2(2), 52-72.

- Gönültaş, O., Uzun, K., & Akın, M. S. (2021). Ergenlerin Aile İçi İlişki Algılarının Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi. *Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8(2), 391-405. <https://doi.org/10.21666/muefd.718075>
- Gülebağlan C.(2003).*Öğretmenlerin İşleri Son Ana Erteleme Eğilimlerinin, Mesleki Yeterlilik Algıları, Mesleki Deneyimleri ve Branşları Bakımından Karşılaştırılmasına Yönelik Bir Araştırma* (Yüksek lisans tezi).Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Gündüz, Y. (2020). The relationship between academic procrastination behaviors of secondary school students, learning styles and parenting behaviors. *International Journal of Contemporary Educational Research*, 7(1), 89–100. <https://doi.org/10.33200/ijcer.638185>
- Hackett, G., & Betz, N. E. (1981). A self-efficacy approach to the career development of women. *Journal of Vocational Behavior*, 18(3), 326-339. [https://doi.org/10.1016/0001-8791\(81\)90019-](https://doi.org/10.1016/0001-8791(81)90019-)
- Havighurst, R. J. (1956). Research on the developmental-task concept. *The University of Chicago Press*, 64, 215-223. <https://doi.org/10.1086/442319>
- Hetherington, E.M., Parke, R.D., Gauvain, M. & Locke, V.O. (2006). Child psychology: A contemporary viewpoint. (6'th Ed.). NY: McGrawHill Publication <https://doi.org/10.1002/iş.413>
- Hirschi, A. (2012). The career resources model: An integrative framework for career development. *Journal of Vocational Behavior*, 81(1), 12–21. <https://doi.org/10.1016/j.jvb.2012.04.004>
- Hirschi, A. (2020). Career development in adolescence: A developmental perspective. *Journal of Vocational Behavior*, 120, 103445. <https://doi.org/10.1016/j.jvb.2020.103445>
- Ho, K. H., Wan Jaafar, W. M., Yusni, M. Y., & T'ng, S. T. (2024). Exploratory study of career decision self-efficacy as the mediator for decisional procrastination, career exploration and career decision-making difficulties among Malaysian undergraduates. In M. Shelley & O. T. Ozturk (Eds.), Proceedings of ICRES 2024 (pp. 2346–2360). *International Society for Technology, Education and Science (ISTES)*.
- Hwang, S. H., Jeong, Y., & Cha, S.-E. (2019–2021). Comparison of Yearly and Gender Differences in Career Decision Self-efficacy among Middle and High School Students in Gwangju, Korea, 2019-2021. *Gyoyug Yeon'gu*, 45(2), 23–50. <https://doi.org/10.35510/jer.2023.45.2.23>
- International Labour Organization. (2025, Aralık 19). World Employment and Social Outlook: Trends 2025. <https://www.ilo.org/publications/flagship-reports/world-employment-and-social-outlook-trends-2025>
- Jiang, R., Fan, R., Zhang, Y., & Li, Y. (2022). Understanding The Serial Mediating Effects Of Career Adaptability And Career Decision-Making Self-Efficacy Between Parental Autonomy Support And Academic Engagement In Chinese Secondary Vocational Students. *Frontiers in Psychology*, 13, 953550. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2022.953550>.
- Jo, yunjin, & Cho, G. (2023). The Mediating Effects of Career Decision-Making Self-Efficacy on the Relationship between Parental Autonomy Support, Teacher Autonomy Support, and Career Preparation Behavior of High School Students. *Korean Journal of Youth Studies*. <https://doi.org/10.21509/kjys.2023.08.30.8.433>

- Kalkın, G., Erdem, H., & Erdurmazlı, E. (2020). Psikolojik Sermaye ve Algılanan İstihdam Edilebilirlik İlişkisi Üzerine Ampirik Bir Çalışma. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 23(44), 1189-1211. <https://doi.org/10.31795/baunsobed.731729>
- Karamenderes, A. (2020). *Lise Öğrencilerinde Kariyer Kararı Verme Güçlüğü ile Kariyere İlişkin Ebeveynlerden Algılanan Destek, Yeterlik Algısı, Gelecek Beklentisi Arasındaki İlişkilerin Yapısal Eşitlik Modeliyle İncelenmesi* (Yüksek lisans tezi) Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Karasar, N. (2006). Bilimsel araştırma yöntemi. Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.
- Kaya, S. (2021). Sosyal Medya Kullanıcılarının Dijital Kimlik İnşası Sürecinde Kültürel Faaliyet ve Sanat ile İlgili Paylaşımlarının Rolü. *The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication*, 11(4), 1403-1419. <https://doi.org/10.7456/11104100/014>
- Kline, R. B. (2016). Principles and practice of structural equation modeling (4th ed.). Guilford Press.
- Knaus, W. J. (1998). Do it now! Break the procrastination habit (Second edition). New York: John Wiley & Sons, Inc.
- Koçak, E. (2023). *Meslek Yüksekokulu Öğrencilerinin İstihdam Edilebilirlik, Kariyer Kararı Öz Yeterliği ve İnsan Sermayesi Algıları Arasındaki İlişkiler* (Doktora tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Kurdi, V., Fukuzumi, N., Ishii, R., Tamura, A., Nakazato, N., Ohtani, K., Ishikawa, S., Suzuki, T., Sakaki, M., Murayama, K., & Tanaka, A. (2023). Transmission of Basic Psychological Need Satisfaction Between Parents and Adolescents: The Critical Role of Parental Perceptions. *Social Psychological and Personality Science*, 194855062311530. <https://doi.org/10.1177/19485506231153012>
- Kuzgun, Y. (2008). Meslek Danışmanlığı: Kuramlar Uygulamalar. Ankara: Nobel Yayınevi.
- Lee, S., Jung, J., Baek, S., & Lee, S. (2022). The relationship between career decision-making self-efficacy, career preparation behaviour and career decision difficulties among South Korean college students. *Sustainability*, 14(21), 14384. <https://doi.org/10.3390/su142114384>
- Lent, R. W. (2012). Social cognitive career theory. In D. Brown, & R. W. Lent (Eds.). Career development and counseling: *Putting theory and research to work*, 115-146. John Wiley & Sons. <https://doi.org/10.1002/9781394258994>
- Lent, R. W., & Brown, S. D. (2013). Understanding and facilitating career development in the 21st century. In S. D. Brown & R. W. Lent (Eds.), Career development and counseling: *Putting theory and research to work* (2nd ed., pp. 1–26). Wiley.
- Lent, R. W., & Brown, S. D. (2020). Social cognitive career theory at 25: Progress in theory development and research. *Journal of Career Assessment*, 28(1), 1–16. <https://doi.org/10.1177/1069072719852736>
- Lent, R. W., Brown, S. D. ve Hackett, G. (2000). Contextual supports and barriers to career choice: A social cognitive analysis. *Journal of Counseling Psychology*, 47, 36–49. [doi:10.1037/0022-0167.47.1.36](https://doi.org/10.1037/0022-0167.47.1.36)
- Lent, R. W., Brown, S. D., & Hackett, G. (1994). Toward a unifying social cognitive theory of career and academic interest, choice, and performance. *Journal of Vocational Behavior*, 45(1), 79-122. <https://doi.org/10.1006/jvbe.1994.1027>
- Lent, R. W., Brown, S. D., & Hackett, G. (2002). Social cognitive career theory. *Career choice and development*, 4(1), 255-311. [10.35940/ijeat.E1114.0585C19](https://doi.org/10.35940/ijeat.E1114.0585C19)

- Levin, N., Masdonati, J., Castella, P., & Grassi, E. (2024). Associations Of Career Decision-Making Strategies With Career Decision-Making Self-Efficacy and Difficulties Among French-Speaking Swiss Adolescents And Young Adults. *Journal of Career Assessment*. Advance online publication. <https://doi.org/10.1177/10690727241232439>
- Luthans, F., Avey, J. B., Avolio, B. J., Norman, S. M. ve Combs, G. M. (2006). Psychological Capital Development: Toward a Micro-Intervention. *Journal of Organizational Behavior*, 27, 387-393. <https://doi.org/10.1002/job.373>
- Maslow, A.H. (1954). Motivation and personality. New York: Harper & Row.
- Mert, A., Ekin Duman, A., & Kahraman, M. (2019). Ortaöğretim Öğrencilerinde Kariyer Karar Verme Öz-Yeterliğinin Yordayıcıları Olarak Benlik Saygısı ve Algılanan Sosyal Destek. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16(1),594-619.<http://dx.doi.org/10.23891/efdyu.2019.137>
- Mertler, C. A., & Vannatta, R. A. (2005). Advanced and multivariate statistical methods: Practical application and interpretation (3rd ed.). Pyrczak Publishing.
- Mızrak, Ş. (2025). Alanyazın ışığında hazırlanan grup rehberliği programının öğrencilerin kariyer karar verme güçlüklerine etkisi. *SSD Journal*. [ssdjournal.org. https://doi.org/10.5281/zenodo.15002601](https://doi.org/10.5281/zenodo.15002601)
- Muna, M., Kurniadi, P., Muslim, H., & Sawitri, D. R. (2023). Association between Parental Variables and Career Decision-Making Self-Efficacy: A Systematic Literature Review. <https://doi.org/10.58959/icpsyche.v4i1.55>
- Mutlu, T. (2011). *Lise Öğrencilerinde Kariyer Kararı Verme Güçlükleri* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi) Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Navarro Patón, R., Lago Ballesteros, J., Basanta Camiño, S., & Arufe-Giráldez, V. (2018). Assessment of the basic psychological needs in physical education according to age, gender and educational stage. *Journal of Human Sport and Exercise*, 13(3), 710–719. <https://doi.org/10.14198/JHSE.2018.133.20>
- Oram, R., & Rogers, M. (2022). Academic procrastination in undergraduate students: Understanding the role of basic psychological need satisfaction and frustration and academic motivation. *Canadian Journal of Education*, 45(3), 619–645. <https://doi.org/10.53967/cje-rce.v45i3.5293>
- Öge, E. (2020). Mesleki Beklentilerin Kariyer Kararı Verme Öz-Yetkinliği İle İlişkisi. *Artvin Çoruh Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(1), 25-39.<https://doi.org/10.22466/acusbd.682945>
- Özen, Y. (2011). Kişisel Sorumluluk Bağlamında Kariyer Seçimini Etkileyen Sosyal Psikolojik Faktörler. *Eğitim ve İnsani Bilimler Dergisi: Teori ve Uygulama*, 2(3), 81-96.
- Özyürek, A., & Basar, G. (2021). Ergenlerde Ahlaki Olgunluk, Aile Aidiyeti ve Ergen-Ebeveyn İlişkilerinin İncelenmesi. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 10(1), 247-265. <https://doi.org/10.15869/itobiad.831241>
- Reis, H. T., Sheldon, K. M., Gable, S. L., Roscoe, J., & Ryan, R. M. (2000). Daily well-being: The role of autonomy, competence, and relatedness. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 26(4), 419–435. <https://doi.org/10.1177/0146167200266002>
- Ryan, R. M., & Deci, E. L. (2020). Self-Determination Theory: Basic psychological needs in motivation, development, and wellness. Guilford Press.
- Santrock, J. W. (2014). Yaşam boyu gelişim (G. Yüksel, Çev.). Nobel Akademi
- Schofield, T. J., Conger, R. D., Gonzales, N. A., & Merrick, M. T. (2017). Harsh parenting, physical health, and the protective role of positive parent–adolescent

- relationships. *Child Development*, 88(2), 537–550.
<https://doi.org/10.1111/cdev.12612>
- Senecal, C., Julien, E. & Guay, F. (2003). Role Conflict And Academic Procrastination: A Self- Determination Perspective. *European Journal of Social Psychology*, 33, 135-145. <https://doi.org/10.1002/ejsp.144>
- Sirois, F. M., & Pychyl, T. A. (2013). Procrastination and the priority of short-term mood regulation: Consequences for future self. *Social and Personality Psychology Compass*, 7(2), 115–127. <https://doi.org/10.1111/spc3.12011>
- Soenens, B., & Vansteenkiste, M. (2010). A theoretical upgrade of the concept of parental psychological control: Proposing new insights on the basis of self-determination theory. *Developmental Review*, 30(1), 74–99.
<https://doi.org/10.1016/j.dr.2009.11.001>
- Söner, O., & Gültekin, F. (2024). Middle school students' career parental support and adolescent–parent career congruence: The mediating role of self-efficacy. *International Journal for Educational and Vocational Guidance. Advance online publication*. <https://doi.org/10.1007/s10775-024-09658-7>
- Sönmez, B. (2024). Relationships between basic psychological needs, career adaptability, and career construction among university students. *The Journal of Vocational Behavior*. <https://doi.org/10.1016/j.jvb.2024.103996>
- Super, D. E. (1990). A life-span, life-space approach to career development. In D. Brown and L. Brooks, The Jossey-Bass management series and The Jossey-Bass social and development: Applying contemporary theories to practice (pp. 197-261). San Francisco, CA, US: Jossey-Bass.
- Svartdal, F., Granmo, S., & Færevaa, T. (2018). On the behavioral side of procrastination: Exploring behavioral delay in real-life settings. *Frontiers in Psychology*, 9, 746. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2018.00746>
- Şama, H. (2020). *Ergenlerin Kariyer Kaygısını Yordamada Aile Desteği ve Umudun Rolü* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Şeker, G. (2022). Liseye Geçişte Kariyer Planlaması: Umut ve Aile Desteğinin Rolü. *Uluslararası Sosyal Bilimler ve Eğitim Dergisi*, 4(7), 687-702.
- Tabachnick, B. G., & Fidell, L. S. (2013). Using multivariate statistics (6th ed.). Pearson.
- Tagay, O., Uzun, K., & Cırcır, O. (2024). Ergenler için Sosyal Medya Fenomenlerinden Etkilenme Algısı Ölçeğinin Geliştirilmesi: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20(1), 128-147.
<https://doi.org/10.17860/mersinefd.1281155>
- Tanhan, F., ve Yılmaz, Ü. (2017). Öğrencilerin Kariyer Seçimlerinde Aile ve Sosyal Medyanın Etkisinin İncelenmesi. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 35, 145-157.
- Taylor, K. M., & Betz, N. E. (1983). Applications of self-efficacy theory to the understanding and treatment of career indecision. *Journal of Vocational Behavior*, 22(1), 63- 81. [https://doi.org/10.1016/0001-8791\(83\)90006-4](https://doi.org/10.1016/0001-8791(83)90006-4)
- Turan, M. E., & İskender, M. (2020). Ergenlerde Kariyer ve Yetenek Gelişimi Öz-Yeterliğinin, Üst Bilişsel Farkındalık, Yaşam Doyumu ve Algılanan Arkadaş Sosyal Desteği ile İlişkisi. *Ekev Akademi Dergisi*(84), 435-448.
- Turgeon, S., Sánchez Martín, L., Rathwell, S., & Camire, M. (2022). The Influence Of Gender On The Relationship Between The Basic Psychological Needs And Mental

- Health in High School Student-Athletes. *International Journal of Sport and Exercise Psychology*, 1–18. <https://doi.org/10.1080/1612197x.2022.2161103>
- Türel, Y. K., & Dokumacı, O. (2022). Use of media and technology, academic procrastination, and academic achievement in adolescence. *Participatory Educational Research*, 9(2), 481–497. <https://doi.org/10.17275/per.22.50.9.2>
- Türkiye İstatistik Kurumu (2024, Kasım 22). <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Isgucu-Istatistikleri-Eylul-2024-53515>
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2023, Aralık 3). <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Kadin-2022-49668>
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2023, Kasım 18). <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Genclik-2023-53677>
- Ulaş-Kılıç, O., Peila-Shuster, J. J., Demirtaş-Zorbaz, S., & Kızıldağ, S. (2020). Career decision-making self-efficacy of young adolescent students in Turkey. *International Journal of School and Educational Psychology*, 8(S1), 38–48. <https://doi.org/10.1080/21683603.2018.1552220>
- Usta, M. (2019). Aile işlevselliğinin psikolojik ihtiyaçları karşılamaadaki rolü. *Aile Psikolojik Danışmanlığı Dergisi*, 2(2), 1-20.
- Üstündağ, A. (2022). Ergenlerin Instagram Bağımlılık Düzeyleri ile Psikolojik İhtiyaçları Arasındaki İlişki. *Bağımlılık Dergisi*, 23(1), 821. <https://doi.org/10.51982/bagimli.955243>
- Vansteenkiste, M., & Ryan, R. M. (2013). On psychological growth and vulnerability: Basic psychological need satisfaction and need frustration as a unifying principle. *Journal of Psychotherapy Integration*, 23(3), 263–280. <https://doi.org/10.1037/a0032359>
- Vansteenkiste, M., Ryan, R. M., & Soenens, B. (2020). Basic psychological need satisfaction, motivation, and well-being: Advances in research and practice. *Motivation and Emotion*, 44(1), 1–7. <https://doi.org/10.1007/s11031-019-09818-1>
- Walker, R. V., Moraine, A. A., & Black, K. J. (2021). Running and interpreting multiple regression in JASP. Step-by-STEP JASP Guides. *University of Tennessee at Chattanooga*.
- Wei, S., Teo, T., Malpique, A., & Lausen, A. (2021). Parental autonomy support, parental psychological control and Chinese university students' behavior regulation: The mediating role of basic psychological needs. *Frontiers in Psychology*, 12, 735570. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2021.735570>
- Whiston, SC ve Keller, BK (2004). Aile Kökeninin Kariyer Gelişimine Etkileri: Bir İnceleme ve Analiz. *Danışmanlık Psikoloğu*, 32 (4), 493-568. <https://doi.org/10.1177/0011000004265660>
- Xu, M., Lu, H., Fu, J., Zhu, H., & Zhao, Y. (2023). Basic psychological needs satisfaction and career adaptability: The mediating role of career decision-making self-efficacy among college students. *Frontiers in Psychology*, 14, 1275582. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2023.1275582>
- Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi (2024) <https://istatistik.yok.gov.tr/>
- Zhou, D., Peng, Z., & Zhou, H. (2023). The influence of career decision-making self-efficacy on employability of higher-vocational students: Mediated by emotional intelligence. *Frontiers in Education*, 8, Article 1274430. <https://doi.org/10.3389/feduc.2023.1274430>

EKLER

EK-1- Milli Eğitim Bakanlığı Araştırma Uygulama İzin Talebi

T.C.
MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI
ARAŞTIRMA UYGULAMA İZNİ BELGESİ

Başvuru No: MEB.TT.2025.018445.01

T.C. Kimlik No: 39*****22

Adı Soyadı: SERRA TÜĞMEN ÖRS

Araştırmanın Adı: LİSE ÖĞRENCİLERİNDE KARIYER KARARI ÖZ YETERLİĞİ İLE ERGEN-EBEVEYN İLİŞKİLERİ, ERTELEME DAVRANIŞI VE PSİKOLOJİK İHTİYAÇLAR ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

Araştırmanın Niteliği: Yüksek Lisans Tezi

Araştırmanın Örneklem / Çalışma Grubu: Öğrenci

Veri Toplama Aracının Başlığı: KARIYER KARARI ÖZ-YETERLİK ÖLÇEĞİ, GENEL ERTELEME ÖLÇEĞİ (GEÖ), PSİKOLOJİK İHTİYAÇLAR ÖLÇEĞİ, ERGEN-EBEVEYN İLİŞKİLERİ ÖLÇEĞİ, KİŞİSEL BİLGİ FORMU

Araştırma Uygulama İzninin Kabul Tarihi: 28.02.2025

Araştırma Uygulama İzninin Bitiş Tarihi: 28.02.2026

Yukarıda kimliği yazılı araştırmacı "Araştırma Uygulama İzinleri Yönergesine" göre belirtilen kapsamda araştırmasını yapmayı taahhüt etmiştir. Araştırmacının bilgi ve belgelerinin uygunluğu kontrol edilmiş olup aşağıda ifade edilen bilgiler kapsamında araştırma uygulama izni Millî Eğitim Bakanlığı ilgili birimleri tarafından onaylanmıştır.

**EK-2: Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi İnsan Araştırmaları Eğitim Bilimleri
Etik Kurul Kararı**

**T.C
ERZİNCAN BİNALİ YILDIRIM ÜNİVERSİTESİ
İNSAN ARAŞTIRMALARI EĞİTİM BİLİMLERİ
ETİK KURULU KARARI**

Etik Kurul Toplantı Tarihi	31/01/2025
Protokol No	01/14
Araştırma Başlığı	Lise Öğrencilerinde Kariyer Kararı Öz Yeterliği İle Ergen-Ebeveyn İlişkileri, Erteleme Davranışı ve Psikolojik İhtiyaçlar Arasındaki İlişkinin İncelenmesi
Araştırma Türü	Nicel-İlişki Arayıcı Araştırma
Araştırmacılar	Serra TÜĞMEN ÖRS (Sorumlu Araştırmacı) Dr. Öğr. Üyesi Alaattin CİMİNLİ (Danışman)
Karar	Başvuru dosyanıza ait araştırmanız etik açıdan uygun bulunmuştur.
Açıklama:	1. Etik Kurul Onayı, uygulama ve/veya veri toplama için araştırmacının ilgili kurum veya kuruluşlardan izin alma sorumluluğunu ortadan kaldırmaz. 2. Kurul üyelerine ait araştırma önerileri görüşülürken, ilgili yönerge gereğince, öneri sahibi üye görüşmelere katılmamış ve oy kullanmamıştır.

e-imzalıdır

Prof. Dr. Güldem DÖNEL AKGÜL
İnsan Araştırmaları Eğitim Bilimleri
Etik Kurul Başkanı

EK-3:Kişisel Bilgi Formu

Değerli Katılımcı,

Araştırma kapsamında uygulanan ölçeklerde kimliğinizi açığa çıkaracak herhangi bir bilgi istenmemektedir. Bu yüzden ölçeğin üzerinde kimlik bilgilerinizi belirtmeniz gerekmemektedir. Ayrıca vereceğiniz cevaplar sadece araştırma kapsamında kullanılacak ve cevaplar gizlilik esasına göre korunacaktır. Size yöneltilen sorulara içtenlikle cevap vermeniz araştırmanın doğru sonuçlar verebilmesi açısından önemlidir. Lütfen hiçbir soruyu boş bırakmayınız. Araştırmaya olan katkılarınızdan dolayı teşekkür ederim.

1. Cinsiyet:

K () E ()

2. Sınıf Düzeyi:

9 () 10 () 11 () 12 ()

3. Yaşınız:

13-15 () 16-18 ()

4. Okul türü:

Fen Lisesi ()

Anadolu Lisesi ()

Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi ()

Sosyal Bilimler Lisesi ()

İmam Hatip Lisesi ()

Diğer ()

EK-4:Kariyer Kararı Öz-Yeterlik Ölçeği(KKÖYÖ)

Aşağıdaki her bir ifadeyi lütfen dikkatle okuyunuz ve bu ifadelerdeki işlerin her birini başatabileceğinize ilişkin kendinize ne kadar güvendiğinizi verilen derecelendirme sistemine göre işaretleyerek belirtiniz.

Aşağıdaki maddelerde belirtilen her bir konuda kendinize ne kadar güveniyorsunuz?	Hiç Güvenmiyorum	Çok az Güvenmiyorum	Biraz Güvenmiyorum	Çok Güvenmiyorum	Tamamen Güvenmiyorum
1. İlgilendiğiniz meslekler hakkında bilgi edinmek için interneti kullanma	①	②	③	④	⑤
2. Düşündüğünüz olası kariyer alanlardan birini seçme	①	②	③	④	⑤
3. Gelecek beş yıl için hedeflerinizin bir planını yapma	①	②	③	④	⑤
4. Girdiğiniz bölümde akademik bir sorun yaşadığınızda, atacağınız adımları belirleme	①	②	③	④	⑤
5. Yeteneklerinizi doğru değerlendirme	①	②	③	④	⑤
6. Düşündüğünüz olası işler arasından birini seçme	①	②	③	④	⑤
7. Girdiğiniz bölümü başarıyla tamamlamak için atmanız gereken adımları belirleme	①	②	③	④	⑤
8. Hayal kırıklığına uğradığınızda bile bölümünüzdeki dersler ya da kariyer hedefleriniz üzerinde ısrarla çalışma	①	②	③	④	⑤
9. İdealinizdeki işin ne olduğunu belirleme	①	②	③	④	⑤
10. Gelecek on yıl için mesleğinizdeki istihdam eğilimlerini görme	①	②	③	④	⑤
11. Tercih ettiğiniz yaşam biçimine uyacak bir kariyer seçme	①	②	③	④	⑤
12. İyi bir özgeçmiş hazırlama	①	②	③	④	⑤
13. Girdiğiniz bölümü sevmediğinizde onu değiştirme	①	②	③	④	⑤
14. Bir meslekte en çok neye değer verdiğinizize karar verme	①	②	③	④	⑤
15. Bir mesleğin çalışanlarının yıllık ortalama kazançları hakkında bilgi sahibi olma	①	②	③	④	⑤
16. Bir kariyer seçimi yapmak ve ardından doğru olup olmadığı konusunda endişelenmeme	①	②	③	④	⑤
17. Girdiğiniz iş sizi tatmin etmediğinde onu değiştirme	①	②	③	④	⑤
18. Kariyer hedeflerinize ulaşmak için nelerden fedakârlık etmeye hazır olduğunuzu ya da olmadığınızı anlama	①	②	③	④	⑤

19. Sizin ilgilendiğiniz alanda çalışan birisi ile konuşma	①	②	③	④	⑤
20. Sizin ilgilelerinize uyacak bir kariyer seçme	①	②	③	④	⑤
21. Kariyer olasılıklarınızla ilgili işverenleri, firmaları ve kurumları belirleme	①	②	③	④	⑤
22. Sürdürmek istediğiniz yaşam biçimini tanımlama	①	②	③	④	⑤
23. Lisansüstü veya mesleki eğitim veren kurumlar hakkında bilgi edinme	①	②	③	④	⑤
24. İş görüşmesi sürecinin başarılı bir şekilde üstesinden gelme	①	②	③	④	⑤
25. İlk tercih ettiğiniz kariyere ulaşamadığınızda, diğer uygun kariyer alternatiflerini belirleme	①	②	③	④	⑤

*Araştırma amacıyla yazardan izin alınmaksızın aşağıdaki yayına atıf yapmak koşuluyla kullanılabilir.

EK-5: Ergen-Ebeveyn İlişkileri Ölçeği (EEİÖ)

Ergen-Ebeveyn İlişkileri Ölçeği						
No	Madde	Hiç uygun değil	Uygun değil	Kısmen uygun	Uygun	Tamamen uygun
1	Ebeveynlerim tarafından sevildiğimi hissedirim.					
2	Yaşadıklarımı ebeveynlerimle paylaşıyorum.					
3	Ebeveynlerimle vakit geçirmekten keyif alıyorum.					
4	Uzak kaldığımda ebeveynlerimi özlerim.					
5	Ebeveynlerim bana değer verirler.					
6	Mümkün olduğunca ebeveynlerimle vakit geçirmeyi tercih etmem.					
7	Ebeveynlerimle sosyal aktivitelere katılmaktan keyif alıyorum.					
8	Ebeveynlerim ihtiyaçlarımı gereğince karşılarlar.					
9	Ebeveynlerimle duygu ve düşüncelerimi rahatlıkla paylaşıyorum.					
10	Bir sorunum olduğunda ebeveynlerimle paylaşıyorum.					
11	Ebeveynlerimle duygu ve düşüncelerimi paylaştığımda anlaşıldığımı hissedirim.					
12	Ebeveynlerimle her konuyu rahatlıkla konuşurum.					
13	İhtiyaç duysam bile ebeveynlerimden bana zaman ayırmalarını istemem.					
14	Ebeveynlerim mutsuz görüldüğümde benimle ilgilenirler.					
15	Arkadaşlarımı ebeveynlerimle tanıştıyorum.					
16	Ebeveynlerime arkadaşlarımdan ailesi ile ilgili bilgi veririm.					
17	Ebeveynlerim ders başarılarımı desteklerler.					
18	Ebeveynlerimden farklı olan düşüncelerimi onlara rahatlıkla söylerim.					
19	Ebeveynlerimden gizlim saklım yoktur.					
20	Ebeveynlerim hatalarımı telafi etmem için bana ikinci bir şans verirler.					
21	Dışarı çıkacaksam eve ne zaman döneceğimi ebeveynlerime söylerim.					
22	Ebeveynlerim aile ilişkilerimizde adil davranırlar.					
23	Ebeveynlerim başarılarımı takdir ederler.					

24	İhtiyacım olduğunda ebeveynlerimi yanımda bulamam.					
25	Ebeveynlerim kendimi geliştirmem için bana destek olurlar.					
26	Ebeveynlerim sorunlarımı çözmem için bana yardım ederler.					
27	Ebeveynlerim bir haksızlığa uğradığımda yanımda olurlar.					

EK-6:Psikolojik İhtiyaçlar Ölçeği

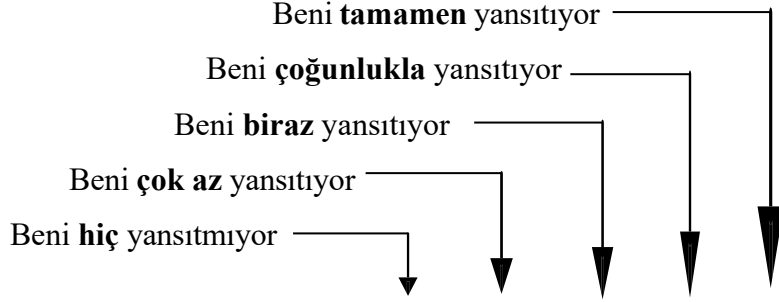
		Hiçbir zaman	Nadiren	Ara sıra	Genellikle	Her Zaman
1	Ailem bana her fırsatta beni sevdiğini hissettirir					
2	Ailem beni sevgi ve şefkatle dinleyerek anlamaya çalışır					
3	Ailem benimle vakit geçirmekten hoşlanır					
4	Ailemdeki bireyleri seviyorum					
5	Aileme bağımın çok güçlü olduğunu hissediyorum					
6	Ailemle gurur duyuyorum					
7	Ailemle vakit geçirmekten hoşlanırım					
8	Arkadaşlarımla fikirlerini alsam da son kararı ben veririm					
9	Hayatımda tercihlerimi kendim yaparım					
10	Herkes karşı çıksa da kafama koyduğum bir şeyi gerçekleştiririm					
11	Kendi hayatımla ilgili kontrolün benim elimde olduğunu hissedirim					
12	Kendim için beğendiğim bir şeyi kimseye danışmadan alırım					
13	Başkaları tarafından bana değer ve önem verildiğini hissedirim					
14	Çevremde/okulumda/mahallemde yeterince tanındığımı düşünüyorum					
15	Hayatta başarılı bir insan olduğumu düşünüyorum					
16	Kendimi aşmak için gayret gösteririm					
17	Sahip olduğum becerileri yeterince sergilediğimi düşünüyorum					
18	Eğlenmek için uğraşlar edinirim					
19	Katıldığım etkinliklerde zamanın nasıl geçtiğini anlamam					

20	Kendimi mutlu hissettiğim etkinliklere katılıyorum					
21	Keyifli zaman geçirmenin bir yolunu bulabilirim					
22	Kitap, dergi gibi yayınları zevk alarak okurum					
23	Tatil veya gezilerde hoşça vakit geçirebilirim					
24	Yeni bir şeyler öğrenirken keyif alırım					
25	Zaman ilerledikçe bilgi ve becerilerimin geliştiğini fark ediyorum					

EK-7:Genel Erteleleme Ölçeği

Davranışlar sizi **ne kadar** yansıtıyor

1	İşlerimi, gereken zamandan daha kısa sürede bitiririm					
2	Bir konuda karar vermiş olsam bile, harekete geçmeyi son dakikaya bırakırım.					
3	İşleri ertesi güne bırakmak tarzım değildir.					
4	En sıkıcı işlerin yapılabilmesi için bile mutlaka zamanında başlarım					
5	Ailem ve arkadaşlarım benim işleri hep son dakikada yaptığımı söylerler					
6	İşlerin bitirilmesi için zamanımı iyi kullanırım					
7	Ne yapar eder işlerimi son dakikaya bırakırım					
8	İşleri zamanında bitiririm					
9	Ailem ve arkadaşlarım randevularıma hep geç kaldığımı söylerler					
10	Sıklıkla iki ayağım bir pabuca girer.					
11	Yapmak zorunda olduğum işleri son dakikaya bırakırım					
12	İşlerimi bitirdiğimde kontrol etmek için zamanım kalır					
13	İş işten geçtikten sonra harekete geçerim.					
14	Önemli işlerimi yapmayı da son dakikaya bırakırım					
15	İşlerimi yapmak için gereken zamanı çoğu kez yanlış hesaplarım.					
16	İşlerimi zamanında yapmadığım için maddi ve manevi zarara uğrarım					
17	Önemli işlerimi bana verilen zamandan daha önce bitiririm					
18	Çok gerekli bir şeyi bile genellikle son dakikada yaparım					

EK-8:Ergen-Ebeveyn İlişkileri Ölçeği Ölçek İzni

29.10.2025 20:15

Gmail - Ölçek İzni

Ölçek İzni

3 ileti

[Redacted]

21 Şubat 2025 20:56

Merhabalar,
Size ölçek izni almak için ulaşıyorum. Geliştirmiş olduğunuz Ergen-Ebeveyn İlişkileri Ölçeğini yüksek lisans tezimde kullanmak istiyorum. Teşekkür eder iyi çalışmalar dilerim.

[Redacted]

22 Şubat 2025 20:15

iPhone'umdan gönderildi

İleti başlangıcı:

[Redacted]

Merhabalar,
[Alınılan metin gizlendi]

[Redacted]

26 Şubat 2025 15:49

Merhaba,
Ekte ölçek maddeleri ve puanlanmasına ilişkin bilgilerin yer aldığı dokümanı gönderiyorum. Çalışmalarınızda kolaylıklar dilerim.

[Redacted]

> adresine sahip kullanıcı 22 Şub 2025 Cmt, 20:15 tarihinde şunu yazdı:

[Redacted]

Ergen Ebeveyn İlişkileri Ölçeği.docx

21K

ÖZGEÇMİŞ

Ad Soyad: Serra TÜĞMEN ÖRS	
Eğitim Bilgileri	
Lisans	
Üniversite	Kafkas Üniversitesi
Fakülte	Dede Korkut Eğitim Fakültesi
Bölümü	Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık
Yüksek Lisans	
Üniversite	
Enstitü Adı	
Ana Bilim Dalı	
Programı	
Makale ve Bildiriler (Varsa)	
1. Tüğmen Örs, S. & Özpolat, A. R. (2024). Öğretmen Adaylarının Öğretmenlik Mesleğine Yönelik Tutumlarının Gelecek Kaygısı ve Akademik Güdülenme Açısından İncelenmesi. In A. R. Özpolat (Ed.), <i>Pozitif Psikoloji Araştırmaları</i> (ss. 189–210). Ankara: [Pegem Akademi]. ISBN: 9786256128378	